

1 december 2020

Utvärdering av nationellt system för kvalitetssäkring av högre utbildning

Analys av pågående cykel 2017–2022

1 december 2020

Utvärdering av nationellt system för kvalitetssäkring av högre utbildning

Analys av pågående cykel 2017–2022

Göran Melin, Amanda Bengtsson Jallow, Markus Lindström, Josefine Olsson, Jolanda van Rooijen & Mårten Viberg

Förord

Den högre utbildningen och forskningen i Sverige ska hålla hög kvalitet och Universitetskanslersämbetet (UKÄ) genomför granskningar för att säkra kvaliteten i den svenska högskolan. Nuvarande nationella kvalitetssäkringssystem (2017–2022) som framtagits i nära dialog med universiteten och högskolorna består av fyra olika typer av granskningar (komponenter): Granskningar av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete, utbildningsutvärderingar, prövningar av examenstillstånd samt tematiska utvärderingar

Centralt för det nationella systemet är att lärosätena och UKÄ har ett gemensamt ansvar för att kvalitetssäkra högre utbildning i Sverige med utgångspunkt från högskolelagen, högskoleförordningen och principerna för kvalitetssäkring av högre utbildning inom Europa, de s.k. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG).

Enligt UKÄ:s regleringsbrev skall en extern uppföljning och utvärdering av kvalitetssäkringssystemet genomföras tre år efter att systemet har genomförts. Fokus skall särskilt vara på om systemet har varit kvalitetsdrivande för lärosätena, samt belysa om studenters och arbetslivets erfarenheter har tagits till vara i bedömningsarbetet. Under 2019 genomförde Universitetskanslersämbetet en intern myndighetsgemensam process för att planera och upphandla en utvärdering av kvalitetssäkringssystemet. Föreliggande utvärdering har syftat både till att svara på om kvalitetssäkringssyftet har varit kvalitetsdrivande samt att svara på om kvalitetssäkringssystemet varit utformat på ett ändamålsenligt sätt och utifrån detta skapa förutsättningar för utveckling av systemet.

UKÄ ser ett mycket stort värde av att Faugert & Co Utvärdering har genomfört denna grundliga granskning av kvalitetssäkringssystemet. Utvärderingen har genomförts både med den distans och det oberoende som krävs för att bedöma dess effekter på ett trovärdigt sätt, men också med en hög grad av sak-kompetens som behövs för att ge relevanta och användbara rekommendationer och vägledning för det fortsatta utvecklingsarbetet. Utvärderingen ger därmed goda förutsättningar för lärande och utveckling inte bara för regeringen och Universitetskanslersämbetet, utan även för lärosätena och andra aktörer inom högre utbildning i Sverige.

Projektledare för utvärderingen har varit Göran Melin på Faugert & Co Utvärdering. Bo Sandberg har varit upphandlingsansvarig och kontaktperson för utvärderingen på UKÄ.

Anders Söderholm

Karin Järplid Linde

Generaldirektör

Avdelningschef Utvärderingsavdelningen

Universitetskanslersämbetet

Innehållsförteckning

Förord	iii
Sammanfattning	8
Summary	10
1 Inledning	13
1.1 Uppdraget	13
1.2 Datainsamlingsmetoder	14
1.3 Analys	16
1.4 Disposition	18
2 Kvalitetssäkringssystemet	19
2.1 Tidigare kvalitetssäkringssystem	19
2.2 Framtagandet av det nya kvalitetssäkringssystemet	20
2.3 Strukturen för det nya kvalitetssäkringssystemet	21
2.3.1 Beslut och uppföljning	22
2.3.2 En struktur i ständig utveckling	23
2.4 Tidiga erfarenheter av kvalitetssäkringssystemets implementering	24
2.5 Ett nytt kvalitetssäkringssystem	25
3 Kvalitetssäkringssystemets resultat och effekter	26
3.1 Övergripande resultat och effekter	26
3.1.1 Allmän uppfattning om kvalitetssäkringssystemet	26
3.1.2 Kvalitetssäkringssystemets resurskrav	28
3.1.3 Student-, doktorand- och arbetslivsorganisationers syn på systemet	30
3.2 Granskningar av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete (Lärosätesgranskning)	31
3.2.1 Kvalitetseffekter	31
3.2.2 Ändamålsenlighet	36
3.2.3 Bedömningsområden	36
3.2.4 Bedömargrupp	38
3.2.5 Återkoppling	39

3.3	Utbildningsutvärderingar	40
3.3.1	Kvalitetseffekter	40
3.3.2	Ändamålsenlighet	43
3.3.3	Bedömagrupp	45
3.3.4	Återkoppling	46
3.4	Examenstillståndsprövningar	47
3.5	Tematiska utvärderingar	49
3.5.1	Kvalitetseffekter	49
3.5.2	Ändamålsenlighet	51
3.5.3	Återkoppling	52
4	Internationell utblick	54
5	Sammanfattning och slutsatser	58
5.1	Huvudfråga 1 – Är kvalitetssäkringssystemet kvalitetsdrivande?	58
5.1.1	Hur och för vilka har kvalitetssäkringssystemet varit kvalitetsdrivande?	58
5.1.2	Identifierar kvalitetssäkringssystemet relevanta och användbara utvecklingsområden för lärosätena (även för dem som fått "goda betyg" i granskningarna)?	59
5.1.3	Leder UKÄ:s aktiviteter och/eller prestationer till ökad förmåga att bedriva kvalitetsarbete och/eller till åtgärder som skapar högre kvalitet i lärosätenas utbildning?	59
5.1.4	Leder kvalitetssäkringssystemet till några bieffekter (positiva eller negativa)?	59
5.1.5	Vad tillför kvalitetssäkringssystemet i förhållande till tidigare system (added value)?	60
5.2	Huvudfråga 2 – Är kvalitetssäkringssystemet utformat på ett ändamålsenligt sätt?	61
5.2.1	Finns det en balans och förnuftsenslig koppling mellan komponenterna och kvalitetssäkringssystemet som helhet?	61
5.2.2	Är någon del/komponent i kvalitetssäkringssystemet överflödig i förhållande till någon annan?	61
5.2.3	Är kostnaderna (för lärosätena) försvarbara?	62
5.3	SWOT-analys	62
6	Rekommendationer	65
Bilaga A	Intervjupersoner och deltagare vid platsbesök	67
Bilaga B	Webbenkät till lärosäten	72
Bilaga C	Fördjupningsstudier	79

Bilaga D	Internationell fallstudie Flandern _____	97
Bilaga E	Internationell fallstudie Frankrike _____	101
Bilaga F	Internationell fallstudie Norge _____	104
Bilaga G	Internationell fallstudie Österrike _____	108
Bilaga H	Källförteckning _____	112
Bilaga I	Kodningsschema för kvalitativ empirianalys _____	113

Tabeller

Tabell 1	Kvalitetssäkringssystemets styrkor, svagheter, utvecklingspotential, och farhågor _____	63
Tabell 2	UKÄ:s utvärderingar av Chalmers tekniska högskolas kvalitetssäkringsarbete _____	81
Tabell 3	UKÄ:s utvärderingar av Konstfacks kvalitetssäkringsarbete _____	84
Tabell 4	UKÄ:s utvärderingar av Malmö universitets kvalitetssäkringsarbete _____	86
Tabell 5	UKÄ:s utvärderingar av Mälardalens högskolas kvalitetssäkringsarbete _____	89
Tabell 6	UKÄ:s utvärderingar av Sophiahemmet Högskolas kvalitetssäkringsarbete _____	91
Tabell 7	UKÄ:s utvärderingar av Stockholms universitets kvalitetssäkringsarbete _____	93
Tabell 8	UKÄ:s utvärderingar av Umeå universitets kvalitetssäkringsarbete _____	96

Figurer

Figur 1	Förändringsteori för kvalitetssäkringssystemet _____	16
Figur 2	Förändringar i UKÄ:s vägledning (per komponent) _____	24
Figur 3	Andel som anger i vilken utsträckning det egna lärosätet är nöjd med UKÄ:s kvalitetssäkringssystem _____	27
Figur 4	Andel som anger i vilken utsträckning UKÄ:s kvalitetssäkringssystem är betungande _____	29
Figur 5	Andel som anger i vilken utsträckning lärosätesgranskningen har varit kvalitetsdrivande för det egna lärosätet _____	32

Figur 6	Andel som anser att lärosätesgranskningen bidrar till att identifiera relevanta och användbara utvecklingsområden _____	35
Figur 7	Andel som anger i vilken utsträckning de är nöjda med återkopplingen från UKÄ efter genomförd lärosätesgranskning _____	39
Figur 8	Andel som anger i vilken utsträckning utbildningsutvärderingarna har varit kvalitetsdrivande för det egna lärosätet _____	41
Figur 9	Andel som anger i vilken utsträckning utbildningsutvärderingarna bidrar till att identifiera relevanta och användbara utvecklingsområden _____	43
Figur 10	Andel som anger i vilken utsträckning de är nöjda med återkopplingen från UKÄ efter genomförda utbildningsutvärderingar _____	46
Figur 11	Andel som anger i vilken utsträckning examenstillståndsprövningen bidrar till att identifiera relevanta och användbara utvecklingsområden _____	47
Figur 12	Andel som anger i vilken utsträckning de är nöjda med återkopplingen från UKÄ efter genomförd examenstillståndsprövning _____	49
Figur 13	Andel som anger i vilken utsträckning den tematiska utvärderingen har varit kvalitetsdrivande för det egna lärosätet _____	50
Figur 14	Andel som anger i vilken utsträckning den tematiska utvärderingen bidrar till att identifiera relevanta och användbara utvecklingsområden _____	51
Figur 15	Andel som anger i vilken utsträckning de är nöjda med återkopplingen från UKÄ efter genomförd tematisk utvärdering _____	53

Sammanfattning

På uppdrag av Universitetskanslersämbetet (UKÄ) har Fagert & Co Utvärdering utvärderat det nationella kvalitetssäkringssystemet för högre utbildning (pågående cykel 2017–2022). Syftet med utvärderingen var dels att få veta effekterna av kvalitetssäkringssystemet, dels att ge rekommendationer till UKÄ om hur kvalitetssäkringssystemet kan vidareutvecklas. Datainsamlingen har bestått av dokumentstudier, webbenkät, sonderande intervjuer och djupintervjuer, internationella fallstudier, samt fördjupningsstudier (inklusive fysiska och digitala platsbesök). Utvärderingen genomfördes under perioden oktober 2019 till december 2020.

Det första nationella kvalitetssäkringssystemet för högre utbildning implementerades under tidigt 1990-tal, och sedan dess har en rad olika system existerat. Förändringar mellan systemen har framför allt inneburit smärre justeringar och förändringar i tillvägagångssätt för kvalitetssäkringsarbete. Nuvarande system inrättades 2016 bland annat som ett svar på att dåvarande Högskoleverket (HSV) inte fick behålla sitt medlemskap i det europeiska samarbetet för kvalitetsgranskning inom högre utbildning (ENQA), eftersom ENQA fann brister i det rådande svenska systemet.

Det nuvarande kvalitetssäkringssystemet är uppbyggt kring fyra centrala moment, som kallas komponenter. Alla fyra komponenter är fristående granskningsprocesser, och granskningarna i komponenterna bedrivs parallellt med varandra. De fyra komponenterna är:

- Granskning av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete
- Utbildningsutvärdering på grundnivå och avancerad nivå samt forskarnivå
- Examenstillståndsprovning
- Tematiska utvärderingar

De fyra komponenterna baseras på ett *peer review*-moment, där bedömningen av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete görs av en extern bedömargrupp som består av oberoende personer som är sakkunniga inom högre utbildning. Självvärderingar utgör ett viktigt inslag i granskningsprocesserna. Bedömningen görs utifrån sex bedömningsområden: i) Styrning och organisation, ii) Förutsättningar iii) Utformning, genomförande och resultat iv) Jämställdhet v) Student- och doktorandperspektiv, vi) Arbetsliv och samverkan. Därefter producerar bedömargruppen ett yttrande, med bedömning om utfall och eventuella rekommendationer till förbättringsåtgärder, som ligger till grund för UKÄ:s beslut.

En majoritet av lärosätena är nöjda med det nuvarande kvalitetssäkringssystemet. Högskolor och nya universitet är mest nöjda, medan konstnärliga högskolor och fackinriktade universitet är minst nöjda. Stora breda universitet placerar sig ungefär i mitten. Representanter för lärosäten, studenter,

doktorander, arbetsliv och forsknings- och innovationsorganisationer (Fol-organisationer) betonar att det är viktigt att systemet som det ser ut idag fortsätter finnas kvar. Likväl poängterar de att systemet behöver revideras och att det finns delar som *de facto* kräver utveckling.

Positiva aspekter med systemet är framför allt att det har tagits fram i dialog med sektorn och andra aktörer med insikt i det högre utbildningssystemet, samt att kvalitetsfrågor har fått större utrymme i lärosätenas verksamhet; medvetenheten om kvalitetsfrågor har ökat bland kollegor på lärosätenas olika nivåer eftersom lärosätena ansvarar för det egna kvalitetsarbetet. Dessutom har student- och doktorandperspektiv samt arbetslivets perspektiv inkorporerats i systemet, vilket ses som en stor fördel med nuvarande system kontra tidigare kvalitetssäkringssystem.

Det finns emellertid flera förbättringsområden. Lärosätena uttrycker främst att arbetsbördan i anslutning till och under utvärderingsprocesserna är alltför omfattande. Detta beror dels på att arbetet med självvärderingen tar tid, att en del lärosäten har begränsade resurser att lägga på granskningarna eller att de har väldigt stora organisationer, vilket gör att informationsinsamling tar tid. Granskningarna anses även vara betungande på grund av stora mängd dokumentation som begärs in av bedömarna och antalet utvärderingar som genomförs samt hur dessa tidsmässigt ligger i förhållande till varandra. Flera lärosäten vittnar om att som en konsekvens av kvalitetssäkringssystemets omfattning både i tid och storlek, har utvecklingsarbete och kvalitetsdrivande aktiviteter för studenterna fått stå tillbaka till förmån för arbetet med kvalitetsgranskningarna. Representanter från arbetsliv samt Fol-organisationer håller visserligen med om att kvalitetssäkringssystemet är betungande, men uttrycker att lärosätena behöver utvärderas för att säkerställa både kvaliteten i utbildningarna och transparensen gentemot avnämare. Vidare finns det förbättringspotential för studenter och doktoranders förutsättningar att delta i utvärderingarna, samt hur arbetslivsperspektivet inkorporeras i systemet.

För de enskilda komponenterna framgår det att lärosätesgranskningen är den komponent som är mest ändamålsenlig och har bidragit till flest kvalitetshöjande effekter för lärosätena. Även examenstillståndsprovningarna anses ha en självklar plats i systemet.

Gällande utbildningsutvärderingarna råder det delade meningar om komponentens ändamålsenlighet, även om en majoritet av lärosätena anger att komponenten bör finnas kvar. Däremot bör formatet för utbildningsutvärderingarna ses över och förenklas.

För de tematiska utvärderingarna råder det blandade uppfattningar om komponentens kvalitetseffekter och ändamålsenlighet. Det finns till exempel en efterfrågan om mer kollegialt lärande och delande av *best practices* istället för att ha direkt granskande funktion. Farhågor om att de tematiska utvärderingarna kan inskränka lärosätenas autonomi och bli föremål för politisk styrning uttrycks av både lärosäten och avnämare.

Summary

On behalf of the Swedish Higher Education Authority (UKÄ), Faugert & Co Utvärdering has evaluated the national quality assurance system for higher education in Sweden (the ongoing cycle 2017–2022). The purpose of the evaluation was to identify the effects of the quality assurance system and to make recommendations to UKÄ on how the quality assurance system can be further developed. The data collection consisted of document studies, online surveys, scoping and in-depth interviews, international case studies, and in-depth case studies of selected institutions (including physical and digital site visits). The evaluation was carried out between October 2019 and December 2020.

The first Swedish quality assurance system for higher education was implemented in the early 1990s, and since then a number of different systems have existed. Changes between systems have mainly resulted in minor adjustments and changes of the approach to quality assurance. The current system was established in 2016, among other things, in response to the fact UKÄ's predecessor, the Swedish National Agency for Higher Education, was not allowed to maintain its membership in the European Association for Quality Assurance in Higher Education (ENQA), as ENQA had found shortcomings in the Swedish system at the time.

The current quality assurance system is built around four key elements, called 'components'. All four components are independent audit processes, and the audits in the components are conducted in parallel with each other. The four components are:

- Institutional reviews
- Programme evaluations
- Appraisal of applications for degree-awarding powers
- Thematic evaluations

The four components are partly based on *peer review*, where the assessment of the quality assurance work of higher education institutions is carried out by an external assessor group consisting of independent experts in higher education. Self-evaluation is an important element of the review processes. The assessment is based on six assessment areas: i) Governance and organisation, ii) Preconditions, iii) Design, implementation and outcomes, iv) Gender equality, v) Student and doctoral student perspective, vi) Working life and collaboration. The assessment group produces a report, assessing the outcomes and any recommendations for improvement measures, on which UKÄ's decision is based.

A majority of higher education institutions are satisfied with the current quality assurance system. University colleges and new universities are most satisfied, while artistic colleges and specialised

universities are least satisfied. Larger comprehensive universities are in between. Representatives of higher education institutions, students, doctoral candidates, working life, and research and innovation organisations (R&I organisations) all stress that it is important that the system as it stands today continues to exist. Nevertheless, they point out that the system needs to be revised and that there are elements that *de facto* require certain change.

Positive aspects of the system are, in particular, that it has been developed in dialogue with the sector and other actors with an understanding of the higher education system, and that quality issues have been given greater prominence in the activities of higher education institutions; awareness of quality issues has increased among the academic staff at different levels of the higher education institutions, as the institutions are responsible for their own quality work. In addition, student and doctoral perspectives and the perspective of working life have been incorporated into the system, which is seen as a major advantage with current systems versus previous quality assurance systems.

As mentioned, there are still several areas for improvement. Higher education institutions mainly express that the workload associated with and during the evaluation processes is too extensive. This is partly because the work with the self-evaluations takes much time, and that some institutions have limited resources to spend on the audits, or, because they are very large organisations, information gathering takes time. The audits are also considered to be burdensome due to the large amount of documentation requested by the assessors and the number of evaluations carried out, sometimes parallel to each other. Several higher education institutions testify that as a consequence of the scope of the quality assurance system both in time and size, development work and quality-driven activities for the students have had to stand back in favour of the work with the external quality reviews. Although working life representatives as well as R&I organisations agree that the quality assurance system is burdensome, they say that higher education institutions need to be evaluated in order to ensure both the quality of education and transparency. Furthermore, there is an improvement potential for students' and doctoral candidates' ability to participate in the evaluations, as well as how the working life perspective is incorporated into the system.

For the individual components, it appears that the institutional review is the most appropriate component and the one that has contributed to the most quality-enhancing effects for the higher education institutions. The appraisal of applications for degree-awarding powers is also considered to have an obvious place in the system.

Regarding the programme evaluations, there are different opinions as to the effectiveness of the component, although a majority of higher education institutions indicate that the component should

remain in place. On the other hand, the format of programme evaluations should be reformed and simplified.

For the thematic evaluations, there are mixed views on the quality effects and effectiveness of the component. For example, there is a demand for more collegial learning and sharing of best practices instead of having a direct scrutiny function. Concerns that the thematic evaluations may restrict the autonomy of higher education institutions and could be subject to political control are expressed by both higher education institutions and other interest group representatives.

1 Inledning

1.1 Uppdraget

Syfte och frågeställningar

Föreliggande rapport redovisar en utvärdering av systemet för kvalitetssäkring av högre utbildning (nedan kallat kvalitetssäkringssystemet). Det övergripande syftet med utvärderingen av kvalitetssäkringssystemet är att:

1. Få veta effekterna av kvalitetssäkringssystemet
2. Ge rekommendationer till Universitetskanslersämbetet (UKÄ) om hur kvalitetssäkringssystemet kan vidareutvecklas

För att svara mot utvärderingens syften så har det varit av stor vikt att inhämta information från många olika aktörer och intressenter som berörs av kvalitetssäkringssystemet (se avsnitt 1.2). Detta både för att få bredd och djup i förståelsen för kvalitetssäkringssystemet, men även för att underlätta för att utvärderingen ska kunna ge rekommendationer som är väl förankrade och därmed kan främja att de kommer till användning. Utvärderingens resultat ska kunna användas för att visa för olika intressenter (t.ex. regeringen, lärosäten m.fl.) huruvida kvalitetssäkringssystemet är kvalitetsdrivande.

Utvärderingen omfattar kvalitetssäkringssystemets fyra komponenter: granskningar av lärosätenas kvalitetsarbete, utbildningsutvärderingar, prövningar av examenstillstånd samt tematiska utvärderingar.

Utvärderingen ska besvara om systemet har varit kvalitetsdrivande för såväl lärosätena som deras utbildningar enligt UKÄ:s regleringsbrev. Utvärderingen ska också belysa om, och i så fall på vilket sätt, studenters och arbetslivets erfarenheter har tagits till vara i bedömningsarbetet. Utvärderingen ska besvara dessa frågor utifrån följande två huvudfrågor och underfrågor:

1. Kvalitetssäkringssystemets effekter: Är kvalitetssäkringssystemet kvalitetsdrivande?
 - a) Hur och för vilka har kvalitetssäkringssystemet varit kvalitetsdrivande?
 - b) Leder UKÄ:s aktiviteter och/eller prestationer till ökad förmåga att bedriva kvalitetsarbete och/eller till åtgärder som skapar högre kvalitet i lärosätenas utbildning?
 - c) Identifierar kvalitetssäkringssystemet relevanta och användbara utvecklingsområden för lärosätena (även för dem som fått "goda betyg" i granskningarna)?
 - d) Leder kvalitetssäkringssystemet till några bieffekter (positiva eller negativa)?
 - e) Vad tillför kvalitetssäkringssystemet i förhållande till tidigare system (*added value*)?
2. Utvecklingsmöjligheter: Är kvalitetssäkringssystemet utformat på ett ändamålsenligt sätt?

- a) Finns det en balans och förnuftsenslig koppling mellan komponenterna och kvalitetssäkringssystemet som helhet?
- b) Är någon del/komponent i kvalitetssäkringssystemet överflödigt i förhållande till någon annan?
- c) Är kostnaderna (för lärosätena) försvarbara?

Utvärderingen har letts av projektledare Göran Melin, bistådd av vice projektledare Amanda Bengtsson Jallow, kvantitativt metodansvarige Markus Lindström, samt Josefine Olsson, Jolanda van Rooijen och Mårten Viberg. Teamet har assisterats av Oscar Peterson, Ida Pettersson och Isabella Faruque. Utvärderingen har genomförts under perioden oktober 2019 till december 2020.

1.2 Datainsamlingsmetoder

För att ta sig an ovanstående utvärderingsfrågor är det nödvändigt att tillämpa en lämpligt avvägd kombination av undersöknings- och analysmetoder, liksom att använda flera olika datakällor. En kombination av metoder är viktigt för att på så vis kunna identifiera en insatslogik där vissa aktiviteter har lett till vissa effekter. De metoder och datakällor som vi använt framgår av nedanstående beskrivning.

Sonderande intervjuer. Vi har genomfört ett mindre antal sonderande intervjuer i samband med utvärderingens inledande fas. Dessa intervjuer genomfördes med fyra utvalda nyckelpersoner i syfte att öka vår förståelse för de olika perspektiv som kan finnas rörande kvalitetssäkringssystemet. Respondenterna är väl insatta personer på UKÄ och inom Regeringskansliet. Dessa intervjupersoner förtecknas i Bilaga A.1, tillsammans med övriga intervjupersoner.

Dokumentstudier. Vi har tagit del av en relativt omfattande mängd dokument som gjorts tillgängliga av UKÄ eller som vi kunnat finna på egen hand: propositioner, skrivelser, betänkanden och promemorior, samt UKÄ:s egna rapporter, vägledningar och löpande uppföljningar (dvs. uppföljningsrapporter samt enkäter som tillsänts deltagande lärosäten och individer i bedömargrupper efter utförd utvärdering/granskning). Dessutom har vi tagit del av remissvar från valda arbetsgivar-/arbetstagarorganisationer, lärosätens självvärderingar, bedömargruppers yttranden och studentinlagor. Vi har också tagit del av ENQAs externa granskningsrapport av dåvarande Högskoleverket från 2012 Sverige, samt UKÄ:s självvärdering till ENQA från 2019.

Enkät till lärosätena. Samtliga 48 universitet, högskolor och enskilda utbildningsanordnare har tillsänts en enkät och genom denna givits möjlighet att redovisa sin syn på kvalitetssäkringssystemet och dess effekter. Enkäten sändes till respektive rektor, som ofta valt att delegera uppgiften vidare. Enkätens frågor återfinns i Bilaga B. De svarande lärosätena har ofta

använt sig av möjligheten att lämna fritextsvar som komplement till frågorna med fasta svarsalternativ. Enkätens svarsfrekvens var 89,6 %.

Djupintervjuer. Vi har genomfört djupintervjuer med personer på flera olika nivåer inom (ett urval av) lärosätena: högsta ledningen, dekaner, institutions- och centrumledare, lärare och forskarstuderande. För att kunna välja ut vilka lärosätens representanter som skulle ingå i intervjudelen använde vi oss av ett slumpmässigt klusterurval och slumpade fram lärosäten att approacha baserat på lärosätesgrupp¹. Därefter kontaktade vi respektive lärosätes kontaktperson, givna av UKÄ, som i sin tur nominerade lämpliga intervjupersoner inom organisationen. Vi har även genomfört djupintervjuer med representanter från andra relevanta organisationer, exempelvis på student- och doktorandkårer, nationella studentorganisationer, samt representanter för arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer. Även dessa aktörskategorier fick nominera intervjupersoner från den egna organisationen. Dessutom har vi intervjuat av oss utvalda representanter för forskningsråden, forskningsstiftelserna, och forskningsinstitut, men denna empiri är begränsad till ett fåtal respondenter. Syftena med intervjuerna har varit att bygga upp en djup förståelse för hur kvalitetssäkringssystemet fungerar, vilka effekter det har, vilka utvecklingsmöjligheter som finns och vilka förbättringsåtgärder som möjligen efterfrågas. Sammanlagt har vi gjort 84 intervjuer med 91 intervjupersoner (Bilaga A). Intervjuerna har genomförts per telefon eller via Teams.

Fördjupningsstudier. I dialog med UKÄ valde vi ut sju lärosäten för särskilda fördjupningsstudier. Urvalet gjordes utifrån några olika karaktäristika: universitet (av olika slag), högskolor (av olika slag), enskilda utbildningsanordnare, ämnesmässig inriktning, storlek, och geografisk placering. Ambitionen var att besöka de utvalda lärosätena under ett par dagar och på djupet sätta oss in i hur de arbetar med kvalitetssystemet och vilka effekter som det har på deras kvalitetsarbete. Covid-19-pandemin gjorde detta omöjligt i flera fall; fem av de sju platsbesöken fick genomföras virtuellt, medan två stycken faktiskt gick att genomföra fysiskt. I de fall där platsbesöken skedde virtuellt genomförde vi gruppintervjuer/gruppsamtal på liknande sätt som skedde vid de fysiska platsbesöken. Vi talade framför allt med representanter för lärosätenas ledningar, personal som arbetar med kvalitetssamordning och kvalitetsutveckling, annan personal med insikt i eller erfarenhet av kvalitetssäkringssystemet, och student- och doktorandrepresentanter. Fördjupningsstudier har genomförts på Stockholms universitet, Umeå universitet, Chalmers tekniska högskola, Malmö universitet, Mälardalens högskola, Konstfack, och Sophiahemmet högskola (se Bilaga C för fördjupningsstudier och A.3 för deltagare vid platsbesök).

¹ Lärosätesgrupperna är "stora breda universitet", "fackinriktade universitet", "nya universitet", "högskolor", "konstnärliga högskolor" och "övriga".

Internationell utblick. Utvärderingen innehåller en internationell utblick över hur några andra länder arbetar med kvalitetsutveckling, och vilket slags kvalitetssystem som de har. I dialog med UKÄ valde vi att undersöka Flandern (Bilaga D), Frankrike (Bilaga E), Norge (Bilaga F) och Österrike (Bilaga G).

1.3 Analys

UKÄ har själva formulerat en förändringsteori för hela kvalitetssäkringssystemet vilken identifierar effekter på kort sikt samt på kort till medellång sikt. Vi har utgått från denna förändringsteori vid planeringen av datainsamling samt vid analys av insamlat material och utifrån förändringsteorin har utvärderingen inriktas mot de effekter som en viss insats har givit, på kort och/eller lång sikt.² Den förändringsteori för kvalitetssäkringssystemet som vi använt som stöd i utvärderingsarbetet illustreras nedan i Figur 1. Kvalitetssäkringssystemets *insatser* utgörs av de fyra komponenterna och de granskningar som sker inom ramen för dem. *Utfallet* utgörs av de processer och dokument som de resulterar i på lärosätena under granskningarnas gång, inklusive det resultat och den återkoppling som granskningarna leder till. Granskningarnas utfall leder till *effekter på kort sikt*, så som åtgärder som genomförs på lärosätena, förbättrat förmåga att bedriva kvalitetsarbete lokalt, och dialog om kvalitetsarbetet lärosäten emellan. På litet *längre sikt* kan *ytterligare effekter* identifieras så som ett förstärkt eller utvecklat internt kvalitetssäkringssystem och högre utbildningskvalitet i stort.

Figur 1 Förändringsteori för kvalitetssäkringssystemet

Källa: Fagert & Co Utvärdering, baserat på UKÄ:s förändringsteori enligt förfrågningsunderlaget.

² Se exempelvis Sandberg B, Fagert S (2020): *Perspektiv på utvärdering*. Studentlitteratur.

I det här fallet ska utvärderingens resultat kunna användas för att bedöma huruvida kvalitetssäkringssystemet är kvalitetsdrivande samt kunna användas för att förbättra och utveckla kvalitetssäkringssystemet. Utvärderingen har således i första hand inriktats mot att utvärdera vilka effekter som kvalitetssäkringssystemets fyra komponenter har på kvalitetsarbetet på lärosätena och i förlängningen på utbildningskvaliteten i stort. Eftersom kvalitetssäkringssystemet i sin nuvarande form sjuksattes 2017 är kan vi inte förvänta oss att finna belägg för annat än effekter på kort sikt, men vi kan eventuellt finna tecken på att effekter skulle kunna komma att uppstå också på längre sikt.

Det är ofta svårt att helt säkert identifiera vissa specifika effekter som är ett direkt resultat av en utvärderad insats. Det saknas så gott som alltid en kontrollgrupp att jämföra med och det finns därtill en mångfald olika omständigheter och förhållanden vid sidan av de genomförda insatserna som kan ha påverkat utfall och effekter. Som utvärderare får vi arbeta med att försöka kartlägga kedjan av aktiviteter/insatser och hur de i flera led och med tiden resulterar i olika effekter, och på detta sätt har arbetet också skett i denna utvärdering. Som redovisas i efterföljande kapitel har vi samlat in data om kvalitetssäkringssystemet från olika källor och med olika metoder, så kallad metodtriangulering. För att åstadkomma metodtriangulering så har empiri från olika datakällor som svarar på samma utvärderingsfråga vägts samman och analyserats i två huvudsakliga analysmoment; en enkätanalys och en intervjuanalys.

Enkäten tillsändes lärosätena den 17 december 2019 och stängdes officiellt den 31 januari 2020, och analysen av enkäten genomfördes under våren 2020. I enkätanalysen kategoriserade vi enkätsvaren efter respektive komponent, vilket genomgående framgår av figurerna som återfinns i nästkommande kapitel. Eftersom en majoritet av lärosätena valde att kommentera sina enkätsvar i fritextsvarsrutor har även en kvalitativ analys av enkäten genomförts. Denna utfördes med hjälp av analysverktyget ATLAS.ti, i vilket vi kodat enkätens fritextsvar efter ett kodningsschema (Bilaga I).

Intervjuerna genomfördes mellan februari 2020 och juni 2020. I intervjuanalysen har vi också använt oss av ATLAS.ti. För denna analys har vi kodat intervjusvaren med hjälp av modifierade versioner av kodningsschemat, vilka har anpassats efter respektive intervjupersons kategori³.

Ett antal slutsatser kunde genereras genom sammanvägningen av utfallet av enkätanalysen och intervjuanalysen. Å ena sidan redovisar vi de olika slutsatserna och resonerar kring dem kopplat till

³ Det vill säga representanter för lärosäten, student- och doktorandkårer, arbetstagar- och arbetsgivarorganisationer, nationella studentorganisationer, och Fol-organisationer (dvs. representanter för forskningsråden, forskningsstiftelserna, och forskningsinstitut).

utvärderingsfrågorna, å andra sidan har vi valt att sortera upp slutsatserna och kategorisera dem enligt en vedertagen så kallad SWOT-analys⁴ (kapitel 5).

1.4 Disposition

Nästföljande kapitel, kapitel 2, redovisar kvalitetssäkringssystemets tillkomst och uppbyggnad. Kapitel 3 redovisar resultat och effekter utifrån webbenkäten, de genomförda intervjuerna och de sju fördjupningsstudierna. Kapitel 4 sammanfattar de fyra utländska fallstudierna. I kapitel 5 redovisar vi vår sammanfattning av de olika datamängderna med åtföljande slutsatser, och i det avslutande kapitel 6 lämnar vi våra rekommendationer.

⁴ SWOT; strengths, weaknesses, opportunities, threats.

2 Kvalitetssäkringssystemet

Detta kapitel inleds med en kortare beskrivning av tidigare kvalitetssäkringssystem och en redogörelse för framtagandet av det nuvarande kvalitetssäkringssystemet. Därefter redovisar vi det nuvarande systemets struktur, implementering och utveckling sedan införandet. Vi avslutar kapitlet med att redogöra för tidiga erfarenheter av systemet.

De dokument som använts som stöd för det här kapitlet är propositioner, skrivelser, betänkanden och promemorior, samt UKÄ:s egna rapporter, vägledningar och löpande uppföljningar (dvs. uppföljningsrapporter samt enkäter som tillsänts deltagande lärosäten och individer i bedömargrupper efter utförd utvärdering/granskning).

2.1 Tidigare kvalitetssäkringssystem

Det första nationella kvalitetssäkringssystemet för högre utbildning implementerades under tidigt 1990-tal, och sedan dess har en rad olika system existerat. Förändringar mellan systemen har framför allt inneburit smärre justeringar och ändringar i tillvägagångssätt för kvalitetssäkringsarbete. Den största förändringen mellan två system skedde efter propositionen Fokus på kunskap – kvalitet i den högre utbildningen, som kom 2009.⁵

Innan 2009 hade fokus för bedömning av utbildningens kvalitet främst legat på utbildningarnas förutsättningar och genomförande, medan fokus i det system som togs fram 2009 istället låg på kvaliteten på studenternas självständiga arbeten. Den dåvarande regeringen ansåg att eftersom lärosätena fått ökad autonomi (prop. 2009/10:149) borde dåvarande Högskoleverket (HSV) ha en mer granskande och kontrollerande roll, där resultat av utbildningen skulle spela en stor roll i bedömningen, snarare än att HSV skulle ta en aktiv roll i kvalitetssäkringsarbetet som bedrevs ute på lärosätena.

Systemet från 2009 fick kritik från flera håll eftersom examensarbetena ansågs vara otillräckliga som underlag för att kunna bedöma kvaliteten på utbildningen som helhet. Kritiker påpekade att en konsekvens av att lägga stor vikt vid examensarbetena är att yrkesexamina och konstnärliga utbildningar med svårbedömda examensarbeten missgynnas till förmån för utbildningar som leder till generella examina. Det har däremot visat sig i efterhand att en positiv erfarenhet av reformen kom att bli lärosätenas utvecklade interna kvalitetsarbete, genom att ett särskilt fokus fästes vid examensmålen i det nya systemet.⁶

⁵ Prop. 2009/10:139. *Fokus på kunskap - kvalitet i den högre utbildningen*.

⁶ Utbildningsdepartementet, *Kvalitetssäkring av högre utbildning*, PM U2015/1626/UH.

Från 2014 fick HSVs efterföljare UKÄ inte behålla sitt medlemskap i det europeiska samarbetet för kvalitetsgranskning inom högre utbildning (ENQA). Detta skedde efter en granskning där ENQA fann brister i det rådande svenska systemet. Bland annat bedömde ENQA att kvalitetssäkringssystemet avvek från de krav som ett ENQA-medlemskap innebär – nämligen att det nationella kvalitetssäkringssystemet måste leva upp till standarder och riktlinjer för kvalitetssäkring inom det europeiska området för högre utbildning (ESG). ENQA fann att det rådande systemet inte bidrog tillräckligt till lärosätenas kvalitetsutveckling, eftersom det inte granskade lärosätenas interna kvalitetsarbete. Därtill ansåg ENQA att myndighetens oberoende kunde ifrågasättas, i och med att rutiner och metoder samt övergripande mål och målsättningar i alltför stor utsträckning dikterades av regeringen. Att UKÄ inte fick förlänga medlemskapet i ENQA bidrog till beslutet att ta fram ett nytt kvalitetssäkringssystem, eftersom regeringen ville ha ett system som beaktar internationella principer för kvalitetssäkring.⁷

2.2 Framtagandet av det nya kvalitetssäkringssystemet

Utbildningsdepartementet gav 2014 Harriet Wallberg i uppdrag att producera en skrivelse med förslag till nytt arbetssätt för UKÄ med avseende på kvalitetssäkringen av den högre utbildningen. Efter utbildningsutskottets bearbetning och en motion av Liberalerna, Moderaterna, Centern och Kristdemokraterna kompletterades skrivelsen med tre tillkännagivanden. Skrivelsen ger UKÄ i uppdrag att årligen rapportera från arbetet med det nya kvalitetssäkringssystemet; regeringen ska utvärdera och följa upp det nya kvalitetssäkringssystemet tre år efter införandet – studenters och arbetslivets perspektiv ska särskilt beaktas i utvärderingen – och regeringen ska också se över hur utbildningars kvalitet kan jämföras mellan olika lärosäten. Efter att tillkännagivandena lagts till antogs skrivelsen av riksdagen under 2015.⁸

UKÄ fick i uppdrag att till den 1 oktober 2016 vidareutveckla och implementera ett nytt system för kvalitetssäkring av högre utbildning i enlighet med regeringens bedömningar, beskrivna i regeringens skrivelse Nationellt system för kvalitetssäkring av högre utbildning.⁹

Redan under 2014 inleddes de första pilotstudierna för utvärdering av utbildningar för att testa det nya systemet som togs fram av Harriet Wallberg och regeringen, och följdes upp av nya pilotstudier 2016. UKÄ har haft som målsättning att inkludera alla relevanta intressenter i hur systemet bör

⁷ ENQA, *Swedish National Agency for Higher Education: Review of ENQA Membership*, 2012, Utbildningsutskottets betänkande 2015/16:UbU9. *Kvalitetssäkring av högre utbildning*.

⁸ UKÄ, *Nationellt system för kvalitetssäkring av högre utbildning – Redovisning av ett regeringsuppdrag*, Rapport 2016:15, 2016.

⁹ Rskr. 2015/16:76, bet. 2015/16:UbU9, rskr. 2015/16:155, UKÄ *Nationellt system för kvalitetssäkring av högre utbildning*, Rapport 2016:15, 2016.

utformas och implementeras. Därför har UKÄ använt sig av olika typer av rådgivande expertgrupper, referensgrupper och en rad dialogmöten för att få in synpunkter och förankra systemet bland olika intressenter. Efter sådana inspel och åtföljande anpassningar kom man 2016 fram till det nuvarande systemet.

2.3 Strukturen för det nya kvalitetssäkringssystemet

Formen för det nya kvalitetssäkringssystemet liknar i grunden de tidigare systemen, och även de flesta andra nationella kvalitetssäkringssystem i Europa. Kvalitetssäkringssystemet är uppbyggt kring fyra centrala moment, som kallas komponenter. Alla fyra komponenter är fristående granskningsprocesser, och granskningarna i komponenterna bedrivs parallellt med varandra. De fyra komponenterna är:

- Granskning av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete
- Utbildningsutvärdering på grundnivå och avancerad nivå samt forskarnivå
- Examenstillståndsprovning
- Tematiska utvärderingar

Examenstillståndsprovning och utbildningsvärdering är komponenter som fanns i föregående system medan granskningen av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete (lärosätesgranskning) och de tematiska utvärderingarna är nya delar i förhållande till det föregående systemet. De mest omfattande utvärderingarna är lärosätesgranskningen och granskningarna av de enskilda utbildningarna. De fyra komponenterna liknar varandra genom att de baseras på ett *peer review*-moment, dvs. att bedömningen görs av en bedömargrupp, som består av oberoende personer som är sakkunniga inom högre utbildning. Bedömargruppen består av tre personkategorier: sakkunniga experter från högskolesektorn, student-/doktorandrepresentant och arbetslivsföreträdare. Vanligtvis består gruppen av fyra till fem personer, varav två eller tre ska vara sakkunniga.

Bedömargruppen baserar sitt yttrande på en rad underlag som samlas in. Det främsta och viktigaste underlaget för bedömargruppen är lärosätets självvärdering/ansökan. I självvärderingen har lärosätet gjort en sammanställning av sitt arbete relaterat till den aktuella komponenten utifrån de bedömningskriterier som UKÄ har satt upp för respektive komponent. Dokumentet är öppet formulerat, och lärosätena har stor frihet i hur de väljer att beskriva sitt kvalitetssäkringsarbete.

Ett annat viktigt underlag för bedömargruppens analys är intervjuerna som görs med lärosätes- och studentrepresentanter. Underlaget i granskningen av lärosätets kvalitetssäkringsarbete skiljer sig lite från de övriga komponenterna, då intervjuerna sammanfaller med det första av två platsbesök, och utöver självvärderingen och intervjuerna används även studentinlagor och nationell statistik i granskningen. Utbildningsvärderingen använder också studenternas självständiga arbeten som en del i underlaget.

2.3.1 Beslut och uppföljning

Bedömargruppen producerar ett yttrande baserat på underlagen, som lärosätet får tillfälle att kontrollera för sakfel och missuppfattningar. Slutligen fattar UKÄ beslut om hur lärosätet har uppfyllt kriterierna i den aktuella komponenten.

I sina rekommendationer utgår bedömargruppen och UKÄ från sex bedömningsområden, vilka kan ses som en övergripande kravlista på punkter i lärosätenas kvalitetsarbete. UKÄ vill att lärosätena bibehåller sin frihet i utformningen av kvalitetsarbetet, men vill samtidigt kunna stötta både lärosätena och bedömargrupperna genom att definiera kvalitetsarbete genom bedömningsområdena. Det finns även mer specificerade bedömningsgrunder som är utformade som frågor för att underlätta bedömningen. Bedömningsområdena har också funktionen att ge struktur till och underlätta produktionen av självvärderingsdokument och studentinlagor.¹⁰

Sedan 2018 är bedömningsområdena följande:¹¹

- i. Styrning och organisation
- ii. Förutsättningar
- iii. Utformning, genomförande och resultat
- iv. Jämställdhet¹²
- v. Student- och doktorandperspektiv
- vi. Arbetsliv och samverkan

Yttrandeprocessen är liknande för alla komponenter, dock skiljer den sig åt gällande utfall. Granskningen av ett lärosätes kvalitetssäkringssystem kan leda till tre olika utfall: "godkänt", "godkänt med förbehåll" och "ifrågasatt". Lärosätet måste åtgärda de bedömningsgrunder som inte var uppfyllda för de bedömningsområden som inte anses tillfredsställande inom två år vid "godkänt med förbehåll". Tidigare blev lärosätet föremål för ytterligare uppföljningar om utfallet fortsatt kvarstod efter åtgärdsredovisningen, men sedan 2020 följs utfallet inte upp ytterligare. Vid "ifrågasatt" kvalitetssäkringsarbete behövde lärosätena tidigare genomgå en ny fullständig granskning tidigast två år efter beslut från UKÄ, då bristerna ansågs vara tillräckligt omfattande för

¹⁰ UKÄ, *Vägledning för granskning av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete*, 2018.

¹¹ Tidigare bedömningsområden (då kallade aspektområden respektive perspektiv) var: Styrning och organisation, Miljö, resurser och område, Utformning, genomförande och resultat, Uppföljning, åtgärder och återkoppling, Studenters och doktoranders perspektiv, Arbetslivets perspektiv, Jämställdhetsperspektiv.

¹² Detta gäller för lärosätesgranskningen och de tematiska utvärderingarna. Inom utbildningsutvärderingar och examenstillståndsprövningar är jämställdhet inte ett bedömningsområde utan en bedömningsgrund under bedömningsområdet utformning, genomförande och resultat.

att motivera detta. Istället blir nu lärosätet uppföljt på de bedömningsområden som inte ansågs tillfredsställande vid en tidpunkt som sker i dialog mellan det berörda lärosätet och UKÄ. Sedan 2020 genomförs inte heller här någon ytterligare uppföljning av lärosätets kvalitetssäkringsarbete om de inte blivit godkända efter den genomförda uppföljningen. Istället kan lärosätet bli föremål för ett utökat antal utbildningsutvärderingar.¹³

Utbildningsutvärderingen har två möjliga utfall. Antingen bedöms utbildningen hålla "hög kvalitet" eller "ifrågasatt kvalitet". Om utbildningen får "ifrågasatt kvalitet" måste lärosätet åtgärda brister och lämna in en åtgärdsredovisning inom ett år. Åtgärdsredovisningen kan komma att kompletteras med ytterligare underlag och intervjuer kring kvarstående frågor om bedömargruppen så finner nödvändigt. Efter att en bedömargrupp fått ta del av de redovisade åtgärderna görs en slutgiltig bedömning. Skulle utbildningen fortfarande få "ifrågasatt kvalitet" förlorar utbildningen sitt examenstillstånd och måste avveckla verksamheten – inte påbörja nya program, men fullfölja de pågående.¹⁴

Ansökningar till examenstillståndsprövningar kan godkännas, få förlängd provningstid med sex månader eller avslås. De tematiska utvärderingarna har inget konsekvent utfall och beror på den aktuella utvärderingen, men eftersom de tematiska utvärderingarna inte för med sig någon typ av sanktion blir utfallen främst rådgivande. Tema hållbar utveckling, som är den enda tematiska utvärderingen som slutförts hittills, resulterade i utfallen "väl utvecklad process" respektive "process i behov av utveckling".¹⁵

2.3.2 En struktur i ständig utveckling

Under pågående cykel (2017–2023) har kvalitetssäkringssystemet genomgått en rad förändringar. Bland annat har det skett förändringar i bedömningsområden och bedömningsgrunder, självvärderingens omfattning, antalet bilagor som begärs in samt språkliga förtydliganden. De flesta förändringarna har syftat till att förtydliga diverse instruktioner eller förenkla granskningsprocessen, detta för att lätta på arbetsbördan för såväl lärosätena som bedömare samt UKÄ. Lärosätesgranskningen är den komponent där flest förändringar har skett.

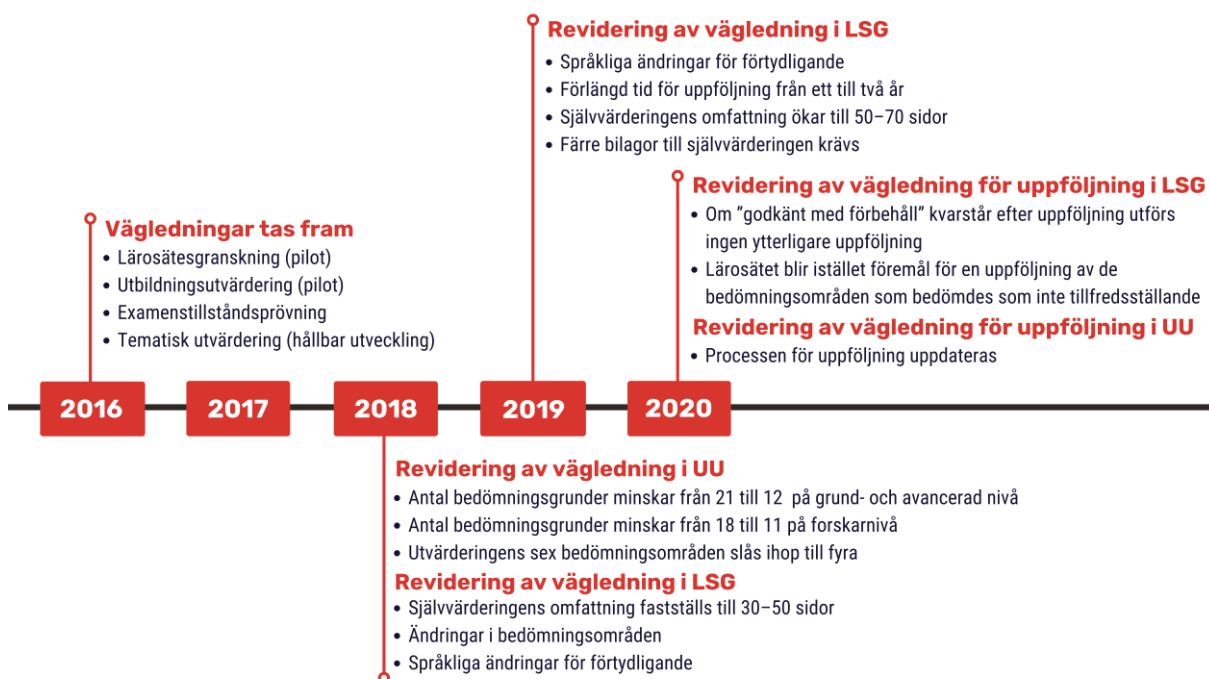
¹³ UKÄ, *Vägledning för granskning av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete*, 2019, UKÄ, *Vägledning för uppföljning av utbildningar med ifrågasatt kvalitet*, 2020.

¹⁴ UKÄ, *Vägledning för utbildningsutvärdering på grundnivå och avancerad nivå*, 2019, UKÄ, *Vägledning för uppföljning av utbildningar med ifrågasatt kvalitet*, 2020.

¹⁵ UKÄ, *Vägledning för tematisk utvärdering av hållbar utveckling*, 2016, UKÄ, *Vägledning för ansökan om tillstånd att utfärda examen Allmänna utgångspunkter och riktlinjer*, 2018.

Översikten i Figur 2 visar de mest centrala förändringarna i systemet per komponent. De förkortningar som används i figuren är LSG för lärosätesgranskning och UU för utbildningsutvärdering.

Figur 2 Förändringar i UKÄ:s vägledningar (per komponent)

Källa: UKÄ:s vägledningar och mötesprotokoll.

2.4 Tidiga erfarenheter av kvalitetssäkringssystemets implementering

De första granskningarna i det nya systemet var en pilotomgång av lärosätesgranskningen samt en pilotomgång av utbildningsutvärderingen, där forskolläro- och grundläroarutbildningarna utvärderades. Medan utbildningar på forskarnivå pilottestades redan 2015–2016. Sedan dess har den fullständiga lärosätesgranskningen och utbildningsutvärderingarna utförts i tre respektive fyra omgångar vardera. Utöver det har den tematiska utvärderingen med tema hållbar utveckling genomförts under 2017, och examenstillståndsprövningar har genomförts vid behov. I samband med utvärderingarna och granskningarna har UKÄ samlat in åsikter från lärosätena och bedömargrupperna med hjälp av enkäter och återföringskonferenser.

Av det insamlade materialet framgår att bedömargrupperna överlag upplevde deras medverkan i granskningarna som positiv – framför allt då deras perspektiv hörsammades och togs i beaktande av UKÄ. En återkommande kritik från bedömargrupperna var dock att uppdraget krävde mer tid och

arbete än vad som inledningsvis kommunicerats till dem. Bedömgargrupperna upplevde också att självvärderingarna i flera fall var alltför otillräckliga som ett första bedömningsunderlag. De menade att informationen som lärosätena hade fört fram i självvärderingen var otydlig och ej överensstämmande med lärosätenas faktiska kvalitetsprocesser, vilket försvårade bedömningsprocessen. Det var först efter intervjuer med lärosätesrepresentanter, där kvalitetsprocesserna kunde förklaras mer noggrant, och inhämtning av kompletterande underlag, som de ansåg att de hade fått tillräckligt med information för en rimlig bedömning.

Lärosätenas upplevelser av de tidiga granskningarna och utvärderingarna var också på det stora hela positiva, särskilt i förhållande till det föregående systemet. Lärosätena menade att systemet som sådant var kvalitetsdrivande, men likväl riktade de viss kritik mot systemet. Ett återkommande ämne i lärosätenas kritik var systemets omfattning, och den stora mängd arbete som krävdes för att ta fram underlag till UKÄ, skriva självvärderingar och arrangera platsbesök. Flera lärosäten påpekade även att bedömgargruppernas yttranden och utvärdering av lärarprogrammen varierade betydligt mellan olika bedömgargrupper och att utbildningarnas måluppfyllelse bedömdes olika hårt. Trots kritiken upplevde en majoritet av lärosätena att UKÄ:s utvärderingar har förbättrat och påskyndat det egna lärosätets interna arbete med utveckling och kvalitetssäkring.

2.5 Ett nytt kvalitetssäkringssystem

Sammanfattningsvis är det nya kvalitetssäkringssystemet som trädde i kraft 2016 något av en kompromiss mellan resultatstyrd och processinriktad granskning. Kvalitetssäkringssystemet vilar numera starkt på en decentraliserad dialog mellan aktörer och intressenter inom högskolesektorn. Metodmässigt är kvalitetssäkringssystemet mycket långsiktigt och är fortfarande i ett utvecklingsskede tre år efter det startades. Det nya kvalitetssäkringssystemet är väl förankrat hos lärosätena och verkar i stora drag använda ett arbetssätt som godkänts av alla berörda parter. Det nya systemet är också utformat för att vara kompatibelt med ENQAs krav och UKÄ har som ambition att återigen bli medlem i ENQA.

3 Kvalitetssäkringssystemets resultat och effekter

Kapitel 3 beskriver kvalitetssäkringssystemets resultat och effekter för lärosätena och andra aktörer som student- och doktorandkårer, nationella studentorganisationer, arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer (AGO/ATO) samt forsknings- och innovationsorganisationer (Fol-organisationer). Redovisade resultat och effekter bygger på den empiri som samlats in genom enkäter, intervjuer, platsbesök och dokumentstudier under utvärderingsperioden och är deskriptiva, dvs. dessa beskriver enbart aktörernas erfarenheter och inte våra egna slutsatser (se kapitel 5 för sammanfattning och slutsatser, samt kapitel 6 för rekommendationer).

Kapitlet inleds med ett avsnitt om kvalitetssäkringssystemets övergripande resultat och effekter, där vi i huvudsak redovisar lärosätenas erfarenheter av systemet. Därefter beskriver vi samtliga aktörsgруппers upplevelser av samt åsikter om varje komponent i separata avsnitt.

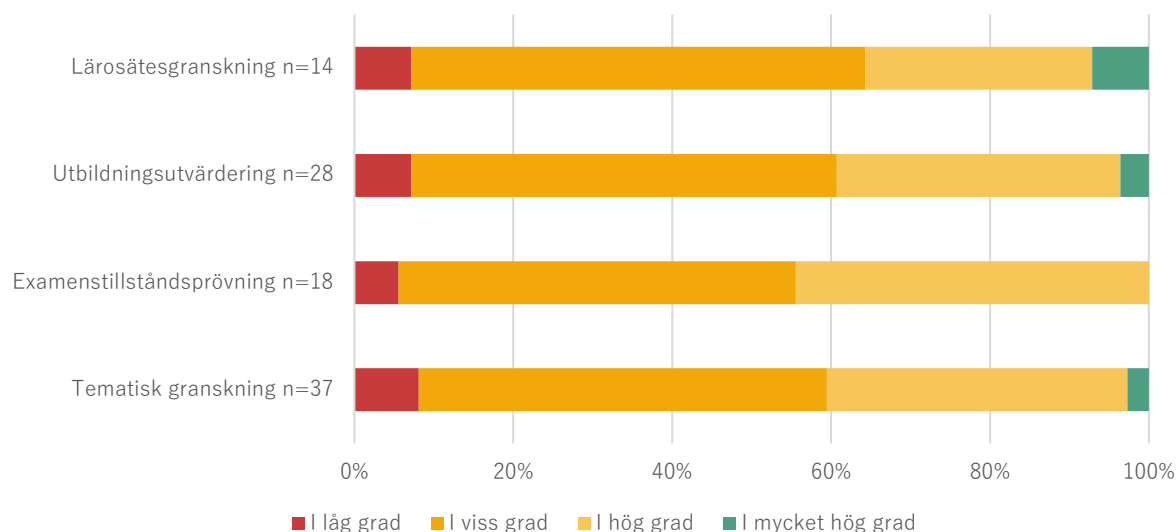
3.1 Övergripande resultat och effekter

3.1.1 Allmän uppfattning om kvalitetssäkringssystemet

Denna utvärdering syftar delvis till att undersöka om lärosätena och andra aktörer är nöjda med UKÄ:s nuvarande kvalitetssäkringssystem. Våra enkätresultat visar att endast 10 procent svarat att de i låg grad är nöjda med systemet. En överväldigande majoritet är således, i varierande grad, nöjda med systemet, se Figur 3¹⁶. Den kategori av lärosäten som är mest nöjd med systemet är enligt den fördjupade enkätanalysen högskolor (åtta av tretton högskolor är i hög/mycket hög grad nöjda) och nya universitet (tre av fem nya universitet är i hög/mycket hög grad nöjda) medan konstnärliga högskolor och fackinriktade universitet är minst nöjda (inga anger att de var nöjda i hög/mycket hög grad; sju av tio svarande är i viss grad nöjda). Kategorin breda universitet (sex stycken) placerar sig "mitt emellan"; de är i viss grad nöjda. Som framgår av Figur 3 har störst andel av respondenterna (ca 50 procent) angett att de är nöjda med systemet "i viss grad", vilket pekar på att det finns utrymme för förbättringar.

¹⁶ Figuren baseras på enkätfrågan "I vilken utsträckning är ert lärosäte nöjd med hur UKÄ:s kvalitetssäkringssystem är utformat idag?" och har delats upp efter vilken/vilka komponenter som det svarande lärosätet har genomgått.

Figur 3 Andel som anger i vilken utsträckning det egna lärosätet är nöjd med UKÄ:s kvalitetssäkringssystem

Källa: Webbenkät till lärosäten.

En positiv kritik som är vanligt förekommande hos intervju- och enkätrespondenterna är att kvalitetssäkringssystemet har tagits fram i dialog med sektorn och med andra aktörer med insikt i det högre utbildningssystemet. Denna dialog har lett till att lärosätena har fått större tillit till UKÄ men även att lärosätena upplever att UKÄ har fått större tillit till dem. Bilden delas av samtliga aktörsgupper som också lyfter fram att det är av yttersta vikt att systemet som det ser ut idag fortsätter finnas kvar. De poängterar emellertid att det behöver finnas möjligheter att revidera de delar som *de facto* kräver utveckling. En lärosätesrepresentant från ett litet lärosäte säger följande i en intervju:

Jag tycker att vi ska behålla det nuvarande kvalitetssäkringssystemet eftersom grunden för det är så pass bra. [...] Det skulle bli väldigt kostsamt för oss att ställa om ifall systemet skulle drastiskt göras om. Därför är det viktigt att vi får rätt förutsättningar genom att behålla det nuvarande systemet och skruva på det som behöver förbättras. Det skulle inte vara särskilt roligt för oss om det nuvarande systemet kastades i sjön.

I enkät- och intervjuunderlaget framkommer det att en positiv bieffekt av kvalitetssäkringssystemet är att kvalitetsfrågor har lyfts inom verksamheten och att medvetenheten om dem har ökat bland kollegor på alla nivåer på lärosätena. När en utvärdering av UKÄ står för dörren, påbörjas ett omfattande förberedelsearbete på alla verksamhetsnivåer vilket leder till att kvalitetstänkandet börjar genomsyra hela verksamheten. Detta och att lärosätena ansvarar för det egna kvalitetsarbetet framhålls av lärosätesrepresentanterna som en stor fördel med det nuvarande

systemet relativt tidigare kvalitetssäkringssystem. En lärosätesrepresentant för en enskild utbildningsanordnare beskriver att:

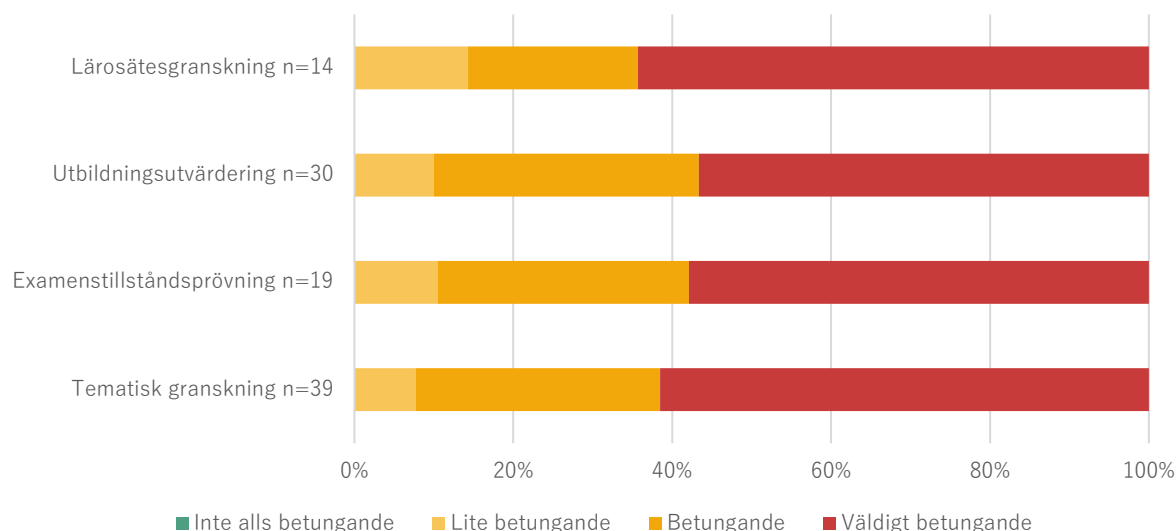
Vi ser flera fördelar med det nya kvalitetssäkringssystemet, som att det bygger på en självvärdering och att vi utvecklar våra egna interna kvalitetssystem. Det nya systemet är pådrivande för att vi skapar ett hållbart och sammanhållande internt kvalitetssystem, samt är mycket mer transparent och rättssäkert. Tidigare kändes det mer som att vi stod i givakt när en granskning av UKÄ skulle ske samt att intervjuerna var mer förhörsoorienterade.

3.1.2 Kvalitetssäkringssystemets resurskrav

Trots att lärosätena sammantaget är positiva till UKÄ:s kvalitetssäkringssystem, vittnar både intervju- och enkätresponder om att det finns flera förbättringsområden. Ett av dessa förbättringsområden är att arbetsbördan anses vara alltför skrymmande för en hög andel av lärosätena, vilket också illustreras i Figur 4¹⁷. En majoritet (cirka 60 procent) av enkätresponenterna upplever kvalitetssäkringssystemet som mycket betungande medan andelen enkätresponder som anser att systemet är litet betungande respektive betungande varierar (7 och 15 procent respektive 20 och 30 procent) beroende på vilken komponent som avses.

¹⁷ Figuren baseras på enkätfrågan "Hur betungande är kraven som UKÄ:s kvalitetssäkringssystem ställer på ert lärosäte, givet den interna administration som ni har till ert förfogande?" och har delats upp efter vilken/vilka komponenter som det svarande lärosätet har genomgått.

Figur 4 Andel som anger i vilken utsträckning UKÄ:s kvalitetssäkringssystem är betungande

Källa: Webbenkät till lärosäten.

Att kvalitetssäkringssystemet – oavsett komponent – anses vara betungande stärks av flertalet intervjuer med lärosätesrepresentanter, men nyanser kan urskiljas mellan lärosätena. Till exempel framkommer det i intervjuer med representanter från de små lärosätena, att systemet anses betungande för att de förväntas skriva en lika omfattande självvärdering som de stora lärosätena, vilket de har (mer) begränsade resurser till. Stora lärosäten upplever det å andra sidan som betungande att inhämta underlag från sina, i regel stora, verksamheters alla olika delar. Underlagen i fråga kan, enligt uppgift, ibland uppgå till mer än 1000-sidiga dokument, något som representanter från lärosäten, studentkårer och bedömargrupper ifrågasätter det ändamålsenliga i, enligt våra intervjuer. Lärosätes- och studentkårsrepresentanterna tycker att det är obegripligt hur bedömargrupperna ska kunna ta till sig den volymen av dokumentation på ett rimligt sätt. Däremot menar några representanter från ATO/AGO (i intervjuer) att det är rimligt att bedömargrupperna begär in den mängden underlag från lärosätena eftersom utvärderingarna sker under korta tidsperioder.

En anledning till att framtagandet av självvärderingen upplevs som betungande (främst gällande de mindre lärosätena) är på grund av bedömningsområdena och omfattningen av dessa. Flera enkätresponder framhåller att bedömningsområdena förvisso är viktiga men att de i flera fall är överlappande. Det leder till att en stor del av lärosätets resurser behöver läggas på att tolka bedömningsområdena samt vägledningen. Till exempel menar flera lärosätesrepresentanter att de tre inledande bedömningsområdena Styrning och organisation, Förutsättningar, samt Utformning, genomförande och resultat, överlappar varandra i hög grad (se avsnitt 3.2.2). Det skapar förvirring hos lärosätena om vad som faktiskt ska beskrivas inom respektive bedömningsområde.

Kvalitetssäkringssystemet anses därtill vara betungande på grund av själva antalet utvärderingar och hur dessa tidsmässigt ligger i förhållande till varandra. Begreppet "utvärderingströtthet" nämns flertalet gånger i enkäten och i intervjuerna med lärosätesrepresentanter, och det faktum att olika utvärderingar överlappar varandra i tid uppfattas problematiskt för flera lärosäten. Dessutom upplever många lärosätesrepresentanter att tidplanen i en utvärdering är mycket utmanande; exempelvis anses tio veckor för att skriva självvärderingen vara alltför kort tid. Denna åsikt delas av flera student- och doktorandrepresentanter som vi har intervjuat, som menar att tiden som ges för att författa studentinlagen är mycket kort. En lärosätesrepresentant säger i en intervju att:

Många av våra anställda är utvärderingströtta [...]. Vid slutet av den här sexårscykeln hoppas jag att UKÄ tar det lite lugnare. Arbetet har som det är nu, inneburit att flera heltidstjänster har tagits i anspråk.

Som en konsekvens av kvalitetssäkringssystemets omfattning både i tid och storlek, har utvecklingsarbete och kvalitetsdrivande aktiviteter för studenterna fått stå tillbaka, vilket beskrivs som en negativ bieffekt av lärosätena. En representant från ett litet lärosäte uttrycker i en intervju att:

Det har inneburit hög arbetsbelastning så att genomförande och utveckling av bland annat undervisning, praktiska forskning och processer har fått stå tillbaka. Utvärderingen har krävt stora insatser då den var mycket omfattande.

Flertalet representanter från ATO/AGO samt Fol-organisationer håller visserligen (till viss del) med om att UKÄ:s kvalitetssäkringssystem är betungande, men menar att på grund av lärosätenas betydande samhällsfunktion behöver de utvärderas för att säkerställa transparensen gentemot avnämarna.

3.1.3 Student-, doktorand- och arbetslivsorganisationers syn på systemet

Representanter för student- och doktorandorganisationer (student- och doktorandkårer samt nationella organisationer för studenter och doktorander) samt representanter för arbetslivet bekräftar den i huvudsak positiva bilden av UKÄ:s kvalitetssäkringssystem. De uppmärksammar att kvalitetssäkringssystemet är gediget och framhäver att såväl student- och doktorandperspektiv som arbetslivets perspektiv inkorporerats i de olika komponenterna.

Den positiva kritiken som representanter för student- och doktorandorganisationer (i intervjuer) framför, berör två huvudpunkter: att studenter och doktorander får inflytande i UKÄ:s utvärderingar, och att lärosätena får incitament att bedriva utvecklingsarbete. Majoriteten av dem vi har intervjuat uppfattar att deras inflytande i kvalitetssäkringssystemet är gott och att UKÄ:s utredare är lyhörda gentemot kårerna och de studenter som deltagit som bedömare i bedömargrupperna (studentbedömare). Däremot upplever såväl kårer som studentbedömare att deras förutsättningar

för deltagande i UKÄ:s utvärderingar är problematiskt, något som beskrivs vidare i avsnitt 3.3.1. Vad gäller resurskrav framför en del kårrepresentanter att författandet av den egna inlagan är tidskrävande men värdefullt för kåren, se avsnitt 3.2.1.

I likhet med kårrepresentanterna upplever flertalet representanter för AGO/ATO det nuvarande kvalitetssäkringssystemet som synnerligen gediget. Även om arbetslivsrepresentanterna överlag är positiva till systemet uppger de i intervjuer att det finns förbättringsmöjligheter, primärt beträffande arbetslivsperspektivets omfattning. Detta kokar ned till att bedömningsområdet Arbetsliv och samverkan beskrivs vara ottydligt formulerat, vilket gör att lägstanivån gällande lärosätenas arbetslivskoppling ibland tillåts vara för låg. Arbetslivsrepresentanterna (och några representanter för studentkårer och -organisationer samt lärosäten) belyser även avsaknaden av nationellt jämförbara resultatmått i UKÄ:s utvärderingar, se vidare avsnitt 3.3.1.

3.2 Granskningar av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete (Lärosätesgranskning)

Vid tidpunkten för utskicket av vår enkät till lärosätena var det 53 procent som angav att de hade genomgått eller håller på att genomgå en lärosätesgranskning. I detta avsnitt redovisar vi de mest framträdande resultaten och effekterna för lärosätesgranskningen samt utvecklingsområden som framkommit i enkäten och intervjuer. Liksom föregående avsnitt utgår vi från lärosätenas enkätsvar som visas i form av figurer och nyanserar dessa med hjälp av intervjuer och de öppna enkätsvaren från samtliga aktörsgrupper.

3.2.1 Kvalitetseffekter

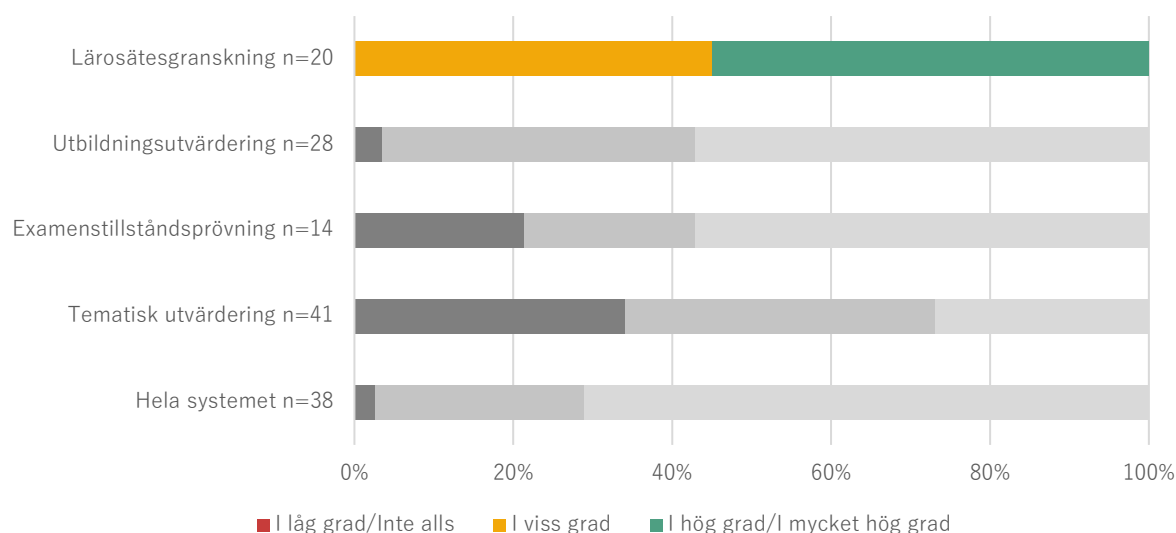
Genom enkäten har vi frågat lärosätena om komponenternas kvalitetseffekter för det egna lärosätet. Våra enkätresultat visar att lärosätesgranskningen anses vara kvalitetsdrivande i viss grad eller i hög/mycket hög grad, se Figur 5¹⁸. De öppna enkätsvaren bekräftar bilden och en stor andel av lärosätesrepresentanterna menar att framtagandet av självvärderingen är det moment som är mest kvalitetsdrivande, eftersom lärosätet tvingas reflektera över sitt interna system med avseende på såväl styrkor som utvecklingsområden under författandet av självvärderingen. Det leder också till positiva bieffekter som bland annat beskrivs i avsnitt 3.1.1. En högskola beskriver följande i de öppna enkätsvaren:

Förutom de utvecklingsområdena UKÄ:s bedömargrupp identifierade och som vi nu arbetar med, startade vi upp en del småprojekt i samband med att vi tog fram

¹⁸ Figuren baseras på de fem frågorna med formuleringen "I vilken utsträckning har [komponent / hela systemet] varit kvalitetsdrivande för ert lärosäte?" i enkäten, och därför har figuren – och motsvarande kommande figurer – en femte stapel. Den stapel som är färglagd representerar den komponent som diskuteras – och på motsvarande sätt i kommande figurer.

självvärderingen. Det fanns en del brister i vårt interna kvalitetssystem som tydliggjordes när systemet skulle förklaras i text, genom att vi verkligen tvingades fundera igenom hur vi skulle arbeta på bästa sätt.

Figur 5 Andel som anger i vilken utsträckning lärosätesgranskningen har varit kvalitetsdrivande för det egna lärosätet

Källa: Webbenkät till lärosäten.

Bilden delas av student- och doktorandkårsrepresentanterna, som menar att studentinlagan är en stor bidragande orsak till att studenternas inflytande uppfattas som gott. Däremot upplever de vissa problem gällande deras förutsättningar för deltagande i både lärosätesgranskningen och utbildningsutvärderingar, något som beskrivs i avsnitt 3.3.1. Genom studentinlagan kan kårerna dock få legitimitet i sin kritik mot lärosätena, vilket bidrar till att kårernas inflytande vid det egna lärosätet ökar (se exempel i avsnitt 3.2.4). De anser vidare att lärosätena får en s.k. *reality check* och incitament att påbörja utvecklingsarbete tidigare än vad som först planerats (se avsnitt 3.3.1 för diskussion). En representant från en liten studentkår sammanfattar det som att:

Fördelen är att helt plötsligt får skolledningen lite eld i baken. De behöver få koll på situationen och i den processen hittar de saker som behöver förbättras. Vi studenter blir också lite mer medvetna om att kvalitetssäkringsprocessen finns och att det finns utrymme för oss att göra oss lite mer hörda.

Åsikten att självvärderingen är det moment som är mest kvalitetsdrivande i samtliga komponenter delas av alla lärosätesgrupper. Det finns emellertid förbättringsområden som är kopplade till självvärderingens vägledning, exempelvis att anvisningarna har ledande formuleringar. Detta och att beskrivningarna av lärosätenas interna kvalitetssystem i självvärderingen förväntas vara mycket

detaljerade riskerar att verka normerande på lärosätenas kvalitetssystem, menar enkät- och intervjurespondenterna, som betonar att lärosätesgranskningen inte bör leda till likformiga lärosäten utan istället bidra till lärosätenas olika inriktningar och organisationsstrukturer.

Ett annat förbättringsområde i lärosätesgranskningar, men också i utbildningsutvärderingar, är att vägledningarna upplevs som otydliga. Språket beskrivs som byråkratiskt och benämningen "kvalokrat" (dvs. en byråkrat som arbetar med kvalitetssäkring) nämns flertalet gånger i intervjuerna med lärosätesrepresentanter; det finns de som säger att man måste bli en "kvalokrat" för att tränga igenom de alltför byråkratiska vägledningarna. Denna kritik delas av student- och doktorandkåren, och det förekommer fall där studentinlagen inte har färdigställts på grund av dess komplexitet. Dessa kårrepresentanter föreslår därför att UKÄ tar fram en mer lättbegriplig vägledning samt exempel på studentinlagor (från olika typer av kårer) till kårerna, samt information på engelska eftersom flera lärosäten har ett stort antal utländska kårrepresentanter. Nedan visas ett exempel¹⁹ på ett inledande stycke för bedömningsområdet Utformning, genomförande och resultat i vägledningen för lärosätesgranskningen:

Lärosätet säkerställer genom sitt kvalitetsarbete hög kvalitet i det samlade utbildningsutbudet. Lärosätet har en tydlig ansvarsfördelning och genomför kontinuerligt uppföljningar och periodiska granskningar av sina utbildningar för att säkerställa att de är aktuella och anknyter till relevant forskning. Lärosätet följer systematiskt upp hur väl de faktiska studieresultaten motsvarar de förväntade. Såväl personal, studenter och doktorander som externa intressenter deltar på ett ändamålsenligt sätt i utvärdering och utveckling av utbildningarna.

I samma bedömningsområde följer bland annat nedanstående bedömningsgrund:

3.1 Lärosätet har en tydlig ansvarsfördelning samt ändamålsenliga rutiner och processer för utformning, utveckling, inrättande samt nedläggning av utbildningar.

Den slutgiltiga vägledningen till lärosätet är således:

Visa hur lärosätet genom sitt kvalitetsarbete uppfyller bedömningsområdet, bland annat genom att beskriva rutiner och processer som bidrar till detta. Beskrivningen ska visa hur lärosätet arbetar löpande för att systematiskt kvalitetssäkra och utveckla sina utbildningar. Beskrivningen ska även innehålla mål och strategier som har ställts upp i förhållande till bedömningsområdet och

¹⁹ UKÄ, *Vägledning för granskning av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete*, 2018.

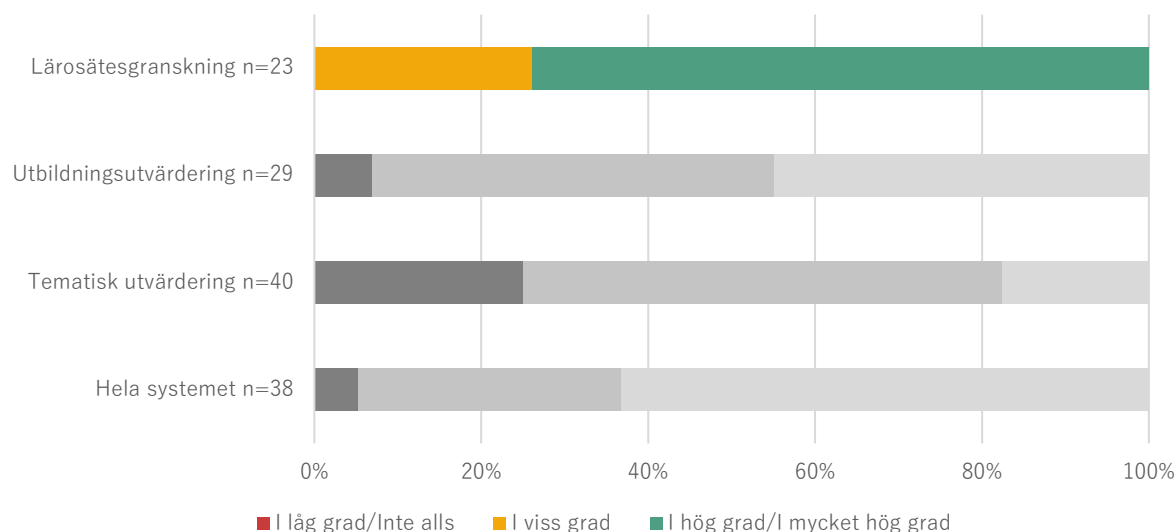
bedömningsgrunderna. Av beskrivningen ska det framgå hur lärosätet säkerställer att dessa mål uppnås, hur det avgörs om målen har uppnåtts och vad lärosätet vidtar för åtgärder om målen inte har uppnåtts. Visa även hur lärosätet genom sitt kvalitetsarbete identifierar utvecklingsområden.

UKÄ har bemött kritiken genom att revidera texterna vid flertalet tillfällen. Till exempel har man lagt till ett förtydligande gällande hur begreppet "systematiskt kvalitetsarbete" definieras samt förtydliganden kring vad begreppet "jämförbarhet" omfattar (se Figur 2 för tidslinje över UKÄ:s revideringar).

En majoritet av enkätrespondenterna menar att trots att det finns utrymme för förbättringar, bidrar kvalitetssäkringssystemet till att identifiera relevanta och användbara utvecklingsområden i viss grad eller i hög/mycket hög grad, se Figur 6²⁰. Till exempel har systemet bidragit till att identifiera brister på systematisk dokumentation av förbättringsprocesser samt tydliggjort ansvarsområden hos flera lärosäten, vilket framkommer i enkäten. I några fall framkommer det att utvecklingsområdena redan var kända, men att granskningen ledde till att dessa tydliggjordes samt att åtgärdsprocessen påbörjades snabbare.

²⁰ Figuren baseras på de fyra frågorna med formuleringen "I vilken utsträckning har [komponent / hela systemet] bidragit till att identifiera relevanta och användbara utvecklingsområden för ert lärosäte?" i enkäten. Frågan ställdes aldrig för komponenten examenstillståndsprovning eftersom det inte är den komponentens syfte att identifiera relevanta och användbara utvecklingsområden.

Figur 6 Andel som anser att lärosätesgranskningen bidrar till att identifiera relevanta och användbara utvecklingsområden

Källa: Webbenkät till lärosäten.

Baserat på våra fördjupningsstudier, som återfinns i Bilaga C, kan vi konstatera att merparten av de lärosätesrepresentanter som vi har intervjuat betonar vikten av att lärosätena äger sina kvalitetssäkringsprocesser. Samtidigt har de flesta lärosätena, i någon mån, anpassat sina interna kvalitetssystem för att harmonisera med UKÄ:s system, dess krav och internationella standarder. Systemen är ofta cykliska,²¹ dialogbaserade samt bygger på att studenters perspektiv finns med i kvalitetsprocessen. På senare år har ett närmande till ESG också skett. Nedan beskriver vi ett exempel på hur element av UKÄ:s system kan inkorporeras i det lokala kvalitetssäkringsarbetet.

UKÄ:s kvalitetssäkringssystem – en del i det lokala kvalitetssäkringsarbetet

Ett lärosäte illustrerar hur UKÄ:s kvalitetssäkringssystem har varit kvalitetsdrivande vad gäller de interna kvalitetsprocesserna. Lärosätet har anammat UKÄ:s format för utbildningsutvärderingar och genomför vart sjätte år interna utbildningsutvärderingar med externa granskare. Utvärderingsprocessen speglar UKÄ:s process med platsbesök, självvärdering, bedömagrupp, återkoppling, rekommendationer för förbättringar och spridningsaktiviteter. En lärosätesrepresentant beskriver i en intervju värdet i detta:

Att vi själva ska ta ansvar för våra processer är bra, då kan vi anpassa det till våra interna förhållanden. I vårt system har vi "tvingat" fram en delningskultur kollegor emellan, vilket har varit väldigt nyttigt.

²¹ I de cykliska systemen genomför lärosätena utvärderingar av alla lärosätets utbildningar enligt en visst intervall, och när denna är över, exempelvis efter sex år, påbörjas en ny cykel i vilken alla utbildningar genomgår en ny utvärdering. Således utvärderas alla utbildningar med jämna mellanrum.

3.2.2 Ändamålsenlighet

Ändamålsenligheten hos komponenten lärosätesgranskning anses generellt vara god enligt enkät- och intervjurespondenterna, med undantag för några förbättringsområden. Främst omfattar förbättringsområdena den arbetsbelastning som utvärderingen innebär samt bedömningsområdena med tillhörande vägledning (se avsnitt 3.1.2, 3.2.1 och 3.2.3). Det råder däremot stor konsensus om att komponenten bör finnas kvar. En representant för en AGO/ATO säger till exempel att:

Existensberättigandet för de två komponenterna examenstillståndsprövningen och lärosätesgranskningen är odiskutabel. Vi har däremot lite synpunkter på hur lärosätesgranskningen är utformad, men det går att slipa lite på inför nästa cykel.

En återkommande tankegång, inte bara för lärosätesgranskningen utan för alla komponenter, är huruvida balansen mellan utvecklande och säkerställande inslag är ändamålsenlig. De flesta vägledande texter beskriver att lärosätenas interna system ska vara säkerställande, medan det huvudsakliga syftet för kvalitetssäkringssystemet är att vara kvalitetsdrivande. UKÄ bör, enligt några representanter som vi har intervjuat, således göra en genomlysning av balansen mellan utvecklande och säkerställande inslag för alla komponenterna i kvalitetssäkringssystemet, för att säkerställa att systemet som helhet fungerar tillräckligt utvecklande. En representant från ett universitet säger i en intervju att:

Lärosätena ska ha ett internt system som nästan ska visa att man – i fotbollstermer – har en väldigt säker backlinje (säkerställande av kvalitet) men ingen forward (kvalitetsutveckling). Det blir väldigt stark jakt på detaljplanering och väldigt fokus på säkerställande. Händer något framåt?

3.2.3 Bedömningsområden

Den samlade empirin visar att det finns anledning för UKÄ att se över bedömningsområdena och vägledningarnas utformning (se avsnitt 3.1.2 och 3.2.1). Det råder emellertid relativt stor konsensus bland lärosätesrepresentanterna om att de tre inledande bedömningsområdena (Styrning och organisation, Förutsättningar, samt Utformning, genomförande och resultat) är relevanta för lärosätesgranskningen, och även för de övriga komponenterna. Tillsammans anses dessa bedömningsområden utgöra den grundläggande beståndsdelen för samtliga komponenter (vi återkommer strax till resterade bedömningsområden). Enligt några lärosätesrepresentanter som vi har intervjuat, har UKÄ redan genomfört vissa åtgärder för att minska överlappen mellan bedömningsområdena (1–3), men de menar att det fortsatt finns behov av ytterligare förtydliganden. En lärosätesrepresentant från ett stort universitet beskriver detta i en intervju:

Bedömningsområdena Styrning och organisation samt Utformning överlappar en hel del. Förutsättningar överlappar också lite med genomförande. [...] För oss är

det inte jobbigt att skriva en extra sida om samma sak. Problemet är dock att om två bedömningsgrunder efterfrågar ungefär samma sak, så kan en osäkerhet uppstå om vad som faktiskt efterfrågas. Viktigt att kanske UKÄ förtydligar att de är medvetna om att det överlappar och att de till och med förväntar sig att det kan göra det. Dessutom kan de kanske förtydliga vilket perspektiv som förväntas.

Enkäten och intervjuer med aktörerna visar att det finns en central problematik med de tre bedömningsområdena Student- och doktorandperspektiv, Jämställdhet, samt Arbetsliv och samverkan. Dessa är horisontella, vilket innebär att de även ingår i de tre processinriktade bedömningsområdena (se föregående stycke). Samtidigt ska de, enligt UKÄ:s vägledningar och självvärderingsmallar, särredovisas. Flera lärosätesrepresentanter beskriver i intervjuer att de upplever att det blir upprepningar vid självvärderingsförfattandet. De lyfter exempelvis fram att de, enligt vägledning och mall, behöver beskriva hur de uppfyller jämställdhet både i de processinriktade bedömningsområdena och när de beskriver hur de arbetar med bedömningsområdet Jämställdhet. Detta gäller alltså även för bedömningsområdena Student- och doktorandperspektiv samt Arbetsliv och samverkan. Därför framför man att det finns anledning att se över hur dessa områden ska ingå i kvalitetssäkringssystemet i framtiden och hur överlapp kan minimeras.

Däremot anses både bedömningsområdena Student- och doktorandperspektiv och Jämställdhet generellt vara viktiga, och få lärosätesrepresentanter ifrågasätter att dessa är parametrar som lärosätena bedöms utifrån. Samtidigt betonar flertalet lärosätesrepresentanter att just området Jämställdhet skulle bedömas bättre i ett annat format än det nuvarande, på grund av att ett negativt omdöme i bedömningsområdet Jämställdhet kan leda till att ett lärosätes hela interna kvalitetssystem inte blir godkänt eller godkänt med förbehåll. Några menar att området Jämställdhet inte bör ha en lika avgörande roll i kvalitetssäkringssystemet som de övriga bedömningsområdena, alternativt ingå som ett tematiskt område inom den tematiska granskningen istället. Eftersom området Jämställdhet dessutom enbart innefattar jämlikhet mellan kvinnor och män, anser flertalet enkätrespondenter och en majoritet av intervjupersonerna från samtliga aktörsgrupper att bedömningsområdet missar andra viktiga aspekter som rör personers förutsättningar att delta i utbildningen vid lärosätena. Som alternativ föreslår man att området Jämställdhet ska ersättas av "jämlikhet", eller "likabehandling", vilka är vidare begrepp än "jämställdhet".

För bedömningsområdet Arbetsliv och samverkan råder det större oenighet hos både enkät- och intervjurespondenterna inom de olika aktörsgrupperna gällande bedömningsområdet vara eller icke vara. Många lärosätesrepresentanter har svårt att tolka hur området ska beskrivas och således svårt att se kvalitetseffekterna av bedömningsområdet. Under utvärderingen har det framkommit att en anledning till detta är att bedömningsområdets formuleringar är otydliga. Inte minst hävdar representanter från ATO/AGO samt Fol-organisationer att bedömningsområdet borde tydliggöras

för att uppnå bättre arbetslivskoppling hos lärosätena (se avsnitt 3.1.3). Genom att tydliggöra bedömningsområdet kan problematik med att matcha studenter mot arbetslivet motverkas. Samma representanter från ATO/AGO och Fol-organisationer menar vidare att det borde finnas en starkare stödstruktur från UKÄ:s sida gällande dessa frågor, för att ytterligare belysa områdets betydelse. En arbetslivsrepresentant beskriver denna problematik i en intervju:

En del lärosäten har väl utvecklade mål om samverkan och arbetslivskoppling medan en del har det inte alls. [...] Det behöver regleras tydligare om det ska ha betydelse och påverkan. Man kan tillåta att det varierar lite grann givet förutsättningar och det bör ske i dialog med lärosätena. Vissa lärosäten är starkt kopplade till näringslivet och kan ha högre mål om samverkan medan andra helt saknar den kopplingen och därmed kan ha lägre mål. Dock inte snarast obefintliga. Eftersom man inte har något styrmedel alls gällande det, finns denna diskussion inte. Variationen märks inte i nuvarande system helt enkelt, givet att bedömningsområdet inte ger en tydlig målsättning att nå.

3.2.4 Bedömargrupp

Merparten av representanterna från alla aktörsgrupper anser att bedömargrupperna utför sitt arbete väl. Sammansättningen av bedömargrupperna beskrivs som god inom lärosätessgranskningen, men sämre i de andra komponenterna (se avsnitt 3.3.3).

Det råder delade meningar gällande bedömargruppernas utförande av platsbesök och framför allt beträffande intervjuerna som genomförs under dessa. Det finns flertalet lärosätes-, student- och doktorandrepresentanter, som vi har intervjuat, som hävdar att intervjuerna med bedömargrupperna har utförts väl och att bedömargruppernas frågor har varit relevanta. Genom dessa intervjuer har representanterna fått utrymme att uttrycka det som de har velat, vilket särskilt uppskattas av kårrepresentanterna. En annan grupp lärosätesrepresentanter menar (i intervjuer med oss) emellertid att bedömargruppernas intervjuer är för korta och att det dessutom är svårt att få loss resurser till dessa intervjuer. Denna bild delas av student- och doktorandrepresentanter som upplever att bedömargrupperna hade kunnat få en bättre bild av lärosätet om intervjutiderna hade varit längre. Varför lärosätesrepresentanterna anser att det varit svårt att få loss resurser till intervjuerna beror enligt dem på att UKÄ i flera fall haft för kort framförhållning och att lärosätena inte alltid har förstått vilka funktioner som bedömargrupperna vill intervju. Ibland tycks bedömargrupperna inte heller veta vilka funktioner de vill intervju. Just detta förefaller vara vanligare i utbildningsutvärderingarna.

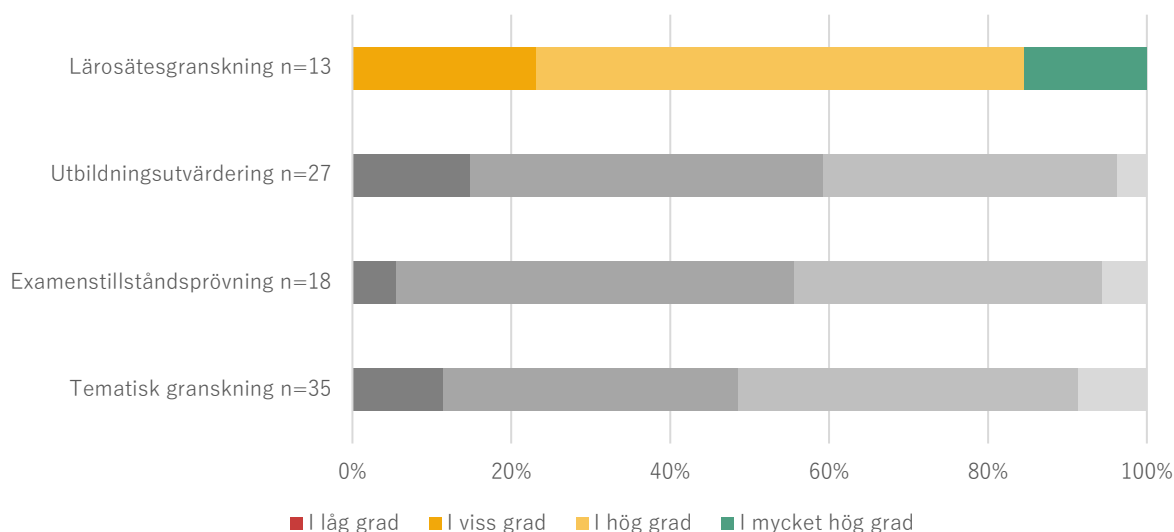
En majoritet av de lärosätesrepresentanter som vi har intervjuat uppskattar att platsbesöken mestadels sker fysiskt, vilket främjar samtalsklimatet mellan bedömargruppen och de som intervjuas. Platsbesöket bör dock enbart ta en heldag i anspråk istället för två heldagar, eftersom

det senare innebär en stor arbetsinsats för lärosätet, menar några lärosätesrepresentanter. En annan grupp hävdar å andra sidan det motsatta – att det är nödvändigt med två heldagar för att bedömargruppen ska få en så tydlig bild som möjlig av lärosätet. Att få möjlighet att föra dialog med bedömargruppen vid flera tillfällen såsom vid platsbesök men även i samband med återkopplingen, betonas dessutom av lärosätesrepresentanterna som något som vore bra, för att på så vis motverka onödiga missförstånd (se även avsnitt 3.2.5 och 3.3.4).

3.2.5 Återkoppling

Återkopplingen då lärosätena får ta del av bedömargruppernas yttrande är en viktig del av lärosätenas kvalitetsutveckling. I enkäten frågade vi därför om lärosätena är nöjda med återkopplingen från UKÄ efter genomförd lärosätesgranskning, och lärosätenas svar på detta visas i Figur 7²². Som figuren visar, är en majoritet av enkätrespondenterna i hög grad nöjda med återkopplingen (60 procent) och 15 procent är nöjda i mycket hög grad, medan inga enkätrespondenter svarade att de inte var nöjda med återkopplingen.

Figur 7 Andel som anger i vilken utsträckning de är nöjda med återkopplingen från UKÄ efter genomförd lärosätesgranskning

Källa: Webbenkät till lärosäten.²³

²² Figuren är framtagen på samma sätt som figurerna i kapitel 3.1 och därför saknas en femte stapel för "hela systemet".

²³ Respondenterna fick svara i vilken utsträckning de är nöjda med återkopplingen från UKÄ genom en fyrgradig skala, Vi har därför inte valt att summera svaren för "I hög grad" och "I mycket hög grad", vilket vi har gjort i övriga figurer där det förekommer en femgradig skala.

Trots att lärosätena i hög grad är nöjda med återkopplingen har kritik framkommit i intervjuer med lärosätena gällande att lärosätets korrigeringar i delningsrapporten inte hörsammats. Flera lärosätesrepresentanter hävdar att man är medveten om att enbart faktafel får korrigeras, men önskar större flexibilitet från UKÄ:s sida. I några fall har bedömargruppen missförstått förhållanden på lärosätet, vilket inte korrigerats i delningsrapporten trots påtalande från lärosätet. Det skapar, enligt lärosätesrepresentanterna, frustration på lärosätet.

En positiv kritik som å andra sidan har framkommit i intervjuerna och enkäten är att återföringskonferenserna anses vara mycket värdefulla för lärosätena. Vid återföringskonferenserna deltar representanter för de aktuella lärosätena i en lärosätesgranskning samt ordförandena i respektive bedömargrupp. På konferenserna ges UKÄ och lärosätena möjlighet att fördjupa sig i resultat som framkommit i granskningarna samt att utbyta erfarenheter. En anledning till att återföringskonferenserna anses värdefulla, är att lärosätena får ett tillfälle att lära av varandra och ta del av goda exempel, samt träffa en eller flera representanter från bedömargruppen.

Förutom återföringskonferenserna upplever student- och doktorandrepresentanter att bedömargruppernas rekommendationer har utgjort ett viktigt verktyg för lärosätena på alla nivåer. Nedan beskriver vi två sådana exempel.

Återkoppling som verktyg

Två studentkårer vittnar om hur deras kritik genom UKÄ:s utvärdering har lett till att lärosätena har vidtagit åtgärder för att utveckla kvalitetsarbetet. En av studentkåren beskriver hur deras kritik gentemot lärosätet blev hörsammat av bedömargruppen, vilket gav deras kritik legitimitet. Det ledde till att lärosätet tog till sig av kritiken och påbörjade ett arbete med att åtgärda utvecklingsområdena – med studentkårens hjälp. Den andra studentkåren berättar att bedömargruppen tog fram förbättringsområden gällande förhållandet mellan kåren och lärosätet som de själva inte hade tänkt på. Det ansågs som mycket positivt.

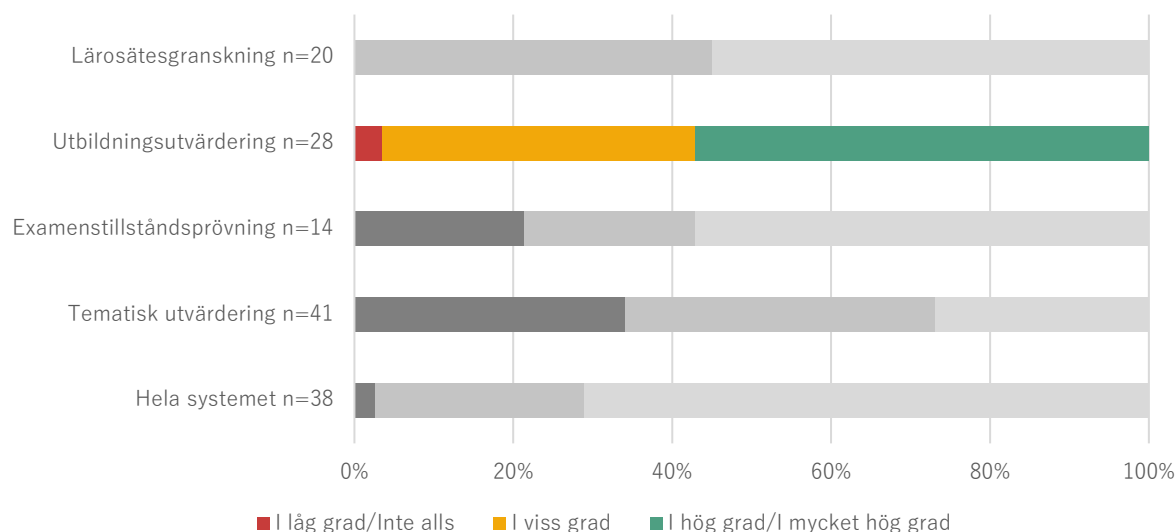
3.3 Utbildningsutvärderingar

72 procent av de lärosäten som har svarat på enkäten har genomgått en eller flera utbildningsutvärderingar. Liksom i föregående avsnitt redogör vi nedan för de resultat och effekter som framkommit genom intervjuer och enkäten.

3.3.1 Kvalitetseffekter

Enkätresultaten visar att komponenten anses vara kvalitetsdrivande för en majoritet av lärosätena, se Figur 8. 40 procent anser att utbildningsutvärderingarna är kvalitetsdrivande i viss grad, 60 procent i hög grad/mycket hög grad och fyra procent menar att utvärderingarna inte är kvalitetsdrivande.

Figur 8 Andel som anger i vilken utsträckning utbildningsutvärderingarna har varit kvalitetsdrivande för det egna lärosätet

Källa: Webbenkät till lärosäten.

Liksom för lärosätesgranskningen anser en majoritet av enkät- och intervjurespondenterna att det främsta kvalitetsdrivande momentet är självvärderingen. Dock anses den tillhörande vägledningen vara svår att tillgodogöra sig, vilket beskrivs närmare i avsnitt 3.2.1. Gällande självvärderingsarbetet, tar vi upp ett exempel på vad det har inneburit för ett lärosäte.

Kvalitetseffekter av utbildningsutvärderingar

Ett fackinriktat lärosäte beskriver att när de påbörjade arbetet med att skriva självvärderingen, visste de inte vad de höll på med. I och med arbetet ökade dock medvetenheten om kvalitetsarbetet inom organisationen genom dialoger och den förberedelse som självvärderingen krävde. Det visade sig att arbetet blev ett lärotillfälle inom organisationen, vilket ledde till kvalitetsutveckling. Arbetet resulterade också i att en samordningsgrupp för kvalitetsarbete på fakultetsnivå inrättades där en person med myndighetserfarenhet fick läsa texterna. Samordningsgruppen har senare använts i andra komponenter och därigenom byggt upp en kompetens för hur självvärderingar bör skrivas.

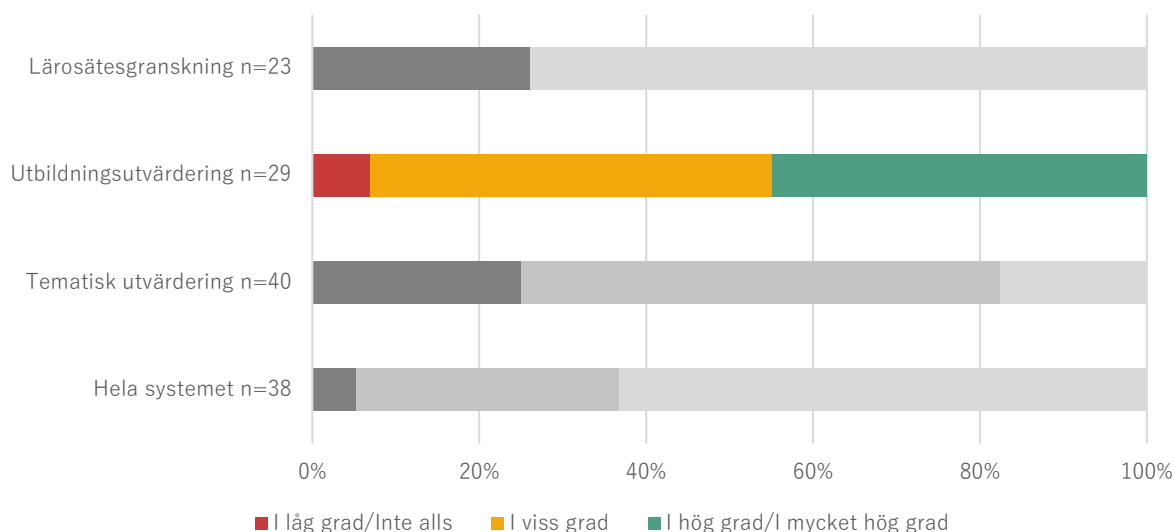
Att UKÄ har tagit en mer utvecklande roll än tidigare uppskattas, liksom i övriga komponenter, av de flesta lärosätesrepresentanterna. De hävdar i intervjuer att UKÄ är mer tillmötesgående nu än tidigare och att myndigheten vid några tillfällen har hörsammat lärosätens önskemål under utvärderingsprocessen, vilket har lett till kvalitetseffekter för lärosätet. Till exempel hörsammades en lärosätesrepresentants önskemål om att revidera antalet examensmål som utvärderas, vilket lärosätet upplevde öka nyttan med utbildningsutvärderingen då arbetsbördan blev något mer hanterbar (samt revideringar av vägledningarna, se avsnitt 3.2.1). UKÄ får emellertid blandad kritik gällande sina utredares enskilda bemötande av lärosätena. En kritik är att vissa

lärosätesrepresentanter upplever att det är svårt att föra en konsekvent dialog med utredarna eftersom de kan vara svåra att nå, ibland på grund av hög omsättning av utredare. Däremot framstår utredarna som mycket mottagliga samt tillgängliga för en annan grupp lärosätesrepresentanter och det pekar på att lärosätenas upplevelse av UKÄ:s bemötande är avhängigt vilken utredare som sköter kontakten med lärosätena.

En annan problematik som också till viss del är avhängigt UKÄ:s bemötande, är student- och doktorandkårens förutsättningar för att delta i UKÄ:s utvärderingar. Deltagandet i utbildningsutvärderingarna är styrt av i vilken utsträckning som lärosätena bjuder in och/eller förbereder kårerna för utvärderingarna. Det leder till att deltagandet ser olika ut för olika lärosäten. Flera upplever dessutom problem med att kårerna byts ut varje år, vilket gör att kårrepresentanterna inte har en heltäckande bild av kvalitetssäkringssystemet. Därför bör UKÄ eller lärosätena, enligt vissa, ha en tätare dialog med student- och doktorandkåren för att kontinuerligt informera om utvärderingsprocesserna för utbildningsutvärderingarna, men också för lärosätesgranskningen.

Figur 9 illustrerar att utbildningsutvärderingarna bidrar till att identifiera relevanta och användbara utvecklingsområden i hög/mycket hög grad för 45 procent av enkätresponenterna, medan nästan hälften av enkätresponenterna menar att så sker i viss grad och sju procent att det sker i låg grad. Några exempel på utvecklingsområden som identifierats är tillsättning av handledare, utformning av individuella studieplaner, och jämställdhetsarbete i utbildningsområdet datavetenskap. Av de lärosäten som har svarat på enkäten gällande utbildningsutvärderingarna är det fackinriktade universitet som i lägst grad anser att utvärderingarna har bidragit till att identifiera utvecklingsområden. Anledningen, utifrån enkätsvaren, förefaller vara att de redan har identifierat dessa utvecklingsområden på egen hand och att bedömargruppernas yttrande därför inte gav mervärde.

Figur 9 Andel som anger i vilken utsträckning utbildningsutvärderingarna bidrar till att identifiera relevanta och användbara utvecklingsområden

Källa: Webbenkät till lärosäten.

Både lärosätesrepresentanter och övriga aktörer som vi har intervjuat anser att en större grad av jämförbarhet mellan utbildningarna kommer leda till kvalitetseffekter, exempelvis om det fanns möjlighet till *benchmarking* skulle lärosätena kunna och vilja utvecklas mer. Några representanter från AGO/ATO samt studentorganisationer menar att studenterna genom denna typ av nationella kartläggningar och jämförelser skulle få större möjligheter att ta informerade beslut när de väljer lärosäte för sina studier. Potentiella arbetsgivare skulle genom dessa jämförelser också kunna bedöma kvaliteten på utbildningar i högre grad än vad som nu är fallet. En annan grupp av lärosätesrepresentanter och representanter från ATO/AGO menar dock tvärtom – att jämförbarhet inte bör eftersträvas. Den främsta anledningen är att lärosätenas öppenhet gentemot bedömargrupperna kan hämmas om jämförelselistor tas fram. Således skulle syftet med självvärderingen förminska och leda till liknande problematik som avsaknaden av kalibrering mellan bedömargrupper (se avsnitt 3.3.3).

3.3.2 Ändamålsenlighet

Enkäten och intervjuer med aktörerna visar att det råder stor oenighet gällande utbildningsutvärderingarnas ändamålsenlighet bland lärosätena. Vi kan utifrån våra empirikällor identifiera tre huvudsakliga ståndpunkter gällande komponentens framtid i kvalitetssäkringssystemet. Nedan redogör vi för var och en av dessa ståndpunkter.

Komponenten bör finnas kvar i sin nuvarande form. Empirin visar att det finns en mindre grupp lärosätesrepresentanter som menar att trots att komponenten är betungande, bör den finnas kvar i UKÄ:s kvalitetssäkringssystem. Utbildningsutvärderingarna bör fortsatt ha samma format eftersom

nyttan anses motsvara kostnaderna, enligt denna grupp. Några lärosätesrepresentanter hävdar dock att utbildningsutvärderingarna också bör mäta resultat, för att säkerställa att utvärderingarna ger en så komplett bild som möjligt.

Komponenten bör tas bort. Några lärosätesrepresentanter ifrågasätter huruvida komponenten ska finnas kvar och menar främst att det är en onödig kvarleva från UKÄ:s tidigare kvalitetssäkringssystem. Om lärosätena har interna kvalitetssystem som godkänts i lärosätesgranskningen, bör eventuella brister i utbildningarna upptäckas inom ramen för dessa system, menar de. Det innebär att komponenten anses vara överflödig i förhållande till de andra komponenterna. Några lärosätesrepresentanter föreslår dock att utbildningsutvärderingarna ska inkorporeras i lärosätesgranskningen, för att säkerställa att eventuella brister i utbildningarna identifieras.

Komponenten bör finnas kvar men revideras. En majoritet av lärosätesrepresentanterna anser att utbildningsutvärderingarna bör finnas kvar men i en reviderad form. Lärosätesgranskningen och utbildningsutvärderingarna upplevs överlappa varandra i hög grad, vilket skapar dubbelarbete för lärosätena. Till exempel upplever lärosäten med få utbildningar att de genomför samma utvärdering flera gånger inom ramen för dessa båda komponenter och därför bör utbildningsutvärderingarna finnas kvar men aktiveras först på förekommen anledning, enligt dessa. Andra lärosätesrepresentanter hävdar att komponenten istället bör genomföras i ett mindre format som är mindre resurskrävande för lärosätena. Utbildningsutvärderingarna bör också, enligt några lärosätesrepresentanter, revideras så att den tar större hänsyn till avhandlingarna i forskarutbildningarna, eftersom dessa är avgörande indikatorer på utbildningarnas kvalitet. Dessutom menar samma representanter att kvalitetssäkringssystemet bör granska enligt vilken ordning som betygsnämnderna som granskar avhandlingarna utses, särskilt med avseende på andelen interna/externa ledamöter och vilken koppling som de eventuellt har till den institution som avhandlingen läggs fram vid.

Arbetslivsrepresentanterna såväl som student- och doktorandrepresentanterna skiljer sig något från lärosätesrepresentanterna gällande synen på utbildningsutvärderingarnas ändamålsenlighet. Student- och doktorandrepresentanterna anser i hög grad att komponenten bör finnas kvar, samt att den bör ställa högre krav på lärosätena än vad den gör idag. Framförallt anser de att utbildningsutvärderingarna bör leda till tydliga sanktioner i de fall en utbildning visar sig vara bristfällig. Arbetslivsrepresentanterna (samt studentorganisationer) menar istället att det bör finnas resultat- och etableringsmått i utbildningsutvärderingarna, men också i lärosätesgranskningarna. Ett etableringsmått kan till exempel vara tiden det tar för en alumn att få ett arbete från examen samt alumnernas yrken efter examen. Således skulle lärosätena få ett faktiskt mått på hur relevanta utbildningarna är för arbetslivet, enligt representanterna. Detta stöds även av några av de Fol-representanter som vi har intervjuat. Samma representanter ställer sig också frågande till om det

processinriktade angreppssättet som utvärderingarna har mäter det faktiska genomslaget eller enbart vad processerna bör/ska resultera i för utfall. Genom att inkorporera kvantitativa mått i högre grad än vad som görs idag, kan denna problematik överbryggas, menar de.

3.3.3 Bedömargrupp

Bedömargruppernas kompetenser och sammansättning utgör en viktig beståndsdel i utvärderingarna. Både enkäten och intervjuerna visar att bedömargruppernas kompetens generellt anses vara god. Det finns de som önskat se mer av internationella bedömare, dvs. bedömare som inte har svensk bakgrund. Det förekommer ibland icke-svenska skandinavisktalande bedömare, till exempel har detta varit närmast regel i senaste omgången av lärosätesgranskningar, men mindre så i utbildningsutvärderingarna. Är exempelvis kursmaterial på svenska är det förstås svårt att involvera icke-skandinavisktalande experter i bedömargrupperna på ett meningsfullt vis. Att lärosätena dessutom får nominera personer till bedömargruppen anses positivt bland lärosätesrepresentanterna, då det ökar förutsättningarna för att personer med rätt kompetens väljs ut till bedömargrupperna. Däremot riktar representanter från de andra aktörsgrupperna kritik mot att Sveriges Förenade Studentkårer (SFS) som enda organisation nominerar studentrepresentanter till bedömargrupperna. UKÄ bör, enligt dessa, även inhämta nomineringar från Sveriges akademikers centralorganisation (SACO) för att minimera svårigheter med att rekrytera studenter till bedömargrupperna, vilket bekräftas av SACO och några studentkårer. Förutom studentrepresentationen, upplever också representanter från AGO/ATO samt doktorander svårigheter att delta i bedömargrupperna på grund av tidsbrist.

Den samlade empirin visar att en vanligt förekommande kritik gällande utbildningsutvärderingarna, men också gällande lärosätesgranskningen, är att kalibreringen mellan bedömargrupperna är otillräcklig. Denna kritik framförs av representanter i samtliga aktörsgrupper där framförallt lärosätena upplever en frustration när bedömargrupperna bedömer utvecklingsområden utifrån olika ingångsvärden. Till exempel operationaliserar bedömargrupperna de olika definitionerna (hållbarhet, jämställdhet och kvalitet) på olika sätt. Därför menar lärosätesrepresentanterna att det är nödvändigt att UKÄ förankrar definitionerna i högre grad hos bedömargrupperna. En enkätrespondent från ett stort lärosäte beskriver till exempel att:

I utbildningsutvärderingarna har vi beskrivit utvecklingsområden och i vissa fall med påbörjat utvecklingsarbete. Vi ser att vissa bedömargrupper bedömer detta som lovvärda initiativ och ger omdömet hög kvalitet, medan andra bedömargrupper fokuserar på bristen, och ger omdömet ifrågasatt kvalitet. Detta gör att vi känner osäkerhet inför vad vi ska skriva i kommande självvärderingar.

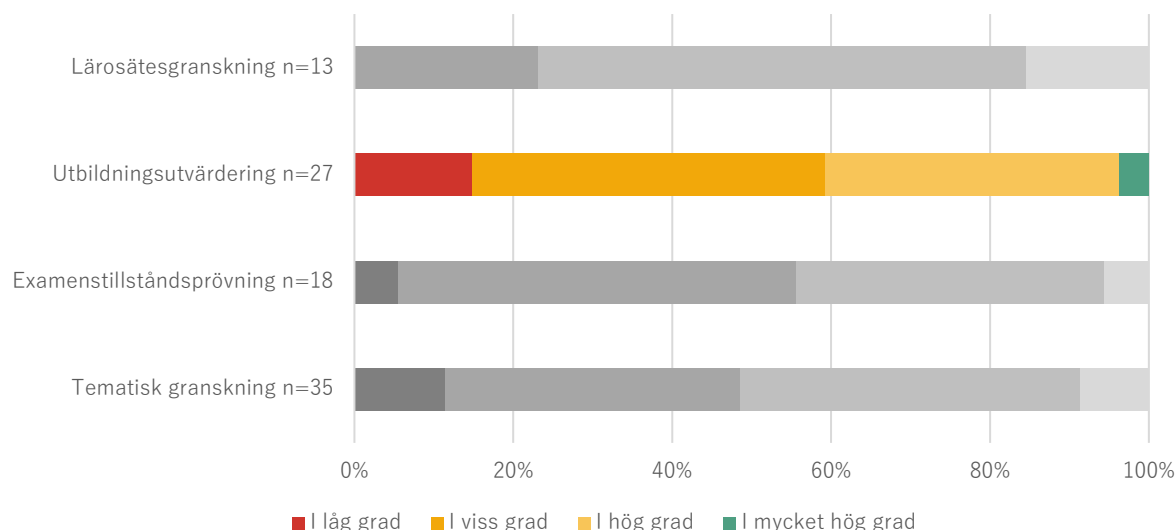
En liten grupp lärosätesrepresentanter hävdar vidare att några lärosäten oftare är utvalda att delta i bedömargrupper än andra. Även om UKÄ tycks försöka sätta samman bedömargrupper med rimligt

bred representation tenderar stora lärosäten och lärosäten i eller nära Stockholmsregionen att alltid få delta i bedömargrupperna, varför deras representation uppfattas bli oproportionerligt stor.

3.3.4 Återkoppling

Att lärosätesrepresentanterna anser att kalibrering mellan bedömargrupperna saknas, kan förklara varför fler är missnöjda med återkopplingen i utbildningsutvärderingarna än i lärosätesgranskningen, se Figur 10. 18 procent är i låg grad nöjda med återkopplingen i utbildningsutvärderingarna medan motsvarande siffra är noll för lärosätesgranskningen. Dock är det värt att notera att antalet respondenter inom respektive komponent är lågt (13 respektive 27 stycken), vilket leder till att enskilda svar får stort utslag.

Figur 10 Andel som anger i vilken utsträckning de är nöjda med återkopplingen från UKÄ efter genomförda utbildningsutvärderingar

Källa: Webbenkät till lärosäten.²⁴

Bedömargruppernas yttrande är av stor vikt för de lärosäten som genomgått utbildningsutvärderingar. Flera lärosätesrepresentanter framhåller att det är betydelsefullt för lärosätena att få konkreta förbättringsförslag och utförliga motiveringar samt rekommendationer från bedömargrupperna, eftersom de ibland tenderar att vara alltför kortfattade. Denna bild stärks av den fördjupade enkätanalysen, som visar att det finns olika syn på hur nöjd man är med återkopplingen bland de lärosäten som har fått goda betyg i utbildningsutvärderingarna. Kritik mot

²⁴ Respondenterna fick svara i vilken utsträckning de är nöjda med återkopplingen från UKÄ genom en fyrgradig skala, Vi har därför inte valt att summera svaren för "I hög grad" och "I mycket hög grad", vilket vi har gjort i övriga figurer där det förekommer en femgradig skala.

alltför kortfattad återkoppling framförs också av de lärosätesrepresentanter som genomgått lärosätesgranskningen, och en majoritet av dem menar att rekommendationerna skulle vara mer kvalitetsdrivande om det fanns fler möjligheter för bedömaregrupperna att begära in kompletterande material eller få göra kompletterande intervjuer. Således skulle missförstånd kunna förhindras i större utsträckning och motverka en del av den frustration som beskrivs i avsnitt 3.2.5.

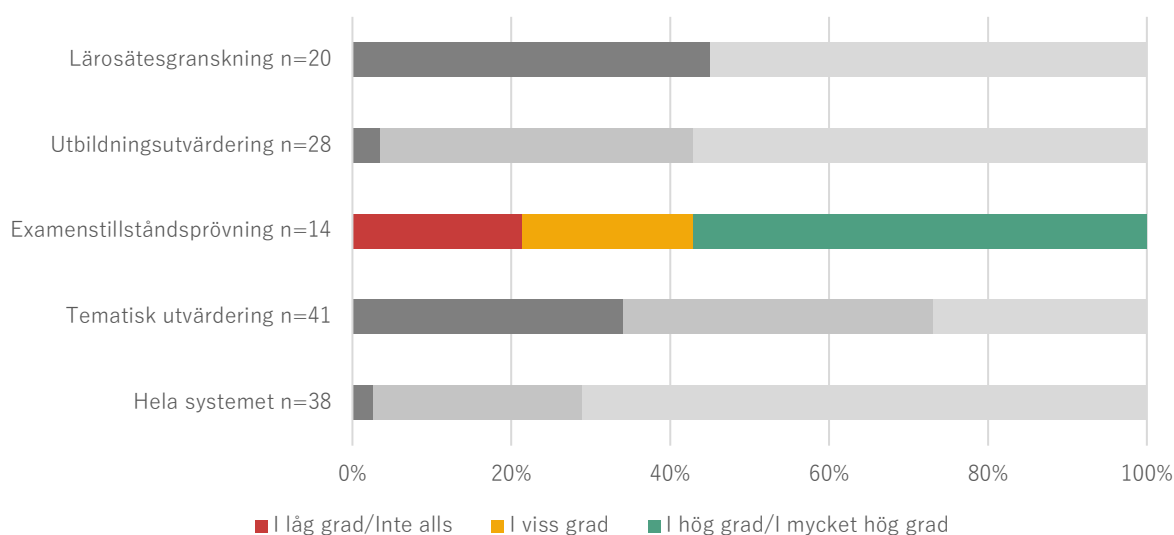
3.4 Examenstillståndsprövningar

Examenstillståndsprövningen är den komponent som minst antal lärosäten har genomgått i det nuvarande kvalitetssäkringssystemet (44 procent av lärosätena som besvarat enkäten). Således kan enskilda svar få stort genomslag i de sammanvägda enkätresultaten. Liksom tidigare utgår vi i detta avsnitt från den empiri som beskrivs inledningsvis i kapitel 3.

Nedan redovisar vi resultatet av huruvida komponenten bidrar till att identifiera relevanta och användbara utvecklingsområden, se Figur 11. Nästan 60 procent av enkätrespondenterna anger att de tycker att examenstillståndsprövningen bidrar till att identifiera utvecklingsområden i hög/mycket hög grad. Resultatet är förväntat eftersom komponenten är en kvarleva från tidigare kvalitetssäkringssystem och är väl förankrad inom akademien, enligt lärosätesrepresentanterna. En enkätrespondent från ett stort universitet säger till exempel att:

Den komponent som jag tycker är bäst är examenstillståndsprövningen. Den är spot on.

Figur 11 Andel som anger i vilken utsträckning examenstillståndsprövningen bidrar till att identifiera relevanta och användbara utvecklingsområden

Källa: Webbenkät till lärosäten.

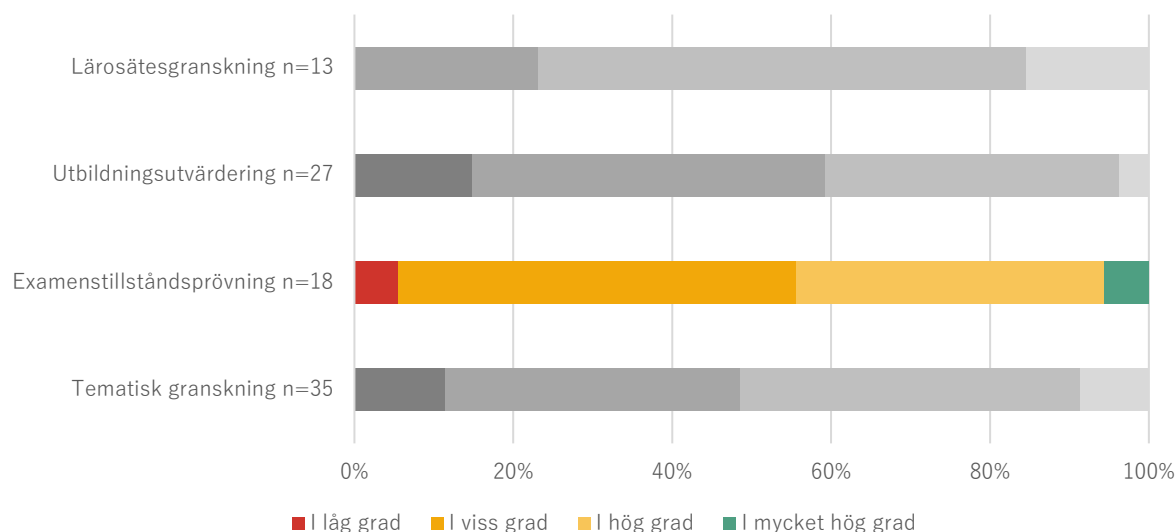
Det förekommer kritik mot komponenten vad gäller dess förmåga att bidra till att identifiera relevanta och användbara utvecklingsområden. Av intervjuerna med lärosätesrepresentanter framgår det till exempel att ansökningsprocessen kan innebära ett s.k. moment 22 för lärosätet. Det innebär att UKÄ kräver att säkrade resurser för den tänkta utbildningen beskrivs redan vid ansökningsförfarandet, vilket är problematiskt då lärosätena inte kan säkra alla resurser innan de har fått en godkänd ansökan.

En annan anledning till att en hög andel inte anser att komponenten bidrar till att identifiera utvecklingsområden (och som framkommer i intervjuer) är att komponenten inte är utformad för att göra det. Eftersom lärosätena investerar i en ny examen har mycket tankekraft på utbildningens innehåll och genomförande redan har lagts ned innan ansökan och examenstillståndsprövning, förklarar några lärosätesrepresentanter. Det innebär att komponentens bidrag är begränsat vad gäller att identifiera utvecklingsområden. En enkätrespondent beskriver det som följande:

*Ett stort arbete ägnas åt att utveckla och beskriva den utbildning man vill ge.
Naturligtvis leder det till att arbetet är väl genomtänkt och genomarbetat.*

Figur 12 visar att trots att det finns viss kritik mot komponenten, är det en hög andel enkätrespondenter som är i någon grad nöjda med återkopplingen. Detta beskrivs delvis vara på grund av att komponentens huvudsakliga syfte inte är att identifiera utvecklingsområden, utan den ska snarare avgöra huruvida lärosätet är lämpligt att utfärda en viss examen, vilket framkommer i intervjuer med lärosätesrepresentanterna. En annan anledning, som återges i intervjuer med lärosätesrepresentanter, anses vara att motiveringarna i återkopplingen inom examenstillståndsprövningen allt som oftast är fylliga, vilket bland annat efterfrågas i utbildningsutvärderingarna, se avsnitt 3.3.4.

Figur 12 Andel som anger i vilken utsträckning de är nöjda med återkopplingen från UKÄ efter genomförd examenstillståndsprövning

Källa: Webbenkät till lärosäten.²⁵

3.5 Tematiska utvärderingar

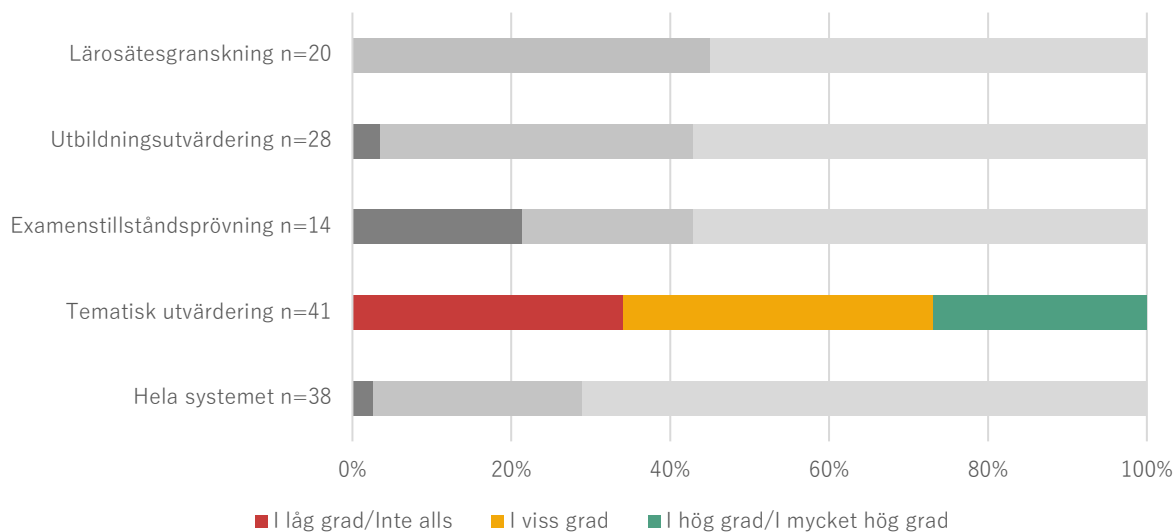
Tematisk utvärdering har i skrivande stund genomförts en gång på temat hållbar utveckling. Alla lärosäten har deltagit i komponenten och majoriteten av dessa har svarat på enkäten om deras erfarenheter av den tematiska utvärderingen. Eftersom enbart en tematisk utvärdering har genomförts, baseras våra resultat och effekter enbart på erfarenheter av denna. Det bör hållas i åtanke att UKÄ redan har vidtagit åtgärder inför kommande tematiska utvärderingar.

3.5.1 Kvalitetseffekter

Figur 13 presenterar enkätresultaten av huruvida den tematiska utvärderingen är kvalitetsdrivande och som figuren illustrerar, råder det mycket blandade uppfattningar om komponentens kvalitetseffekter. Det är mindre än en tredjedel som anser att komponenten är kvalitetsdrivande i hög/mycket hög grad, 40 procent att den är kvalitetsdrivande i viss grad och 34 procent att den i låg grad/inte alls är kvalitetsdrivande. Av de som anser att komponenten är minst kvalitetsdrivande ingår flertalet av de stora universiteten.

²⁵ Respondenterna fick svara i vilken utsträckning de är nöjda med återkopplingen från UKÄ genom en fyrgradig skala, Vi har därför inte valt att summera svaren för "I hög grad" och "I mycket hög grad", vilket vi har gjort i övriga figurer där det förekommer en femgradig skala.

Figur 13 Andel som anger i vilken utsträckning den tematiska utvärderingen har varit kvalitetsdrivande för det egna lärosätet

Källa: Webbenkät till lärosäten.

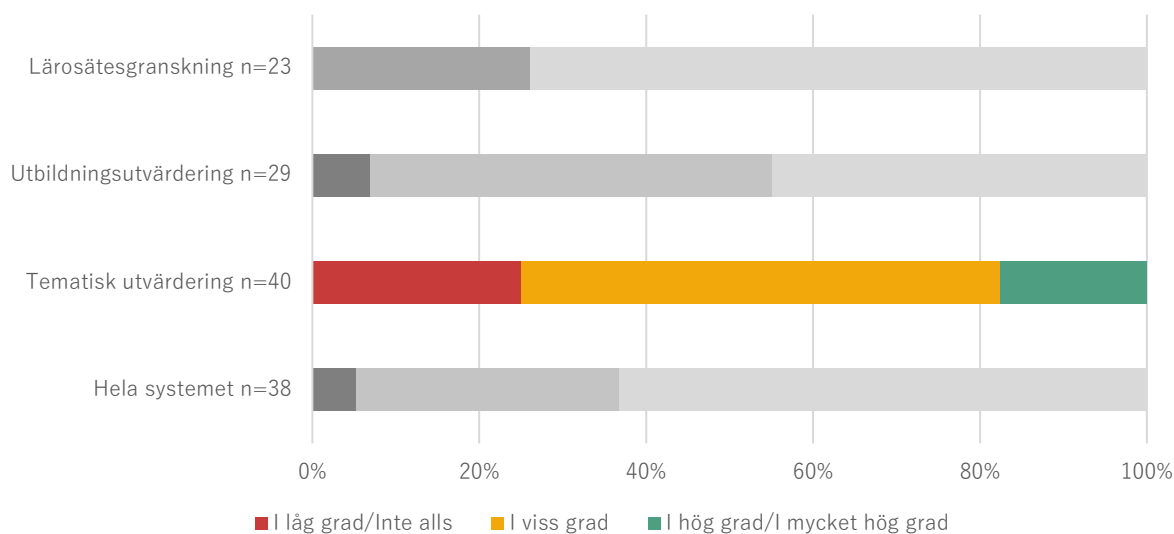
Både enkäten och intervjuer tydliggör att för några av lärosätena har resultaten från den tematiska utvärderingen inneburit viktiga verktyg för att bedriva fortsatt utvecklingsarbete. Samtidigt har komponenten lett till positiva bieffekter såsom att hållbarhet har satts på agendan och medvetenheten kring ämnet ökat på lärosätena. En lärosätesrepresentant säger i en intervju att:

Det nuvarande systemet med den tematiska utvärderingen är bra. Det visar på att vissa frågor är särskilt viktiga. Det är ett bra ledningsverktyg.

Som figuren visar menar andra enkätresponder att komponenten inte är kvalitetsdrivande (eller endast i låg grad). En av anledningarna som framförs av dem är komponentens utformning, vilket diskuteras mer ingående i avsnitt 3.5.2.

Figur 14 illustrerar att det också finns skilda erfarenheter gällande komponentens bidrag till att identifiera relevanta utvecklingsområden. En knapp femtedel anser att den i hög eller mycket hög grad bidrar till detta; nästan 60 procent menar att den tematiska utvärderingen bidrar i viss grad medan en fjärdedel anser att det sker i låg grad/inte alls. Exempel på identifierade utvecklingsområden till följd av utvärderingen är utveckling av lärosätets styrdokument, förbättring av visioner och strategier för hållbart arbete, samt tillsättning av hållbarhetskoordinatorer.

Figur 14 Andel som anger i vilken utsträckning den tematiska utvärderingen bidrar till att identifiera relevanta och användbara utvecklingsområden

Källa: Webbenkät till lärosäten.

3.5.2 Ändamålsenlighet

Den tematiska utvärderingen är omtvistad gällande format och syfte, vilket framkommer i enkäten och intervjuer med aktörerna. Framförallt ställer sig arbetslivs- och studentrepresentanter positiva till att breddad rekrytering kommer utgöra det tematiska området i den kommande utvärderingen. Den bilden delas också av flertalet lärosätesrepresentanter. Dock anser en stor andel lärosätesrepresentanter att även om de tematiska områdena är viktiga, gör de sig bättre i andra granskningar än i UKÄ:s utvärderingar av kvaliteten i högre utbildning. Exempelvis är hållbar utveckling och breddad rekrytering inte en kvalitetsaspekt i utbildningen, enligt dessa röster, utan istället ett samhällsansvar som åligger lärosätena enligt Högskolelagen (1992:1434). Dessutom granskas lärosätena utifrån flera av dessa tematiska aspekter av andra myndigheter som till exempel Jämställdhetsmyndigheten, Riksrevisionen, med flera. Således hävdas att det finns ett onödigt överlapp mellan UKÄ:s tematiska utvärdering och andra myndigheters granskningar.

Representanter från lärosäten, ATO/AGO och studentkårer uppfattar komponenten som politisk till sin karaktär, och anser därigenom att den utgör en icke önskvärd inskränkning i lärosätenas autonomi. De tematiska områdena och tillhörande kravställning(ar) upplevs spegla politiska trender och de styrande partiernas politiska agenda. Således, menar de, finns en risk att de tematiska områdena och kravställningarna skiftar beroende på sammansättningen i Sveriges riksdag och bland de partier som har regeringsställning. Med en framtida annan inriktning på den nationella politiken skulle andra teman kunna komma att påföras lärosätena, och bli föremål för tematisk utvärdering – teman som inte (heller) återspeglar utbildningskvalitet, utan andra aspekter. Detta

kan vidare utgöra en risk för UKÄ:s förväntade medlemskap i ENQA, där ENQA tidigare har uttryckt att kvalitetssäkringssystemet inte bör vara politiskt kopplat. Flertalet representanter från olika aktörsgrupper förespråkar därför att den tematiska utvärderingen bör tas bort eller inkorporeras i en annan komponent. I en intervju beskriver en lärosätesrepresentant från ett litet lärosäte det som att:

Den tematiska utvärderingen blir nog lätt en skrivbordsprodukt där man skapar något som någon annan vill höra. Den kommer därför långt ner på vår prioriteringslista av alla granskningar. Det känns mer som att politikerna tycker det är viktigt att vi håller på med det här och att det är mer olika trender.

Det huvudsakliga argumentet för att ta bort komponenten är emellertid att utvärderingen inte leder till konsekvenser för lärosätet och att utvärderingen är mer lik en kartläggning än en utvärdering. Komponentens syfte är inte tydligt för vare sig lärosätes-, student- eller doktorandrepresentanterna och därför anses den inte vara en lika självklar del av kvalitetssäkringssystemet som till exempel lärosätesgranskningen och examenstillståndsprövningen (se avsnitt 3.2.2 och 3.4).

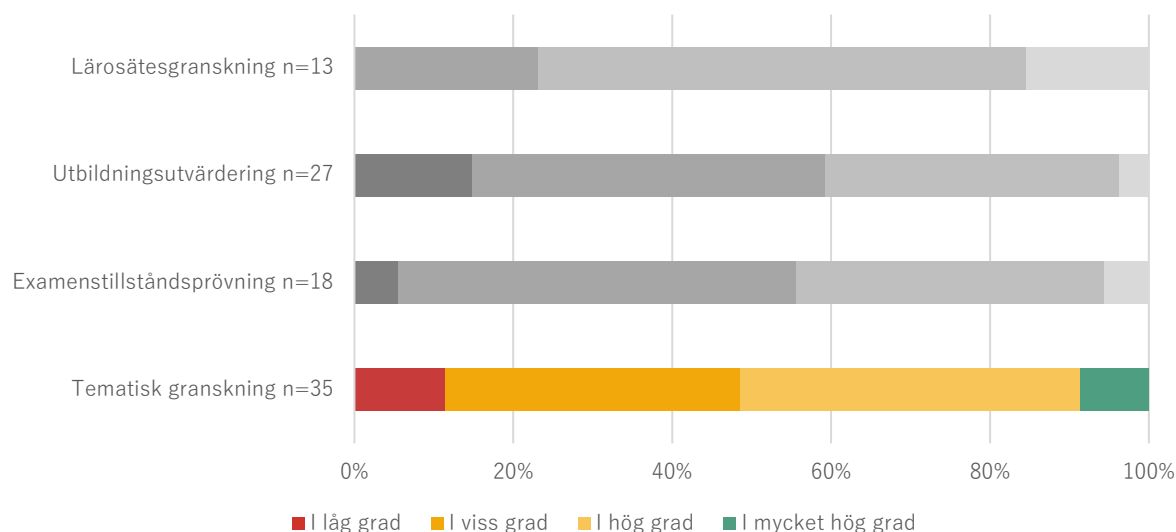
Det finns dock lärosätes-, student- och doktorandrepresentanter som hävdar att den tematiska utvärderingen bör finnas kvar som komponent men i reviderad form. Som nämnts i avsnitt 3.5.1, utgör komponenten verktyg för vissa lärosäten, medan andra lärosätesrepresentanter menar att den skulle vara kvalitetsdrivande i högre grad om den istället genomfördes utifrån ett lärandeperspektiv och mer utvecklingsinriktat (i likhet med diskussionen som förs i avsnitt 3.2.2). Till exempel bör komponenten bli mindre byråkratisk och i högre grad dela goda exempel mellan lärosätena, enligt dessa representanter vilkas åsikt även delas av arbetslivsrepresentanter. Flera ställer sig positiva till att förändringar i denna riktning verkar komma att ske i framtida granskningar. En lärosätesrepresentant från ett fackinriktat universitet säger i en intervju att:

Mer kollegialt lärande och mindre rapportering.

3.5.3 Återkoppling

Trots att det råder oenighet bland både enkät- och intervjurepresentanterna gällande den tematiska utvärderingens format och syfte, är majoriteten i någon mån nöjda med återkopplingen, vilket åskådliggörs i Figur 14. Figuren visar att 10 procent av respondenterna i låg grad/inte alls är nöjda med återföringen medan resterande anger att de är nöjda i viss grad eller mer.

Figur 15 Andel som anger i vilken utsträckning de är nöjda med återkopplingen från UKÄ efter genomförd tematisk utvärdering

Källa: Webbenkät till lärosäten.²⁶

Det framkommer i de öppna enkätsvaren att en anledning till att få enkätresponder i hög grad är nöjda med återkopplingen är på grund av bedömargruppens strikta tolkning av hållbarhet, och inte på grund av utvärderingen som sådan. Flera enkätresponder uttrycker i synnerhet ett missnöje över att kraven för att bli godkända inom utvärderingen var satta mycket högre än de som ställs i HL. Därför menar de att för att säkerställa att komponenten ska vara kvalitetsdrivande i största möjliga mån, behöver UKÄ vara noga med vilka tematiska områden som väljs ut för tematisk utvärdering. Det är viktigt att områdena fortsatt tas fram i dialog med lärosätena och att UKÄ tar ett större grepp om vilka definitioner av områdena som gäller. Liksom tidigare efterfrågar lärosätesrepresentanterna fler konkreta förbättringsförslag och utförliga rekommendationer av bedömargruppen (se 3.3.4).

²⁶ Respondenterna fick svara i vilken utsträckning de är nöjda med återkopplingen från UKÄ genom en fyrgradig skala, Vi har därför inte valt att summera svaren för "I hög grad" och "I mycket hög grad", vilket vi har gjort i övriga figurer där det förekommer en femgradig skala.

4 Internationell utblick

I detta avsnitt sammanfattar vi de internationella fallstudier som vi har genomfört inom ramen för vårt utvärderingsuppdrag, se Bilaga D, Bilaga E, Bilaga F, Bilaga G, samt redogör för några lärdomar till UKÄ baserat på varje lands/regions kvalitetssäkringssystem. Länderna/regionerna har valts ut i dialog med UKÄ och utgör, efter vad vi anser, intressanta exempel på nationella kvalitetssäkringssystem. Dessa länder/regioner är Flandern, Frankrike, Norge och Österrike.

Flanderns högre utbildningssystem kan delas in i två grupper: registrerade och oregistrerade lärosäten, vilka i sin tur kan delas upp i offentliga och privata lärosäten. The Accreditation Organisation of the Netherlands and Flanders (NVAO) är den organisation som kvalitetsgranskar högre utbildning i Flandern genom två komponenter: lärosätesgranskning och programackreditering.

Ackrediteringsprocessen för högskolor och universitet genomförs främst vid införandet av nya utbildningsprogram medan lärosätesgranskningen utförs vart sjätte år. En expertpanel bestående av experter med olika bakgrund genomför lärosätesgranskningen och väljs återkommande ut till olika utvärderingar för att säkerställa att kalibrering mellan utvärderingarna sker. Däremot är inte systemet utformat för att kunna jämföra utvärderingar mellan lärosäten, utan har ett mer holistiskt angreppssätt. Expertpanelen ska undersöka om utbildningsstrategin är i linje med den utbildningsvision och de samhällsutmaningar som lärosätet står inför inom ramen för sin verksamhet. Lärosätet ska inom ramen för lärosätesgranskningen förbereda och skriva en självvärdering. Däremot finns det ingen mall eller struktur för hur självvärderingen ska utformas, utan det är upp till lärosätet att utforma den utifrån sina egna förutsättningar.

Att systemet är holistiskt utformat gör sig tydligt genom den s.k. *Appreciative Approach* som NVAO har infört. Angreppssättet har som syfte att fokusera på styrkor och framgångsfaktorer snarare än kritiska punkter. Det innebär att granskningarnas fokus ligger på huruvida den valda kvalitetsmodellen fungerar i praktiken.

Vi bedömer att lärdomarna från Flandern för UKÄ baserat på fallstudien är:

- Att överväga att låta experter delta i flera granskningar för att öka kalibreringen mellan bedömargrupper
- Att reflektera kring hur självvärderingen och vägledningar kan utformas för att passa olika lärosäten och överbrygga normerande tendenser
- Att överväga ett angreppssätt likt *Appreciative Approach* för att tackla delar av den kritik som riktats mot bedömargruppernas förhållningssätt gentemot lärosätenas interna kvalitetssystem i utvärderingarna

Frankrikes högre utbildningssystem utgörs i hög grad av offentliga lärosätesgrupper. High Council for Evaluation of Research and Higher Education (HCERES) är Frankrikes motsvarighet till UKÄ och genomför utvärderingar inom tre huvudområden: lärosätesgranskningar, programutvärderingar inkl. granskning av forskarskolor, samt utvärderingar av s.k. *research units*. Lärosätesgranskningar genomförs vart femte år av en expertpanel med erfarenhet av styrning och lärosätesledning. Vart femte år utför HCERES även en större granskning av s.k. kluster av lärosäten. Dessa ”klustergranskningar” utgår från alla granskningar (programutvärderingar, lärosätesgranskningar, granskning av forskarskolor och *research units*) som utförts inom klustret under de senaste fem åren.

Likt det svenska kvalitetssäkringssystemet har Frankrikes kvalitetssäkringssystem erhållit en del kritik, framförallt efter systemets första cykel. Kritiken omfattade främst utvärderingsprocessernas arbetsbelastning på lärosätena samt oklarheter gällande vilka indikatorer som skulle samlas in till bedömningsunderlaget. HCERES har tagit till sig av kritiken och har under efterföljande år inte gjort en fullständig granskning av lärosätenas kvalitetssäkringssystem, utan har i högre grad förlitat sig på att säkerställa att de system som lärosätena har satt upp fungerar som planerat.

Vi bedömer att lärdomarna från Frankrike för UKÄ baserat på fallstudien är:

- Att vara lyhörda för kritiken gällande lärosätenas arbetsbörda inför kommande utvärderingscykler
- Att överväga att utföra mindre omfattande utvärderingar när lärosätenas interna kvalitetssystem genomgått en fullskalig granskning, i vilken de fått godkänt

Norges högre utbildningssystem består av fackinriktade universitet, högskolor och privata utbildningsinstitutioner. Alla lärosäten är enligt lag skyldiga att inrätta ett internt kvalitetssäkringssystem, vilket måste godkännas av kvalitetssäkringsorganet för högre utbildning, Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen (NOKUT). NOKUTs system för kvalitetssäkring av högre utbildning omfattar fyra komponenter: lärosätesgranskning, lärosätesackreditering, programackreditering och tillsyn av utbildningsprogram.

Lärosätesgranskningen genomförs i sexårscykler av en expertpanel med bakgrund och erfarenhet av såväl kvalitetssystem som av akademien. Expertpanelen baserar sin *peer-review* på styrdokument, material från en förvald grupp om 20 procent av utbildningsprogrammen, lärosätets självvärdering samt material som inkommer genom platsbesök och intervjuer. I de fall det framkommer brister i lärosätesgranskningen kan NOKUT besluta om att genomföra tillsyn av hela program eller lärosäten. Tillsynen kan genomföras på ett eller flera program inom ett område, eller för ett specifikt tema inom alla program i hela sektorn. Därutöver kan NOKUT besluta om att genomföra tillsyn av program eller lärosäten när som helst och utan särskild grund.

NOKUT har som granskande organ ett tydligt fokus på både kvalitetssäkring och kvalitetsutveckling av den högre utbildningen. NOKUT genomför kvalitetsutvecklande aktiviteter genom utvärderingar, undersökningar, seminarier och konferenser som bland annat syftar till att sprida goda exempel och information om olika teman till lärosätena och andra berörda aktörer.

Kopplingen till arbetslivet är något mindre framträdande i det norska kvalitetssäkringssystemet än i det svenska kvalitetssäkringssystemet; det finns ingen bedömningsgrund som berör arbetsliv, utan kopplingen till arbetslivet anses mer vara en diskussion om organiseringen av studieprogram än en kvalitetssäkringsfråga.

Den norska högre utbildningssektorn har hög tillit till kvalitetssäkringssystemet, vilket har genomgått mindre justeringar sedan det infördes. Det anses vara ett välfungerande system där styrningen är inkrementell, det vill säga det finns ett stort fokus på dialog mellan den högre utbildningssektorn och kontrollerande organ innan beslut fattas, vilket även ENQA ser positivt på.

Vi bedömer att lärdomarna från Norge för UKÄ baserat på fallstudien är:

- Att reflektera kring hur UKÄ:s kvalitetssäkringssystem kan anpassas för att tillgodose de olika aktörernas förutsättningar samt behov gällande utbildningsutvärderingar
- Att överväga att anta en ännu mer utvecklande roll gentemot lärosätena genom fler stödjande aktiviteter
- Att reflektera kring hur och på vilket sätt arbetslivet på bästa sätt kan beaktas i UKÄ:s kvalitetssäkringssystem

Att vara lyhörda för tendenser som påvisar bristande tillit från lärosätenas sida gentemot UKÄ

Österrikes högre utbildningssystem utgörs av fyra lärosätesgrupper: offentliga universitet, privata universitet, yrkeshögskolor, och lärarhögskolor. Det nationella kvalitetssäkringssystemet består av två huvudprocesser: ackreditering och lärosätesgranskning. Ackrediteringen syftar till att avgöra om ett lärosäte eller program uppfyller minimumkraven för att bedriva utbildning, medan lärosätesgranskningen syftar till att granska lärosätenas interna kvalitetssäkringssystem. Det nationella organ som utför lärosätesgranskningar är Agency for Quality Assurance and Accreditation Austria (AQ Austria).

Lärosätesgranskningen sker i cykler om som mest sju år och har som syfte att utvärdera lärosätets interna kvalitetssäkringssystem. Granskningen utförs av en expertpanel med erfarenhet av kvalitetshantering, högre utbildningsinstitutioner samt kunskap om Österrikes högre utbildningssystem. Därtill måste även internationella experter ingå i panelen.

Graden av autonomi skiljer sig åt mellan de olika lärosätesgrupperna, där de offentliga universiteten och yrkeshögskolorna har störst frihet inom ramen för kvalitetssäkringssystemet. Nationella reformer av finansieringssystemet av det högre utbildningssystemet har utmynnat i mer strikta

återrapporteringskrav från offentliga universitet till myndigheterna, vilket har lett till ett påtagligt överlapp mellan finansierings- och kvalitetssäkringssystemet.

För offentliga universitet är bedömningskriterierna mycket generiska vilket är en fördel om syftet är att de ska användas i systemet över flera cykler. Dock riskerar den generiska formen även att leda till att utvecklingstakten av kvalitet avstannar, eftersom formen riskerar bidra till att lärosätenas incitament för kvalitetsutveckling minskar. Jämställdhet är inte en bedömningsparameter i det österrikiska kvalitetssäkringssystemet eller ett specifikt kvalitetskrav, däremot är det ett övergripande krav att sektorn ska arbeta med jämställdhet.

Vi bedömer att lärdomarna från Österrike för UKÄ baserat på fallstudien är:

- Att reflektera kring hur överlappet mellan UKÄ:s kvalitetssäkringssystem och andra myndigheters utvärderingsuppdrag kan motverkas
- Att reflektera kring huruvida sammansättningen av bedömargrupperna kan gynnas av att inkludera experter med andra bakgrunder än dagens bedömare, t.ex. kvalitetshanteringsexperter
- Att reflektera kring hur bedömningskriterierna kan verka kvalitetsdrivande på både kort och lång sikt
- Att reflektera kring hur och på vilken plats bedömningsområdet jämställdhet bör tas in i UKÄ:s kvalitetssäkringssystem

5 Sammanfattning och slutsatser

Med utgångspunkt i utvärderingsfrågorna och med koppling till utvärderingens förändringsteori (Figur 1) är syftet med detta kapitel att väga samman resultaten från dokumentstudier, enkät, intervjuer, fördjupningsstudier och internationell utblick, och därigenom besvara frågorna. Utvärderingsfrågorna är uppdelade i två huvudfrågor med varsin grupp underfrågor. Den första huvudfrågan rör kvalitetssäkringssystemets effekter och den andra huvudfrågan rör kvalitetssäkringssystemets utvecklingsmöjligheter.

5.1 Huvudfråga 1 – Är kvalitetssäkringssystemet kvalitetsdrivande?

Kvalitetssäkringssystemets centrala uppgift utöver sin kontrollerande funktion är att vara kvalitetsdrivande för lärosätenas eget kvalitetssäkringsarbete, det vill säga att systemet ger lärosätena de förutsättningar som behövs för att de ska kunna utveckla och förbättra kvaliteten på sina utbildningar. Fem underfrågor inriktas mot olika kvalitetsdrivande effekter av systemet.

5.1.1 *Hur och för vilka har kvalitetssäkringssystemet varit kvalitetsdrivande?*

Lärosätena anser att kvalitetssäkringssystemet i sin helhet betraktat är kvalitetsdrivande. Genomlysningen av det egna kvalitetsarbetet som lärosätena genomför i samband med granskningarna upplevs som kvalitetsdrivande och identifierar brister och svagheter i verksamheten. Systemet har lett till att lärosätena arbetar mer systematiskt med kvalitetsfrågorna. Detta beskrivs mer i detalj exempelvis i avsnitten 3.2.1 och 3.3.1.

Enligt avsnitt 3.1.1 framgår det att gruppen högskolor och nya universitet har upplevt störst kvalitetsdrivande effekter. Det förefaller som om högskolor och nya universitet har haft större nytta av de riktlinjer och olika komponenter som UKÄ:s kvalitetssäkringssystem innehåller, än de äldre universiteten. Dock har även äldre universitet upplevt positiva effekter.

Det finns också röster på de lite mindre lärosätena, däribland konstnärliga lärosäten, som inte uttrycker en lika positiv syn på kvalitetssäkringssystemet. Utifrån intervjuer och fördjupningsstudier har vi erfarit att mindre lärosäten genom bland annat sin mindre administration ofta upplever kvalitetssäkringssystemet som mindre väl anpassat till deras förutsättningar. Systemet skulle oaktat detta kunna upplevas som kvalitetsdrivande, och det är möjligt att det faktum att systemet upplevs som särskilt betungade för de mindre lärosätena färgar av sig på deras syn på de kvalitetsdrivande effekterna.

I avsnitt 3.1.3 framgår det att representanter för studenter och doktorander har en positiv syn på kvalitetssäkringssystemet, och systemet säkerställer deras representation i kvalitetsarbetet. Systemet ger dock inte student- och doktorandrepresentanter tillräckligt goda möjligheter att

förbereda sig inför granskningarna, vilket utvecklas i 3.3.1. Representanter för AGO/ATO är nöjda med strukturen på kvalitetssäkringssystemet.

5.1.2 Identifierar kvalitetssäkringssystemet relevanta och användbara utvecklingsområden för lärosätena (även för dem som fått "goda betyg" i granskningarna)?

Gällande relevanta och användbara utvecklingsområden är utfallet tydligt för tre av de fyra komponenterna. Lärosätessgranskningarna såväl som utbildningsutvärderingarna och examensprövningarna identifierar relevanta och användbara utvecklingsområden för lärosätena, även för dem som fått goda betyg i granskningarna. Den tematiska utvärderingen gör så i lägre utsträckning. Systemet är framför allt bra på att identifiera områden som behöver förbättras för att helt godkännas. Den återkoppling som ges av bedömaregrupper/UKÄ är i det sammanhanget viktig. En nyans rörande återkopplingen är att av de lärosäten vars utbildningar inte blivit godkända finns diametralt olika syn på återkopplingen som de fått. En grupp anser att återkopplingen var värdefull; en annan grupp att den knappast alls var värdefull. Vi har inte funnit något mönster eller orsakssamband bakom detta.

5.1.3 Leder UKÄ:s aktiviteter och/eller prestationer till ökad förmåga att bedriva kvalitetsarbete och/eller till åtgärder som skapar högre kvalitet i lärosätenas utbildning?

Vår samlade empiri pekar tydligt ut självvärderingen som den mest kvalitetsutvecklande komponenten (aktiviteten) i kvalitetssäkringssystemet och i synnerhet självvärderingen i lärosätessgranskningen, se avsnitt 3.2.1. Lärosätena uppger att granskningen identifierar svagheter och utvecklingsområden men att det framför allt är i den egna processen med att ta fram självvärderingen som svagheter blottläggs. Bedömaregruppernas arbete upplevs generellt som positivt och bedömaregruppernas yttranden uppfattas som särskilt viktiga för att kunna fördjupa och utveckla det interna kvalitetsarbetet. Man anser för det allra mesta att bedömaregrupperna är sammansatta av insiktsfulla, erfarna och allmänt kloka personer vars synpunkter det är av stort värde att lyssna till. Det har dock riktats kritik mot att yttrandena och annan återkoppling emellanåt varit alltför kortfattad – ett tecken på återkopplingens betydelse för att kunna förbättra det egna kvalitetsarbetet. Några företrädare för lärosäten uttrycker att bedömaregruppernas yttranden framför allt fungerar som en bekräftelse på lärosätets egen bedömning i sin självvärdering.

5.1.4 Leder kvalitetssäkringssystemet till några bieffekter (positiva eller negativa)?

En positiv bieffekt av kvalitetssäkringssystemet är att lärosätena har utvecklat samarbetet sinsemellan. Lärosätena har upplevt ett behov av att lära av varandra och dela sina respektive erfarenheter av UKÄ:s granskningar. Otydligheter i vägledningarna verkar vara en av anledningarna till att samarbetet mellan lärosätena har fördjupats.

En annan bieffekt av systemet är att lärosätena anpassar sina system till det nationella kvalitetssäkringssystemet, som därmed tjänar som mall. Detta har varit positivt för vissa lärosäten – de har fått ett välutvecklat system att förhålla sig till. Andra lärosäten menar att de har anpassat sig för att inte bli missförstådda och kanske underkända. Detta beskrivs mer ingående i 3.2.1 och 3.2.2. Ibland har anpassningarna gjorts med ett visst mått av inställsam cynism; man redovisar ett minimum av information i syfte att få så få synpunkter som möjligt, snarare än att berätta utförligt om hur man jobbar med en specifik kvalitetsfråga. Samtliga sju lärosäten som vi har gjort fördjupningsstudier på har anpassat sina kvalitetssäkringssystem för att efterlikna det nationella kvalitetssäkringssystemet.

En negativ bieffekt av systemet är att den arbetstid som behövt läggas ner på lärosätena för att möta UKÄ:s krav inom kvalitetssäkringssystemet, har emellanåt gjort det svårt för lärosätena att hinna med att utveckla det interna kvalitetssäkringsarbetet – helt på tvärs mot vad intentionen med kvalitetssäkringssystemet är. Detta beskrivs mer utförligt i 3.1.2.

Fördjupningsstudierna har visat att lärosätena tar UKÄ:s och bedömargruppernas yttranden på mycket stort allvar och ser ett ifrågasatt betyg som ett misslyckande och som ett potentiellt problem som kan skada lärosätets rykte och utbildningarnas attraktivitet som studieval. Om UKÄ kan förtydliga och utveckla vad som förväntas av lärosätena skulle det bespara lärosätena mycket arbetstid och stress, och minska risken för missförstånd.

Givet att systemet är nytt och i viss mån fortfarande under revidering ställs höga krav på UKÄ:s förmåga att ta till sig av kritik och synpunkter från lärosätena. Lärosätena känner sig i viss mån hörsammade i det nya systemet (se avsnitten om återkoppling 3.2.5, 3.3.4). Dock upplever flera lärosäten att bedömargrupper eller UKÄ har varit mindre lyhörda för återkoppling och korrigering av direkta sakfel eller missuppfattningar. Att beslut om utfallet av en granskning görs utan att missuppfattningar rättas till är förstås inte bra, och kan leda till minskad legitimitet för systemet.

5.1.5 Vad tillför kvalitetssäkringssystemet i förhållande till tidigare system (added value)?

Det nuvarande kvalitetssäkringssystemet täcker in en mycket större del av lärosätenas verksamhet än det tidigare systemet gjorde. Eftersom det nuvarande systemet är mer processinriktat får lärosätena en mer delaktig roll än tidigare. Deltagandet och ansvaret för systemet har också fördelats bredare inom lärosätena och engagerar lärarkåren såväl som studenter och doktorander i en högre omfattning än tidigare. Det nuvarande systemet är också mer jämförbart med riktlinjerna för ESG vilket skapar ökade förutsättningar för utbyte av lärdomar och *best practice* mellan Sverige och andra europeiska länder. Snart sagt samtliga lärosäten anser att det nuvarande systemet är betydligt bättre än det tidigare, och i betydligt högre grad har positiva effekter på det lokala kvalitetsarbetet. Vilket mervärde som det nuvarande systemet har tillfört jämfört med det tidigare systemet beskrivs på sätt och vis i hela den föreliggande utvärderingsrapporten, men kan

sammanfattas med orden *erkännande* – erkännandet av lärosätenas egen förmåga att arbeta med kvalitetssäkring av utbildning – och *legitimitet* – ökad legitimitet för det nationella systemet för kvalitetssäkring.

Svaret på huvudfrågan (1) är ja, det nuvarande kvalitetssäkringssystemet betraktat i sin helhet är tydligt kvalitetsdrivande.

5.2 Huvudfråga 2 – Är kvalitetssäkringssystemet utformat på ett ändamålsenligt sätt?

Frågorna i detta avsnitt breddar perspektivet på kvalitetssäkringssystemet mot olika delar som kan utvecklas och förbättras.

5.2.1 *Finns det en balans och förnuftsenslig koppling mellan komponenterna och kvalitetssäkringssystemet som helhet?*

Lärosätesgranskningen och examenstillståndsprövningen upplevs som värdefulla av lärosätena inklusive representanter för studenter och doktorander, en majoritet av ATO/AGO och av representanter för Fol-organisationer. Syftet med dessa båda komponenter är tydligt för lärosätena, och trots att lärosätesgranskningen är arbetsintensiv menar lärosätena att granskningen ger dem viktiga verktyg att förbättra och utveckla sitt eget kvalitetssäkringsarbete. Detta är beskrivet i avsnitt 3.2.2 och 3.4.

Syftet med utbildningsutvärderingen är mindre tydligt, se avsnitt 3.3.2. Utbildningsutvärderingen har både en kontrollerande och en processutvecklande funktion. Många lärosäten menar att de processinriktade resultat som lärosätet erhåller genom utbildningsutvärderingen får lärosätena ändå genom lärosätesgranskningen. UKÄ har förenklat och minskat arbetsmängden i utbildningsutvärderingarna under tiden som systemet varit i kraft, men det finns likafullt överlappande inslag gentemot lärosätesgranskningen, vilket leder till att arbetsbördan uppfattas som onödigt omfattande för lärosätena. En majoritet anser att utbildningsutvärderingen bör revideras, och eventuellt utgå för det fall ett lärosäte har godkänts i lärosätesgranskningen. ATO/AGO och några representanter för studenter och doktorander understryker värdet av att utbildningsutvärderingarna är resultatnriktade och också kontrollerande eftersom det gör det lättare för studenter och arbetsgivare att avgöra vilka utbildningar som är bra eller inte.

5.2.2 *Är någon del/komponent i kvalitetssäkringssystemet överflödig i förhållande till någon annan?*

Den tematiska utvärderingens ändamålsenlighet som en del av kvalitetssäkringssystemet kan ifrågasättas” (se 3.5.2). Det råder i stort en överensstämmelse om att ämnena som tas upp i de tematiska utvärderingarna är viktiga men att de inte har en självklar plats inom ett system för

kvalitetssäkring av utbildningen som sådan. Den åsikten delas av student- och doktorand-organisationer, ATO/AGO och Fol-organisationer. Givet lärosätenas upplevelse av att kvalitetssäkringssystemet tar mycket stora resurser i anspråk och inte sällan leder till utvärderingströtthet, så framstår inte den tematiska utvärderingen som en nödvändig komponent. Sammantaget pekar våra data på att den tematiska utvärderingen är överflödiga och delvis politisk i sin karaktär.

5.2.3 *Är kostnaderna (för lärosätena) försvarbara?*

Lärosätena har återkommande påtalat hur betungande systemet har varit för dem och deras verksamheter (se avsnitt 3.1.2). Vi bedömer att lärosätenas kritik inte är riktad mot systemet som sådant. Snarare är lärosätena kritiska till ineffektiva eller uppenbart överflödiga inslag, som överlapp mellan komponenterna samt att bedömaregrupperna begärt in vad man uppfattar som en orimlig volym dokumentation/uppgifter, en volym som bedömaregrupperna omöjligen kan hinna med att gå igenom. I intervjuer och fördjupningsstudier har flera respondenter talat ansvarsfullt om användandet av skattemedel, och påtalat att det enligt lag åligger alla myndigheter att vara sparsamma med allmänna resurser. De tydliga tecken som finns på visst överlapp mellan olika delar av kvalitetssäkringssystemet samt det svaga stödet för somliga delar, i kombination med de stora kostnaderna, gör att det finns anledning att söka minska kvalitetssäkringssystemets själva storlek.

Svaret på huvudfrågan (2) är att lärosätessgranskningen och examenstillståndsprövningen i stort är ändamålsenligt utformade, men utbildningsutvärderingen och den tematiska utvärderingen är det delvis inte. Kostnaderna för systemet är höga och oförsvarbara i de delar där det finns uppenbara överlapp mellan komponenter och/eller bedömningsområden samt i delar som inte uppfattas vara kvalitetsdrivande.

5.3 SWOT-analys

Vi har sorterat de framkomna och ovan beskrivna slutsatserna enligt en vedertagen så kallad SWOT-analys²⁷ (se Tabell 1 på nästkommande sidor). Vi har låtit konnotationen i de två senare kategorierna bli lätt annorlunda än de engelska originaltermerna; vi har kallat dem "utvecklingspotential" samt "farhågor".

De styrkor som identifierats kretsar i hög grad kring hur det nuvarande systemet skiljer sig från det föregående, och på vilka sätt detta är positivt – det nuvarande systemet är framför allt menat att vara kvalitetsdrivande snarare än kontrollerande. Svagheter handlar i hög grad om arbetsbördan

²⁷ SWOT; strengths, weaknesses, opportunities, threats.

för lärosätena samt utformningen av mallar och instruktioner etc. Utvecklingspotentialen rör inte sällan kommunikation i en eller annan form, samt något om hur genomförandet skulle kunna förbättras. Farhågorna slutligen fokuserar på inslag som riskerar urholka förtroendet för kvalitetssäkringssystemet och därmed dess legitimitet.

Tabell 1 Kvalitetssäkringssystemets styrkor, svagheter, utvecklingspotential, och farhågor

Styrkor	Svagheter
• Det är ett tillsatsbaserat system som utgår från lärosätenas autonomi • Systemet är dialogbaserat och har ett användarperspektiv • Processinriktade inslag i systemet är uppskattade • Kunskap om kvalitetssäkring sprids i stora delar av verksamheten vilket leder till en stärkt kvalitetskultur • Studenterna är involverade, bland annat genom studentinlagan • Den egna genomlysningen och självvärderingsmomentet är klart kvalitetsdrivande • Systemet är kompatibelt med ENQA • Utformningen av lärosätesgranskning och examenstillståndsprovning är ändamålsenliga • Återföringskonferenserna uppskattas av lärosätena som aktivitet och tillfälle för återkoppling	• Systemet lägger en stor administrativ arbetsbörda på lärosätena • Granskningarnas genomförande är lika för alla och inte anpassade efter lärosätenas olika förutsättningar • Utvecklingsarbetet på lärosätena har blivit lidande pga. arbetsbördan • Utformningen av utbildningsutvärderingen och den tematiska utvärderingen är inte ändamålsenliga • Bristen på kalibrering av bedömargruppernas bedömning och yttranden gör att UKÄ:s beslut ibland upplevs som godtyckliga • Det finns bristande jämförbarhet i kvalitet mellan utbildningarna • Det finns svagheter i UKÄ:s instruktioner: • Otydliga vägledningar • Svårtolkade bedömningsområden och bedömningskriterier • Självvärderingens strikta format har karaktären av "checkboxar" • Studentinlagan är alltför byråkratiskt utformad för student- och doktorandkärerna • Det finns svagheter i UKÄ:s kommunikation och administration: • Flera granskningar kan ske samtidigt för lärosätena • UKÄ är ofta sena med att meddela tidplan för utvärderingsmoment • Kommunikationen mellan lärosäten och kontaktperson på UKÄ är alltför personberoende

Utvecklingspotential	Farhågor
• Återkopplingen från bedömargrupperna kan ha en tydligt utvecklande funktion om den förbättras • Utformningen av lärosätesgranskningen är bra, men en "light-version" hade inneburit bättre anpassning till mindre lärosäten • Dialogprocessen med lärosätena är en bra startpunkt för fördjupat samarbete och förbättrad kommunikation • Bättre delning av erfarenheter och lärdomar mellan lärosätena skulle leda till lärande bortom granskningarna • Medlemskap i ENQA skulle leda till bättre internationell jämförbarhet och delning av erfarenheter och lärdomar • Ett administrativt hållbart och förutsägbart system skulle stimulera lärosätenas utveckling av utbildningar • Arbetsmarknadsperspektivet kunde stärkas	• Att granskningarna förlitar sig så starkt på stora volymer textdokument riskerar leda till att lärosätena utvecklar dokument istället för sina utbildningar • Inslag i systemet vilka uppfattas som politiskt motiverade snarare än kvalitetsrelaterade riskerar leda till minskad legitimitet för systemet • Faktorer som riskerar urholka förtroendet för systemet: • Fortsatt hög arbetsbelastning • Granskningar vars nytta inte upplevs motsvara kostnaden • Förtydliganden och rättelser från lärosätena som inte hörsammas • Överlappande granskningar och överlappande inslag i olika granskningar • Brist på kalibrering mellan bedömargrupper

6 Rekommendationer

Utvärderingen har landat i att kvalitetssäkringssystemet i stort är tydligt kvalitetsdrivande, och att det svenska högskolesamfundet på det hela taget ser positivt på kvalitetssäkringssystemet så som det idag är utformat – men också att somliga inslag i kvalitetssäkringssystemet inte är fullt ut ändamålsenliga och inte motiverar de kostnader som de medför. Vid sidan av kvalitetssäkringssystemets styrkor har svagheter som innebär en utvecklingspotential identifierats, liksom vissa farhågor om åtgärder inte skulle vidtas.

Vi lämnar här nedan de rekommendationer som analysen av utvärderingens insamlade empiri har lett fram till. Rekommendationerna riktas till UKÄ och har grupperats i två grupper. Den första gruppen omfattar rekommendationer som är *starka och prioriterade*, och där utvärderingens underlag är om inte entydigt så i varje fall med få undantag eller reservationer. Den andra gruppen omfattar rekommendationer som förmodligen är lite mindre krävande att genomföra men som inte har samma prioritet som den första gruppen rekommendationer; de är således *viktiga men inte prioriterade*.

Utvärderingen rekommenderar starkt UKÄ att:

- Förändra formatet för utbildningsutvärderingarna. De skulle exempelvis kunna genomföras i en mindre omfattande version, aktiveras på förekommen anledning eller inkorporeras i lärosätesgranskningen
- Förändra formatet på de tematiska utvärderingarna eller överväg om de bör utgå ur kvalitetssäkringssystemet. Om de kvarstår skulle de kunna vara mer stödjande och ge utrymme för goda exempel, det vill säga gemensamt kollegialt lärande
- Anpassa kvalitetssäkringssystemet så att det tar hänsyn till olika lärosätens organisation och förutsättningar, inte minst storleksmässigt
- Se över hur den dokumentation som inkrävs kan minskas i omfattning utan att det påverkar underlaget för granskningarnas kvalitet
- Förbättra kalibreringen i bedömningarna mellan bedömargrupper

Utvärderingen rekommenderar därutöver UKÄ att:

- Undvika att flera granskningar sker samtidigt för ett lärosäte
- Meddela tidplan för utvärderingsmoment med god framförhållning
- Förenkla vägledningar och övriga instruktioner
- Se över bedömningsområdena, i synnerhet deras relation till varandra
- Säkerställa att återkopplingen från bedömargrupperna har en tydligt utvecklande funktion för lärosätena, och ge utrymme för dialog mellan bedömargrupper och lärosätena

- Se över hur avnämarnas (studenter och arbetslivsintressenter) efterfrågan på jämförbarhet mellan olika utbildningar kan inkorporeras i kvalitetssäkringssystemet
- Förtydliga arbetsmarknadsperspektivet ytterligare för att uppnå bättre arbetslivskoppling hos lärosätena och därmed motverka problematik med att matcha studenter mot arbetslivet
- Stärka studenters och doktoranders förutsättningar för att delta i utvärderingarna. Detta skulle kunna ske genom att UKÄ säkerställer att berörda kårer i god tid blir informerade om stundande granskningar/utvärderingar samt får tydligare instruktioner för studentinlagen. Därtill skulle UKÄ kunna vara mer stödjande under skrivprocessen

Bilaga A Intervjupersoner och deltagare vid platsbesök

A.1. Sonderande intervjuer

Harriet Wallberg	Socialdepartementet
Sara Bringle	Utbildningsdepartementet
Karin Järplid Linde	Universitetskanslersämbetet (UKÄ)
Viveka Persson	Universitetskanslersämbetet (UKÄ)

A.2. Djupintervjuer och intressentintervjuer

A.2.1. Lärosäten och studentkårer

Anna Whitaker	Ersta Sköndal Bräcke högskola
Roger Klinth	Ersta Sköndal Bräcke högskola
Birgitta Edenius	Gymnastik- & idrottshögskolan (GIH)
Britta Thedin Jakobsson	Gymnastik- & idrottshögskolan (GIH)
Suzanne Lundvall	Gymnastik- & idrottshögskolan (GIH)
Toni Arndt	Gymnastik- & idrottshögskolan (GIH)
Anna Hornström	Högskolan Dalarna
Martin Norsell	Högskolan Dalarna
Anton Petersson	Högskolan Dalarna (Studentkår)
Tom Edoff	Högskolan Dalarna (Studentkår)
Anders Nylund	Högskolan i Borås
Eva Gustafsson	Högskolan i Borås
Mats Tinnsten	Högskolan i Borås
Carolina Dahlin	Högskolan i Borås (Studentkår)
John Lindskog	Högskolan i Borås (Studentkår)
Margareta Friman	Karlstads universitet
Thomas Nilsson	Karlstads universitet
Christoffer Qvist	Karlstads universitet (Studentkår)
Anders Gustafsson	Karolinska institutet
Anna Kiessling	Karolinska institutet
Britta Steneberg	Karolinska institutet
Josefine Andersson	Karolinska institutet (Studentkår)
Leif Karlsson	Karolinska institutet (Studentkår)
Malin Ulfves	Karolinska institutet (Studentkår)
Agneta Linton	Konstfack
Elin Norberg	Konstfack
Magnus Mörck	Konstfack
Maria Lantz	Konstfack
Cornelia Blom Lidén	Konstfack (Studentkår)

Louise Bjerstedt	Konstfack (Studentkår)
Inger Wikström Öbrand	Kungl. Tekniska högskolan
Sofia Ritzén	Kungl. Tekniska högskolan
Elisabet Lökvist	Kungl. Tekniska högskolan (Studentkår)
Filip Axelsson	Kungl. Tekniska högskolan (Studentkår)
Cecilia Lindgren	Linköpings universitet
Charlotta Einarsson	Linköpings universitet
Åsa Danielsson	Linköpings universitet
Johanna Radegård	Linköpings universitet (Studentkår)
Oskar Renåker	Linköpings universitet (Studentkår)
Bo-Anders Jönsson	Lunds universitet
Åsa Ekberg	Lunds universitet
Brian Thorsbro	Lunds universitet (Doktorandkår)
Ida Bonnevier Wallstedt	Lunds universitet (Studentkår)
Katja Eftring	Lunds universitet (Studentkår)
Håkan Wiklund	Mittuniversitetet
Lena Lenner	Mittuniversitetet
Rebecka McNeill	Mittuniversitetet (Studentkår)
Marja Schuster	Röda Korsets högskola
Per Ekstrand	Röda Korsets högskola
Maria Henricson	Stiftelsen Högskolan i Jönköping
Mats Jackson	Stiftelsen Högskolan i Jönköping
Robert Gunnarsson	Stiftelsen Högskolan i Jönköping
Jenný Jensdóttir	Stiftelsen Högskolan i Jönköping (Studentkår)
Paula Crabtree	Stockholms konstnärliga högskola
Åsa Rurling	Stockholms konstnärliga högskola
Linda Evers	Stockholms konstnärliga högskola (Studentkår)
Satu Nyman	Stockholms konstnärliga högskola (Studentkår)
Gabriella Persdotter Hedlund	Sveriges lantbruksuniversitet
Helena Eklund Snäll	Sveriges lantbruksuniversitet
Lotta Hansson	Sveriges lantbruksuniversitet
Alice Ersson	Sveriges lantbruksuniversitet (Studentkår)
Tuva Wrenfelt	Sveriges lantbruksuniversitet (Studentkår)
Tommy Wasserman	Örebro Teologiska högskola
Ann Quennerstedt	Örebro universitet
Anna-Karin Andershed	Örebro universitet
Eva Hagström	Örebro universitet
Nicolaie Kattah	Örebro universitet (Studentkår)

A.2.2. Arbetsgivarorganisationer, arbetstagarorganisationer och nationella studentorganisationer

Ulrika Wallén	Akavia
Fredrik Voltaire	Almega
Fredrik von Essen	Almega
Mattias Jarl	KK-stiftelsen
Malin Påhls Hansson	Saco studentråd
Mimmi Rönqvist	Saco studentråd
Ana Andric	Svenska akademikers centralorganisation (SACO)
Håkan Regnér	Svenska akademikers centralorganisation (SACO)
Mikaela Almerud	Svenskt Näringsliv (SN)
Karl Kilbo Edlund	Sveriges Förenade Studentkårer (SFS)
Linn Svärd	Sveriges Förenade Studentkårer (SFS)
Simon Edström	Sveriges Förenade Studentkårer (SFS)
Olle Dahlberg	Sveriges ingenjörer
Eva-Marie Rigné	Sveriges kommuner och regioner (SKR)
Stephen Hwang	Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF)
Åsa Kettis	Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF)
Karin Åmossa	Sveriges universitetslärarförbund (SULF)
Sofia Hylander	Tjänstemännens centralorganisation (TCO)
Jesper Lundholm	Unionen

A.2.3. Forskningsorganisationer

Erik Roos	Formas
Tommy Dahlén	Forte
Marika Hedin	Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond
Johan Lindell	Vetenskapsrådet
Maria Landgren	Vinnova
Eva Klasson Wehler	Vinnova (Nationell koordinator för Vinnovas K3-projekt)

A.3. Deltagare vid platsbesök

A.3.1. Chalmers tekniska högskola

Agneta Nilsson	Chalmers tekniska högskola
Anders Palmqvist	Chalmers tekniska högskola
Anna Karlsson-Bengtsson	Chalmers tekniska högskola
Barbara Sturn	Chalmers tekniska högskola
Malin Blomqvist	Chalmers tekniska högskola
Kristina Wärmefjord	Chalmers tekniska högskola
Lena Peterson	Chalmers tekniska högskola
Mikael Enelund	Chalmers tekniska högskola

Samuel Bengmark	Chalmers tekniska högskola
Ulrika Josefsson	Chalmers tekniska högskola
Ulrika Lundqvist	Chalmers tekniska högskola
Dan Li	Chalmers tekniska högskola (Doktorandkår)
Gustav Eriksson	Chalmers tekniska högskola (Studentkår)
Tove Larsson	Chalmers tekniska högskola (Studentkår)

A.3.2. Konstfack

Agneta Linton	Konstfack
Elin Norberg	Konstfack
Maria Lantz	Konstfack

A.3.3. Mälardalens högskola

Agneta Braw	Mälardalens högskola
Andreas Boberg	Mälardalens högskola
Anne Söderlund	Mälardalens högskola
Dag Nyström	Mälardalens högskola
Daniel Sundmark	Mälardalens högskola
Eva Maaninen-Olsson	Mälardalens högskola
Ingemar Haglund	Mälardalens högskola
Karin Cardell	Mälardalens högskola
Lena Almqvist	Mälardalens högskola
Lena Gumaelius	Mälardalens högskola
Magnus Hoppe	Mälardalens högskola
Margareta Sandström	Mälardalens högskola
Paul Pettersson	Mälardalens högskola
Therese Wilén	Mälardalens högskola
Ylva Blauberg	Mälardalens högskola
Kim Jansson	Mälardalens högskola (Studentkår)
Petra Wellström	Mälardalens högskola (Studentkår)

A.3.4. Malmö universitet

Anders Linde-Laursen	Malmö universitet
Anders Olsson	Malmö universitet
Anna Sandell	Malmö universitet
Birgitta Magnusson	Malmö universitet
Christian Stråhlman	Malmö universitet
Daniel Bengmark	Malmö universitet
Gunilla Löfström	Malmö universitet
Kerstin Tham	Malmö universitet

Liselotte Paulsson	Malmö universitet
Per Hillbur	Malmö universitet
Peter Lilja	Malmö universitet
Solveig-Karin Erdal	Malmö universitet
Tobias Olsson	Malmö universitet
Jenna Pystynen	Malmö universitet (Studentkår)

A.3.5. Sophiahemmet högskola

Ingela Rådestad	Sophiahemmet högskola
Johanna Adami	Sophiahemmet högskola
Liselotte Egeland	Sophiahemmet högskola
Louise Eulau	Sophiahemmet högskola
Marie-Thérèse Tricot	Sophiahemmet högskola
Nora Välimäki	Sophiahemmet högskola
Unn-Britt Johansson	Sophiahemmet högskola

A.3.6. Stockholms universitet

Clas Hättstrand	Stockholms universitet
Elisabeth Wåghäll Nivre	Stockholms universitet
Joakim Edsjö	Stockholms universitet
Pernilla Rosell-Steuer	Stockholms universitet
Peter Bretschneider	Stockholms universitet
Tove Holmqvist	Stockholms universitet
Yvonne Svanström	Stockholms universitet
Sofia Holmdahl	Stockholms universitet (Studentkår)

A.3.7. Umeå universitet

Anders Steinwall	Umeå universitet
Birgitta Wilhelmsson	Umeå universitet
Dieter Muller	Umeå universitet
Ester Roos-Engstrand	Umeå universitet
Frank Drewes	Umeå universitet
Fredrik Georgsson	Umeå universitet
Heidi Hansson	Umeå universitet
Nils Eriksson	Umeå universitet
Peter Lindström	Umeå universitet
Susanne Vikström	Umeå universitet
Thomas Pettersson	Umeå universitet
Erik Steinwall	Umeå universitet (Doktorandkår)
Victor Johansson	Umeå universitet (Studentkår)

Bilaga B Webbenkät till lärosäten

Utvärdering av UKÄs kvalitetssäkringssystem

Tack för att ni väljer att delta i denna enkätundersökning. Faugert & Co Utvärdering AB (Technopolis Sweden) har fått i uppdrag av UKÄ att utvärdera myndighetens kvalitetssäkringssystem av högre utbildning. Utvärderingens syfte är att dels identifiera effekterna av kvalitetssäkringssystemet, och dels bidra till rekommendationer om hur det kan vidareutvecklas. Denna enkätundersökning utgör ett delmoment i utvärderingen och har som syfte att undersöka lärosätenas erfarenheter av kvalitetssäkringssystemet. **Sista svarsdag för enkäten är 31 januari 2020.**

Faugert & Co Utvärdering, som är ett dotterbolag i Technopolis Group, erbjuder oberoende, evidensbaserad rådgivning och stöd för policyutveckling. Technopolis Group vidtar åtgärder för att skydda er personliga information och använder rutiner som är utformade för att minimera obehörig tillgång eller offentliggörande av denna. Alla anställda i Technopolis Group är informerade om dataskyddsåtgärder och säkerhet på Internet.

Vi använder Microsofts Office 365 molnlösningar som gör det möjligt för oss att kontrollera tillgången till känsliga data för enskilda användare, eftersom vi också drar nytta av deras säkerhetsnivåer på företagsnivå. För varje projekt bedömer vi kraven för att bearbeta personuppgifter och arbeta med personuppgiftsansvariga och tredje part för att komma överens om och använda lämpliga tekniska och organisatoriska åtgärder för att hantera personuppgifter.

För mer information om hur Technopolis Group hanterar databehandling, se: <http://www.technopolis-group.com/privacy-policy/>

Granskning av lärosätets kvalitetssäkringsarbete (lärosätesgranskning)

Samtliga frågor på denna sida avser UKÄs **nuvarande** kvalitetssäkringssystem (2017–2022).

Har ert lärosäte genomgått UKÄs granskning av lärosätets kvalitetssäkringsarbete?

- Ja, vi har genomfört den
- Ja, vi har påbörjat den men inte genomfört hela
- Nej, vi har ännu inte påbörjat den

Kommentera gärna:

I vilken utsträckning har UKÄs granskning av lärosätets kvalitetssäkringsarbete bidragit till att identifiera relevanta och användbara utvecklingsområden för ert lärosäte?

(Inte alls, I låg grad, I viss grad, I hög grad, I mycket hög grad, Ej tillämpligt)

Kommentera gärna:

Granskning av lärosätets kvalitetssäkringsarbete

Samtliga frågor på denna sida avser UKÄs **nuvarande** kvalitetssäkringssystem (2017–2022).

Vilka är de viktigaste utvecklingsområden som ni identifierat i samband med UKÄs granskning av lärosätets kvalitetssäkringsarbete? Ange gärna flera exempel.

(Öppen fråga)

I vilken utsträckning har UKÄs granskning av lärosätets kvalitetssäkringsarbete varit kvalitetsdrivande för ert lärosäte?

(Inte alls, I låg grad, I viss grad, I hög grad, I mycket hög grad, Ej tillämpligt)

Kommentera gärna:

På vilka sätt har UKÄs granskning av lärosätets kvalitetssäkringsarbete varit kvalitetsdrivande för ert lärosäte? Ange gärna flera exempel.

(Öppen fråga)

Hur kan UKÄs granskning av lärosätets kvalitetssäkringsarbete utvecklas utifrån ert lärosätes perspektiv?

(Öppen fråga)

Utbildningsutvärdering

Samtliga frågor på denna sida avser UKÄs **nuvarande** kvalitetssäkringssystem (2017–2022).

Har någon av ert lärosätes utbildningar blivit utvärderad av UKÄ?

- Ja, på grundnivå och/eller avancerad nivå
- Ja, på forskarnivå
- Ja, på såväl grundnivå och/eller avancerad nivå som forskarnivå
- Nej

Kommentera gärna:

Utbildningsutvärdering

Om ert lärosäte fått minst två utbildningar utvärderade, besvara frågorna utifrån era sammantagna erfarenheter av dessa. Samtliga frågor på denna sida avser UKÄs **nuvarande** kvalitetssäkringssystem (2017–2022).

I vilken utsträckning har UKÄs utbildningsutvärderingar bidragit till att identifiera relevanta och användbara utvecklingsområden?

(Inte alls, I låg grad, I viss grad, I hög grad, I mycket hög grad, Ej tillämpligt)

Kommentera gärna:

Vilka är de viktigaste utvecklingsområden som identifierats i samband med UKÄs utbildningsutvärderingar? Ange gärna flera exempel.

(Öppen fråga)

I vilken utsträckning har UKÄs utbildningsutvärderingar varit kvalitetsdrivande?

(Inte alls, I låg grad, I viss grad, I hög grad, I mycket hög grad, Ej tillämpligt)

Kommentera gärna:

På vilka sätt har UKÄs utbildningsutvärderingar varit kvalitetsdrivande? Ange gärna flera exempel.

(Öppen fråga)

Hur kan UKÄs utbildningsutvärderingar utvecklas utifrån ert lärosätes perspektiv?

(Öppen fråga)

Tematisk utvärdering

På denna sida vill vi att ni besvarar frågorna utifrån era erfarenheter av UKÄs tematiska utvärdering av ert lärosätes arbete med att främja hållbar utveckling. Samtliga frågor på denna sida avser UKÄs **nuvarande** kvalitetssäkringssystem (2017–2022).

I vilken utsträckning har UKÄs tematiska utvärdering bidragit till att identifiera relevanta och användbara utvecklingsområden?

(Inte alls, I låg grad, I viss grad, I hög grad, I mycket hög grad, Ej tillämpligt)

Kommentera gärna:

Vilka är de viktigaste utvecklingsområden som ni identifierat i samband med UKÄs tematiska utvärdering? Ange gärna flera exempel.

(Öppen fråga)

I vilken utsträckning har UKÄs tematiska utvärdering varit kvalitetsdrivande?

(Inte alls, I låg grad, I viss grad, I hög grad, I mycket hög grad, Ej tillämpligt)

Kommentera gärna:

På vilka sätt har UKÄs tematiska utvärdering varit kvalitetsdrivande? Ange gärna flera exempel.

(Öppen fråga)

Hur kan UKÄs tematiska utvärderingar utvecklas utifrån ert lärosätes perspektiv?

(Öppen fråga)

Examenstillståndsprövning

Samtliga frågor på denna sida avser UKÄs **nuvarande** kvalitetssäkringssystem (2017–2022).

Har någon av era utbildningar genomgått prövning om examenstillstånd sedan 1 januari 2017?

- Ja, på grundnivå och/eller avancerad nivå
- Ja, på forskarutbildningsnivå
- Ja, på såväl grundnivå och/eller avancerad nivå som forskarnivå
- Nej

Kommentera gärna:

Examenstillståndsprövning

Om ert lärosäte haft minst två utbildningar vars examenstillstånd blivit prövat sedan 1 januari 2017, besvara frågorna utifrån era sammantagna erfarenheter av dessa. Samtliga frågor på denna sida avser UKÄs **nuvarande** kvalitetssäkringssystem (2017–2022).

I vilken utsträckning har examenstillståndsprövningen varit kvalitetsdrivande?

(Inte alls, I låg grad, I viss grad, I hög grad, I mycket hög grad, Ej tillämpligt)

Kommentera gärna:

På vilka sätt har examenstillståndsprövningen varit kvalitetsdrivande? Ange gärna flera exempel.

(Öppen fråga)

Hur kan examenstillståndsprövningen utvecklas utifrån ert lärosätes perspektiv?

(Öppen fråga)

Sammantagna erfarenheter och uppfattningar

På denna sida vill vi att ni gör en övergripande bedömning av UKÄs **nuvarande** kvalitetssäkringssystem (2017–2022) utifrån lärosätets sammantagna erfarenheter.

Vänligen ta ställning till följande påståenden om vad UKÄs kvalitetssäkringssystem bidrar till för ert lärosäte?

(Instämmer inte alls, Instämmer i låg grad, Varken instämmer eller instämmer inte, Instämmer i hög grad, Instämmer i mycket hög grad, För tidigt att bedöma)

- Det bidrar till ett systematiskt internt kvalitetsarbete som säkerställer hög kvalitet i utbildningarna
- Det bidrar till att skänka lärosätets ledning verktyg för att säkra kvaliteten i utbildningarna
- Det bidrar till ett systematiskt säkerställande av att det finns goda förutsättningar för studenternas och forskarstuderandes lärande, såsom säkerställande av undervisande personals kompetens samt kvalitet i utbildningsmiljön
- Det bidrar till ett systematiskt säkerställande av att utbildningarna anknyter till relevant forskning
- Det bidrar till ett systematiskt säkerställande av att jämställdhet beaktas i utbildningarnas innehåll, utformning och genomförande
- Det bidrar till ett systematiskt säkerställande av att studenter och forskarstuderande har goda förutsättningar att utöva inflytande över utbildningen och sin studiesituation
- Det bidrar till att utveckla lärosätets samverkan med näringsliv och omgivande samhälle
- Det bidrar till ett systematiskt säkerställande av att utbildningarna utvecklar studenternas och forskarstuderandes beredskap att möta förändringar i arbetslivet
- Det bidrar till ett säkerställande av att studenter och forskarstuderande ges goda förutsättningar att nå målen i examensordningen
- Det bidrar till att kvalitetsdrivande åtgärder blir genomförda som annars inte skulle ha genomförts

Kommentera gärna:

I vilken utsträckning är UKÄs kvalitetssäkringssystem kvalitetsdrivande för ert lärosäte?

(Inte alls, I låg grad, I viss grad, I hög grad, I mycket hög grad, Ej tillämpligt)

Kommentera gärna:

I vilken utsträckning bidrar UKÄs kvalitetssäkringssystem till att identifiera relevanta och användbara utvecklingsområden för ert lärosäte?

(Inte alls, I låg grad, I viss grad, I hög grad, I mycket hög grad, Ej tillämpligt)

Kommentera gärna:

Vilka är de viktigaste nyttorna som UKÄs kvalitetssäkringssystem skapat för ert lärosäte?

(Öppen fråga)

Har UKÄs kvalitetssäkringssystem lett till några positiva bieffekter för ert lärosäte? Vilka?

(Öppen fråga)

Har UKÄs kvalitetssäkringssystem lett till några negativa bieffekter för ert lärosäte? Vilka?

(Öppen fråga)

Sammantagna erfarenheter och uppfattningar

På denna sida vill vi att ni gör en övergripande bedömning av UKÄs **nuvarande** kvalitetssäkringssystem (2017–2022) utifrån lärosätets sammantagna erfarenheter.

Hur betungande är kraven som UKÄs kvalitetssäkringssystem ställer på ert lärosäte, givet den interna administration som ni har till ert förfogande?

(Inte alls betungande, Lite betungande, Betungande, Våldigt betungande, Kan ej bedöma)

Kommentera gärna:

Hur förhåller sig nyttan av UKÄs kvalitetssäkringssystem till de kostnader som granskningarna medför för ert lärosäte?

- Nyttan har överträffat kostnaderna för vårt lärosäte
- Nyttan har motsvarat kostnaderna för vårt lärosäte
- Nyttan har inte motsvarat kostnaderna för vårt lärosäte
- För tidigt att bedöma

Kommentera gärna:

I vilken utsträckning är ert lärosäte nöjd med återkopplingen från UKÄ efter genomförda granskningar/självvärderingar?

(Inte alls, I låg grad, I viss grad, I hög grad, I mycket hög grad, Ej tillämpligt)

Kommentera gärna:

I vilken utsträckning är ert lärosäte nöjd med hur UKÄs kvalitetssäkringssystem är utformat idag?

(Inte alls, I låg grad, I viss grad, I hög grad, I mycket hög grad, Ej tillämpligt)

Kommentera gärna:

Hur kan UKÄs kvalitetssäkringssystem utvecklas utifrån ert lärosätes perspektiv?

(Öppen fråga)

Vilka är styrkorna med UKÄs nuvarande kvalitetssäkringssystem? Ange gärna flera exempel.

(Öppen fråga)

Vilka är bristerna med UKÄs nuvarande kvalitetssäkringssystem? Ange gärna flera exempel.

(Öppen fråga)

Något annat som ert lärosäte vill framföra angående UKÄs nuvarande kvalitetssäkringssystem?

(Öppen fråga)

Bilaga C Fördjupningsstudier

C.1. Fördjupningsstudie: Chalmers tekniska högskola

C.1.1. Övergripande om Chalmers tekniska högskola

Chalmers tekniska högskola har en långtgående historia. Redan 1829 grundades föregångaren till Chalmers tekniska högskola Chalmerska slöjdskolan. Den finansierades helt av William Chalmers och etablerades till förmån för fattiga barn som trots detta lärt sig läsa och skriva och därigenom ansågs vara i behov av fortsatt utbildning. Redan på den tiden var skolan inriktad mot matematik, kemi och fysik. Med tiden blev den Chalmerska slöjdskolan alltmer inkorporerad i det statliga utbildningsväsendet för att 1994 omvandlas till en stiftelsebaserad högskola.²⁸ Chalmers tekniska högskola kännetecknas än idag av utbildning inom matematik, kemi och fysik, men har genom åren utökat sitt utbildningserbjudande till att även innefatta utbildning inom naturvetenskap, teknik, arkitektur och sjöfart.

Chalmers totala intäkter under 2019 uppgår till drygt SEK 3,9 miljarder.²⁹ Av dessa är offentliga bidrag SEK 3,2 miljarder.³⁰ Chalmers inrättade 2017 13 institutioner vars syfte är att utveckla kvalitén i alla delar av verksamheten. Chalmers organisation på grundutbildningsnivå är indelad i fyra delar; (i) Arkitektur och samhällsbyggnadsteknik, (ii) Elektroteknik, Datateknik, IT samt Industriell ekonomi, (iii) Fysik, kemi och bioteknik samt matematik och tekniskt basår, (iv) Maskinteknik, mekatronik och automatisering, teknisk design samt sjöfart och marin teknik.³¹ Forskarutbildning bedrivs via de 13 institutionerna som inrättades 2017. Forskning bedrivs inom forskargrupper och dessa varierar i storlek inom institutionerna. Totalt rymmer Chalmers lokaler 3100 anställda och 10 000 studenter.

²⁸ Chalmers tekniska högskola, *Historia*, 2012, <https://www.chalmers.se/sv/om-chalmers/historia/Sidor/default.aspx>. (Hämtad 2020-11-13).

²⁹ UKÄ, *Summa intäkter (tkr) vid Chalmers tekniska högskola 2019*, 2019, <https://www.uka.se/statistik--analys/statistikdatabas-hogskolan-i-siffror/statistikomrade.html?statq=https%3A%2F%2Fstatistik-api.uka.se%2Fapi%2Ftotals%2F14%3Funiversity%3D4%26year%3D2019>. (Hämtad 2020-11-13).

³⁰ Chalmers tekniska högskola. *Årsredovisning 2019*, 2019, <https://www.chalmers.se/SiteCollectionDocuments/om%20chalmers%20dokument/Chalmers%20%c3%a5rsber%c3%a4ttelse/Chalmers%20%c3%85rsredovisning%202019.pdf>. (Hämtad 2020-11-13).

³¹ Chalmers tekniska högskola, *Grundutbildningens organisation*, 2019, <https://www.chalmers.se/sv/om-chalmers/organisation/grundutbildningens-organisation/Sidor/default.aspx>. (Hämtad 2020-11-13).

C.1.2. Lärosätets interna kvalitetssäkringssystem

Chalmers interna kvalitetssäkringssystem bygger på en verksamhetsplaneringsprocess och grundar sig i det årliga ledningsarbetet. Ur detta ledningsarbete konkretiseras målen i "plan för prioriterad verksamhetsutveckling" (PVU). De övergripande målen för verksamhetsutvecklingen är: utbildning i världsklass, excellent forskning, hållbart nyttiggörande/effektivt nyttiggörande samt utmärkt intern miljö. Löpande under året har ledning och institutioner två så kallade strategiska dialoger, där den första har fokus på uppföljning och den andra på framtida utveckling.³² Institutionerna har ansvar över den ämnesdisciplinära utvecklingen samt genomförande och utveckling av verksamheten.³³ Vidare är även kollegial granskning, beslutsstödsystem och instrument för insamling av data för interna och externa intressenters behov en del av kvalitetsarbetets arbetssätt. Kvalitetssäkringsarbetet för utbildning bedrivs i två olika system för grundutbildning respektive forskarutbildning.

Grundutbildningens kvalitetssäkringsarbete är utarbetat efter studentens väg genom utbildningen, som är uppdelad i fyra delar: (i) attraktionskraft, (ii) novici, (iii) studentcentrerat lärande och (iv) alumni. Dessutom omfattar kvalitetssystemet utbildningens förutsättningar såsom lärandemiljö, lärarkompetens, samhällsrelevans samt mål, ledningsprocesser och programdesign. Alla dessa delar är centrala inom uppföljnings-, analys- och förändringsarbete. Arbetet med att stärka kvaliteten på grundutbildningen har gradvis utvecklats mot *Standarder och riktlinjer för kvalitetssäkring inom det europeiska området för högre utbildning* (ESG).

Kvalitetssäkringen inom forskarutbildningen är anpassad till varje forskarutbildnings förutsättningar, men är även den utformad efter doktorandens väg genom utbildningen. Ansvaret ligger på institutionen som ansvarar för utvecklingen av ämnesfältet.³⁴ Då en doktorand även har en anställning hos institutionen bär institutionen även ett arbetsgivaransvar gentemot doktoranden som behöver beaktas i kvalitetssäkringssystemet. Syftet med forskarutbildningen är att utbilda och utveckla eftertraktade forskare och kvalitén på forskarutbildningen behöver vara förankrad i nationella mål. Chalmers har sammanfattat dessa mål i fem områden; (i) erfarenhet från forskning vid den internationella forskningsfronten, (ii) vetenskaplig bas och djup inom forskningsområdet,

³² UKÄ, *Universitetskanslersämbetets granskning av Chalmers kvalitetssäkringsarbete*, 2018, <https://www.uka.se/kvalitet-examenstillstand/resultat-fran-granskningarna-hogskolekollen/hogskolekollen.html?url=427238778%2Futvardering%2F1948373%2Fkomplett-underlag&sv.url=12.794d1f901621e65b329c27f>. (Hämtad 2020-11-13).

³³ Chalmers tekniska högskola, *Årsredovisning 2019*, 2019, <https://www.chalmers.se/SiteCollectionDocuments/om%20chalmers%20dokument/Chalmers%20%c3%a5rsber%c3%a4ttelse/Chalmers%20%c3%85rsredovisning%202019.pdf>. (Hämtad 2020-11-13).

³⁴ UKÄ, *Universitetskanslersämbetets granskning av Chalmers kvalitetssäkringsarbete*.

(iii) pedagogisk förmåga, (iv) personlig och professionell utveckling och (v) forskningens metodik och hantverk. Dessa fem områden utgör grunden för kvalitetssäkringsarbetet inom forskarutbildningen och följs upp på individnivå och forskarskolenivå. Dessutom omfattar kvalitetssystemet förutsättningar som mål- och ledningsprocesser, lärar- och handledarkompetens, adekvata miljöer, samt relevans för vetenskapen och för omgivande samhälle.³⁵

Tabell 2 UKÄ:s utvärderingar av Chalmers tekniska högskolas kvalitetssäkringsarbete

Översikt genomförda utvärderingar
Granskning av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete (lärosätesgranskning): <i>Utfall³⁶ (År beslut om utfall fattades)</i> – Godkänt med förbehåll (2020), kompletteringsprocessen pågår under 2020 Utbildningsutvärdering: <i>Utvärderade utbildningar; Nivå³⁷; Utfall³⁸ (År beslut om utfall fattades)</i> – Ämneslärarexamen, matematik i gymnasieskolan; yrkesexamen; Hög kvalitet (2020) – Data och IT, inriktning datavetenskap - licentiat- och doktorsexamen; Forskarnivå; Ifrågasatt kvalitet (2018), sedan Hög kvalitet (2020) – Produkt- och produktionsutveckling - licentiat- och doktorsexamen; Forskarnivå; Hög kvalitet (2019) – Arkitektur - licentiat- och doktorsexamen, Forskarnivå; Hög kvalitet (2018) – Materialvetenskap - licentiat- och doktorsexamen; Forskarnivå; Hög kvalitet (2017) – Energi och miljö - licentiat- och doktorsexamen; Forskarnivå; Hög kvalitet (2017) – Sjöfart och marin teknik - licentiat- och doktorsexamen, Forskarnivå; Hög kvalitet (2017) Tematisk utvärdering: <i>Tema; Utfall³⁹ (År beslut om utfall fattades)</i> – Hållbar utveckling; Väl utvecklad process (2017)

Källa: Högskolekollen, UKÄ.

³⁵ Självvärdering Chalmers tekniska högskola. 2020. <https://www.uka.se/kvalitet--examenstillstand/resultat-fran-granskningarna-hogskolekollen/hogskolekollen.html?url=427238778%2Futvardering%2F1948373%2Fkomplett-underlag&sv.url=12.794d1f901621e65b329c27f>

³⁶ Tre steg: Hög kvalitet; Ifrågasatt kvalitet (uppföljning efter 1 år); Indraget examenstillstånd.

³⁷ Yrkesexamina, grund- och avancerad eller forskarnivå.

³⁸ Tre steg: Hög kvalitet; Ifrågasatt kvalitet (uppföljning efter 1 år); Indraget examenstillstånd.

³⁹ Två steg: Väl utvecklad process; Process i behov av utveckling.

C.2. Fördjupningsstudie: Konstfack

C.2.1. Övergripande om Konstfack

Konstfack är Sveriges största konstnärlig högskola. Högskolan grundades 1844 och blev statlig 1859. Genom åren har högskolan haft en rad olika namn, som bland annat "Svenska Slöjdföreningens skola", "Slöjdskolan i Stockholm", "Tekniska skolan" och "Söndags-Rit-skola för Handtverkare", som den hette vid starten.⁴⁰ År 1993 bytte högskolan officiellt namn till Konstfack vilket den heter än idag.⁴¹

Konstfack har fyra institutioner: (i) institutionen för bild- och slöjdpedagogik (IBIS), (ii) institutionen för design, inredningskultur och visuell kommunikation (DIV), (iii) institutionen för konst (K), och (iv) institutionen för konsthantverk (KHV).⁴² På lärosätets institutioner erbjuds kurser och program inom konst, design, konstverk och bildpedagogik, som alla syftar till att bidra med kunskaper om konstnärliga gestaltningsmetoder och kritiska dialoger. Därtill erbjuder lärosätet en utbildnings- och forskarmiljö som i allra högsta grad är internationell och multidisciplinär. Utöver det ska utbildningen och forskningen som bedrivs Konstfack präglas av fyra nyckelbegrepp: (i) hög kvalitet, (ii) humanism, (iii) hållbar utveckling och (iv) höga krav på kreativ förmåga.⁴³ I dagsläget har Konstfack omkring 900 studenter och 200 anställda.⁴⁴ År 2019 var deras totala intäkter SEK 198,5 miljoner.⁴⁵

C.2.2. Lärosätets interna kvalitetssäkringssystem

Konstfacks kvalitetssystem baseras dels på regelbundna uppföljningar av utbildningsverksamheten, dels på återkommande utbildningsutvärderingar med extern blick, men inte minst på ett systematiskt erfarenhetsutbyte mellan utbildningsprogrammen. Konstfack arbetar också aktivt med att säkerställa studentinflytande i alla delar av det systematiska kvalitetsarbetet. Konstfack har upprättat ett kvalitetsråd bestående av rektor, prorektor, prefekter, chefen för

⁴⁰ Konstfack, *Detta är Konstfack*, 2020 <https://www.konstfack.se/sv/Om-Konstfack/Detta-ar-Konstfack/> (Hämtad 2020-11-13).

⁴¹ Konstfack, *Historik*, 2020, <https://www.konstfack.se/sv/Om-Konstfack/Detta-ar-Konstfack/Historik/> (Hämtad 2020-11-13).

⁴² Konstfack, *Institutioner*, 2020, <https://www.konstfack.se/sv/Om-Konstfack/Institutioner/> (Hämtad 2020-11-13).

⁴³ Konstfack, *Vision och övergripande mål*, 2020, <https://www.konstfack.se/sv/Om-Konstfack/Detta-ar-Konstfack/Konstfacks-vision/> (Hämtad 2020-11-13).

⁴⁴ Konstfack, *Detta är Konstfack*, 2020.

⁴⁵ UKÄ, *Statistik och analys*, 2020, <https://www.uka.se/statistik--analys/statistikdatabas-hogskolan-i-siffror/statistikomrade.html?statq=https%3A%2F%2Fstatistik-api.uka.se%2Fapi%2Ftotals%2F14%3FUniversity%3D24%26year%3D2019> (Hämtad 2020-11-13).

Utbildnings- och forskningsadministrativa avdelningen (UFA), handläggare av kvalitetsfrågor samt studentrepresentanter för att stödja kvalitetsarbetet. Rådets främsta mål är att stärka kvalitetsarbetet och förankra det i verksamheten. Det bidrar bland annat till att bredda frågorna som behandlas i Konstfacks kvalitetspolicy, och till en ökad förståelse mellan utbildningsnära verksamhet och administrativ verksamhet. Utöver det är rådet referensgrupp för projekt som rör utveckling av Konstfacks kvalitetssäkringsprocesser. Konstfacks kvalitetssystem säkrar att de följer nationella lagar och förordningar samt möter europeiska standarder och riktlinjer för kvalitet i högre utbildning (ESG).⁴⁶

För att säkerställa att det systematiska kvalitetsarbetet pågår kontinuerligt har Konstfack det uppdelat i fyra steg: (i) insamling av information, (ii) analys, (iii) utveckling och (iv) genomförande. Insamling av information kan bland annat ske via kursutvärdering eller erfarenhetsutbyten. Erfarenhetsutbyten sker via seminarier då varje utbildningsprogram får presentera sitt arbete samt lyfta exempel för att lära av varandra. Konstfack betonar öppen kommunikation och menar att förbättringsförslag kan komma från alla skikt av verksamheten. Utöver öppna dialoger lägger lärosätet även stor vikt vid styrdokument (nedskrivna institutionellt minne, lärdomar och rutiner) för att uppnå hög kvalitet på ett systematiskt vis. Kvalitetsarbetets uppbyggnad ska stödja integrering av de övergripande perspektiven: (i) hållbar utveckling, (ii) jämställdhet och breddad rekrytering, (iii) internationalisering, samverkan och samhällspåverkan.

Utbildnings- och forskningsnämnden (UFN) har det högsta ansvaret för kvaliteten i utbildningar och ska främja kvalitetsutvecklingen via fördelning av arbetsresurser och beslutsfattning kring utbildningsplaner samt kursplaner. Unikt för Konstfack är att det, givet dess konstnärliga grund, så strävar de efter kvalitetsaspekter utöver det som statueras som kvalitet enligt Högskolelag, Högskoleförordningen och ESG. De Konstfack-specifika kvalitetsaspekterna har två övergripande teman: (i) utbildningarnas utformning, genomförande och resultat, (ii) miljö och resurser. Det första temat adresserar bland annat innehållsliga frågor samt undervisning och examination. Unikt för en konstskola är att utbildningar kan skilja sig markant år från år, då samverkan med olika samarbetspartners kan variera beroende på vad som är aktuellt eller vilka samarbetspartners (exempelvis konstnärer eller gästföreläsare) man lyckas samverka med. Det andra temat fokuseras kring kvaliteten på lärarkompetens och undervisningsmiljön.⁴⁷ Konstfacks unika miljö har lett till att de utformat en gemensam plattform för att underlätta erfarenhetsutbyte och säkra

⁴⁶ Konstfack, *Kvalitetsarbete*, 2020, <https://www.konstfack.se/sv/Om-Konstfack/Detta-ar-Konstfack/Kvalitetsarbete/>, (Hämtad 2020-11-13).

⁴⁷ Konstfack, "Kvalitetsaspekter genom hela utbildningsprocessen", *Konstfacks kvalitetssystem för utbildning på grund- och avancerad nivå*, (Fastställt av rektor 2016-12-19, reviderad 2019-04-08), 2019, s. 8.

lärarkompetensen. Det sker via deras årliga seminarium då fakultet får dela med sig av lärdomar, både goda exempel såväl som sämre.⁴⁸

Tabell 3 visar en översikt över UKÄ:s utvärderingar av lärosätets kvalitetssäkringsarbete.

Tabell 3 UKÄ:s utvärderingar av Konstfacks kvalitetssäkringsarbete

Översikt genomförda utvärderingar
Granskning av lärosätets kvalitetssäkringsarbete (lärosätetsgranskning): <i>Utfall⁴⁹ (År beslut om utfall fattades)</i> – Pågående (2019–2020) Utbildningsutvärdering: <i>Utvärderade utbildningar; Nivå⁵⁰; Utfall⁵¹ (År beslut om utfall fattades)</i> – Ämneslärarexamen, bild i grundskolans årskurs 7–9; Yrkesexamen; Hög kvalitet (2020) – Ämneslärarexamen, bild i gymnasieskolan; Yrkesexamen; Hög kvalitet (2020) Tematisk utvärdering: <i>Tema; Utfall⁵² (År beslut om utfall fattades)</i> – Hållbar utveckling; Väl utvecklad process (2017)

Källa: Högskolekollen, UKÄ.

C.3. Fördjupningsstudie: Malmö universitet

C.3.1. Övergripande om Malmö universitet

Malmö universitet är ett förhållandevis ungt lärosäte. Malmö stad beslutade 1996 att starta en högskola, som samma år godkändes av regeringen. Detta var ett sätt att komma till bukt med den höga arbetslösheten i området där högskolan fick det tudelade målet att – dels öka sysselsättningsgraden – dels höja utbildningsnivån, en nivå som år 1996 låg på 20 procent.

Dåvarande Malmö högskola erhöll sin officiella högskolestatus 1998. Högskolan tilldelas lärarutbildning, högskoleingenjörsutbildning, tandvårdsutbildning och vårdutbildning. Utbildningar som tidigare antingen ansvarats för av Lunds universitet eller tillhandahållits genom kommunal regi. Under högskolans första verksamhetsår ansöker 20 000 studenter till 8000 platser. Nära 20 år efter

⁴⁸ Konstfack, *Kvalitetsarbete*, 2020.

⁴⁹ Tre steg: Hög kvalitet; Ifrågasatt kvalitet (uppföljning efter 1 år); Indraget examenstillstånd.

⁵⁰ Yrkesexamina, grund- och avancerad, eller forskarnivå.

⁵¹ Tre steg: Hög kvalitet; Ifrågasatt kvalitet (uppföljning efter 1 år); Indraget examenstillstånd.

⁵² Två steg: Väl utvecklad process; Process i behov av utveckling.

Malmö högskolas inrättande, 1 januari 2018, erhåller Malmö högskola universitetsstatus och blir formellt Malmö universitet (MAU).⁵³

I juni 2020 har MAU 2093 anställda. 24 000 studenter, 264 doktorander, utspridda över följande fem fakulteter; Hälsa och samhälle, Kultur och samhälle, Lärande och samhälle, Odontologiska fakulteten och Teknik och samhälle.⁵⁴

C.3.2. Lärosätets interna kvalitetssäkringssystem

MAU utgår från ett utbildningsnära kvalitetssäkringssystem och har därmed en decentraliserad organisation för kvalitetsarbetet. Varje fakultet har ramverk för hur arbetet ska bedrivas, som kompletterar de universitetsgemensamma ramverken⁵⁵. Grunden för kvalitetsarbetet är det som bedrivs vid fakulteter och institutioner. I de universitetsgemensamma ramverken anges vilka kvalitetsutvecklande och kvalitetssäkrande komponenter som ingår i det arbetet, vilka kan variera beroende på vilken verksamhet som respektive ramverk omfattar. En av de komponenter som all verksamhet har gemensamt är kvalitetsdialoger. De genomförs årligen på olika organisatoriska nivåer och syftar till att följa upp och utveckla verksamhetens kvalitet. I kvalitetsdialogkomponenten ingår även Centrum för akademiskt ledarskap, Universitetsbiblioteket och Gemensamt verksamhetsstöd. Genom att kvalitetsdialogerna följs upp vid och genom verksamhetsdialoger länkas kvalitetssäkringsarbetet samman med den strategiska styrningen, som avslutningsvis mynnar ut i årliga sammanställningar av kvalitetsarbetet.⁵⁶

I Tabell 4 finns en översikt över UKÄ:s utvärderingar av lärosätets kvalitetssäkringsarbete.

⁵³ Malmö universitet, *Tidslinje över vår historia*, 2020, <https://mau.se/om-oss/kampanjsidor/tidslinje/>, (Hämtad 2020-11-13).

⁵⁴ Malmö universitet, *Universitetet mitt i staden*, <https://mau.se/om-oss/>, (Hämtad 2020-11-13), Malmö universitet, *Fakulteter och institutioner*, 2020, <https://mau.se/om-oss/fakulteter-och-institutioner/>, (Hämtad 2020-11-13).

⁵⁵ MAU har för närvarande *Ramverk för kvalitetsarbetet inom utbildning på grundnivå och avancerad nivå* samt *Ramverk för kvalitetsarbetet inom utbildning på forskarnivå*. Ramverk för kvalitetsarbete inom forskning är under framtagande och *Ramverk för kvalitetsarbete för Gemensamt verksamhetsstöd* är på väg att slutföras.

⁵⁶ Malmö universitet, *Vision, mål och strategi*, 2020, <https://mau.se/om-oss/vision-mal-och-strategi/?n#strategi-2022>, (Hämtad 2020-11-13).

Tabell 4 UKÄ:s utvärderingar av Malmö universitets kvalitetssäkringsarbete

Översikt genomförda utvärderingar
Granskning av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete (lärosätesgranskning): <i>Utfall⁵⁷ (År beslut om utfall fattades)</i> – Godkänt med förbehåll (2019) Utbildningsutvärdering: <i>Utvärderade utbildningar; Nivå⁵⁸; Utfall⁵⁹ (År beslut om utfall fattades)</i> – Ämneslärarexamen, svenska i grundskolans årskurs 7–9; Yrkesexamen; Hög kvalitet (2020) – Ämneslärarexamen, svenska i gymnasieskolan; Yrkesexamen; Hög kvalitet (2020) – Ämneslärarexamen, samhällskunskap i grundskolans årskurs 7–9; Yrkesexamen; Hög kvalitet (2020) – Ämneslärarexamen, samhällskunskap i gymnasieskolan; Yrkesexamen; Hög kvalitet (2020) – Ämneslärarexamen; matematik i grundskolans årskurs 7–9; Yrkesexamen; Ifrågasatt kvalitet (2020) – Ämneslärarexamen, matematik i gymnasieskolan; Yrkesexamen; Ifrågasatt kvalitet (2020) – Ämneslärarexamen, idrott och hälsa i grundskolans årskurs 7–9; Yrkesexamen; Hög kvalitet (2020) – Ämneslärarexamen, idrott och hälsa i gymnasieskolan; Yrkesexamen; Hög kvalitet (2020) – Ämneslärarexamen, bild i grundskolans årskurs 7–9; Yrkesexamen; Hög kvalitet (2020) – Grundlärarexamen, inriktning förskoleklass och årskurs 1–3; Yrkesexamen; Ifrågasatt kvalitet (2019), sedan Hög kvalitet (2020) – Grundlärarexamen, inriktning fritidshem; Yrkesexamen; Hög kvalitet (2019) – Förskollärarexamen; Yrkesexamen; Ifrågasatt kvalitet (2019) – Datavetenskap - licentiat- och doktorsexamen; Forskarnivå; Hög kvalitet (2018) – Pedagogik - licentiat- och doktorsexamen; Forskarnivå; Hög kvalitet (2018) – Historia och historiedidaktik - licentiat- och doktorsexamen; Forskarnivå; Hög kvalitet (2018) Examenstillståndsprövning: <i>Utbildning; Nivå; Utfall⁶⁰ (År beslut om utfall fattades)</i> – Tandhygienistexamen; Yrkesexamen; Ansökan avslås (2019), kompletteringsprocess pågående under 2020 Tematisk utvärdering: <i>Tema; Utfall⁶¹ (År beslut om utfall fattades)</i> – Hållbar utveckling; Process i behov av utveckling (2017)

Källa: Högskolekollen, UKÄ.

⁵⁷ Tre steg: Hög kvalitet; Ifrågasatt kvalitet (uppföljning efter 1 år); Indraget examenstillstånd.

⁵⁸ Yrkesexamina, grund- och avancerad, eller forskarnivå.

⁵⁹ Tre steg: Hög kvalitet; Ifrågasatt kvalitet (uppföljning efter 1 år); Indraget examenstillstånd.

⁶⁰ Två steg: Tillfredsställande; Inte tillfredsställande.

⁶¹ Två steg: Väl utvecklad process; Process i behov av utveckling.

C.4. Fördjupningsstudie: Mälardalens högskola

C.4.1. Övergripande om Mälardalens högskola

Mälardalens högskola (MDH) grundades 1977 och är en av Sveriges största högskolor med omkring 16 000 studenter och 1000 medarbetare. Lärosätet är en statlig myndighet, där den övergripande verksamheten leds av rektor tillsammans med högskolestyrelsen. MDH är även en av de största högskolorna både sett till antalet forskarstuderande och sett till antalet forskarutbildningsområden. Lärosätet består av fyra akademier där utbildning och forskning bedrivs på: (i) akademien för ekonomi, samhälle och teknik (EST), (ii) akademien för hälsa vård och välfärd (HVV), (iii) akademien för innovation, design och teknik (IDT), (iv) akademien för utbildning, kultur och kommunikation (UKK). Vid akademierna finns ett brett utbud av utbildningar med 1000 olika kurser och 56 program inom bland annat design, kommunikation, ekonomi, hälsa och teknik.⁶²

MDH har en forsknings- och utbildningsstrategi som ligger till grund för hela högskolans verksamhet. Strategin tar upp fyra gemensamma mål för högskolans verksamhet. Dessa anger att MDH ska: (i) erbjuda högkvalitativa utbildningar på grundnivå, avancerad nivå och forskarnivå (ii) ha erkänd och inom några områden ledande forskning (iii) ha studenter och forskarstuderande som är nöjda med sin utbildning, (iv) ha medarbetare och ledare med kompetens, vilja och förutsättningar att bidra till högskolans utveckling. Utöver det anger strategin också hur lärosätet ska vara ledande i landet på att samverka med det omgivande samhället och ha en nära koppling mellan forskning och utbildning. Lärosätets totala intäkter år 2019 var 1,03 miljarder SEK.⁶³

C.4.2. Lärosätets interna kvalitetssäkringssystem

MDH arbetar kontinuerligt med kvalitetsarbete i både utbildning, forskning och verksamheten överlag. Syftet med MDHs kvalitetssystem är att säkerställa att högskolan lever upp till kraven från vetenskapssamhället (exempelvis högskolelagen) samt förväntningar som ställs genom det nationella systemet för kvalitetssäkring av högre utbildning och de europeiska standarder och riktlinjerna (ESG:er). För att möta kraven är kvalitetssystemet främst utformat för att bistå högskoleledningen med underlag så att de kan fatta välinformerade beslut och genomföra den långsiktiga planeringen av verksamheten på stabila grunder. Vidare är systemet även uppbyggt för

⁶² Mälardalens högskola, *Ledning och styrelse*, 2020, <https://www.mdh.se/mdhs-ledning-och-styrelse>, (Hämtad 2020-11-13), Mälardalens högskola, årsredovisning 2019, 2019, s. 5, Mälardalens högskola, *Utbildning*, 2020, <https://www.mdh.se/utbildning>, (Hämtad 2020-11-13).

⁶³ Mälardalens högskola, *Mission och vision*, 2020, <https://www.mdh.se/mission-och-vision>, (Hämtad 2020-11-13), UKÄ, *Statistik och analys*, 2020, <https://www.uka.se/statistik--analys/statistikdatabas-hogskolan-i-siffror/statistikomrade.html?statq=https%3A%2F%2Fstatistik-api.uka.se%2Fapi%2Ftotals%2F14%3FUniversity%3D34%26year%3D2019>, (Hämtad 2020-11-13).

att säkerställa hög kvalitet i högskolans kärnverksamhet, utbildning och forskning. MDHs arbetar för god kvalitetskultur som innebär att fånga upp förbättringsförslag från alla olika skikt internt såväl som externt, samt genom dokumentation, kommunikation, transparens och ansvarsfördelning sträva efter konstant utveckling.⁶⁴

MDHs kvalitetssystem är uppbyggt i fyra faser för att säkerställa hög kvalitet: (i) utveckla, (ii) genomföra, (iii) följa upp och (iv) återkoppla. Teman som tas hänsyn till genom alla faser är student-, arbetslivs-, hållbarhets- och jämställdhetsperspektiv. I den första fasen (i) sker arbete med att ta fram relevanta kurser och program, kollegial kvalitetssäkring och beslutsfattande av fakultetsnämnden och akademichefer. Därefter genomförs det planerade arbetet i andra fasen (ii). Det innefattar framtagandet av förutsättningar för att kunna utföra planerade utbildningar såsom exempelvis schemaläggning, tjänsteplanering och examinationstillfällen. Efter genomförandet tar tredje fasen (iii) vid, dvs. uppföljning av allt genomfört arbete. Denna fas ger bland annat studenter en chans att aktivt påverka utbildningarnas kvalitet utöver att sitta med i andra, högskoleövergripande och akademiinterna organ. Den kollegiala kvalitetsgranskningen står för analys kring utbildningar och forskning och får därefter bidra med utvecklingsförslag som ska vara tydligt motiverade samt dokumenterade. Huvudsyftet är att föreslå kvalitetsutvecklande åtgärder, samt lyfta bra exempel såväl som synliggöra brister.

Den sista fasen (iv) återkoppla, handlar om att ta hänsyn till analys, slutsatser och ställningstaganden inför beslut om utbildningar/forskning ska fortgå med förbättringsarbete eller om avveckling är bäst lämpat. Fakultetsnämnden bidrar med underlag och högskoleledningen fattar sedan beslut.

Tabell 5 visar en översikt över UKÄ:s utvärderingar av lärosätets kvalitetssäkringsarbete.

⁶⁴ Mälardalens högskola, *Policy för ett systematiskt kvalitetsarbete inom utbildning och forskning - definitioner, ansvar, förutsättningar och systematiskt arbetssätt*, Dnr: 2015/2295. Reviderad version 2018-01-23, 2018.

Tabell 5 UKÄ:s utvärderingar av Mälardalens högskolas kvalitetssäkringsarbete

Översikt genomförda utvärderingar
Granskning av lärosätens kvalitetssäkringsarbete (lärosätessgranskning): <i>Utfall⁶⁵ (År beslut om utfall fattades)</i> – Ifrågasatt (2019), kompletteringsprocessen pågår under 2020 Utbildningsutvärdering: <i>Utvärderade utbildningar; Nivå⁶⁶; Utfall⁶⁷ (År beslut om utfall fattades)</i> – Ämneslärarexamen, samhällskunskap i gymnasieskolan; Yrkesexamen; Ifrågasatt kvalitet (2020) – Ämneslärarexamen, svenska i gymnasieskolan; Yrkesexamen; Hög kvalitet (2020) – Grundlärarexamen, inriktning årskurs 4–6; Ifrågasatt kvalitet (2019), hög kvalitet (2020) – Grundlärarexamen, inriktning förskoleklass och årskurs 1–3; Ifrågasatt kvalitet (2019), sedan Hög kvalitet (2020) Tematisk utvärdering: <i>Tema; Utfall⁶⁸ (År beslut om utfall fattades)</i> – Hållbar utveckling; Process i behov av utveckling (2017)

Källa: Högskolekollen, UKÄ.

C.5. Fördjupningsstudie: Sophiahemmet Högskola

C.5.1. Övergripande om Sophiahemmet Högskola

Sophiahemmet Högskola är en enskild utbildningsanordnare med en lång tradition av att utbilda personal inom vård och omsorg. Sedan 1884 har skolan utbildat sjuksköterskor. Lärosätet grundades av Drottning Sophia för att möta de dåvarande vårdbehoven utifrån ledorden ”i takt med tiden”⁶⁹. Även idag är ledorden viktiga för lärosätet både i den undervisning och forskning som bedrivs vid lärosätet. Det dröjde fram till 1994 innan lärosätet fick högskolestatus och har sedan dess utvecklats snabbt till att erbjuda både kandidat-, magister-, licentiat- och doktorsexamen för specifika utbildningar.⁷⁰

⁶⁵ Tre steg: Hög kvalitet; Ifrågasatt kvalitet (uppföljning efter 1 år); Indraget examenstillstånd.

⁶⁶ Yrkesexamina, grund- och avancerad eller forskarnivå.

⁶⁷ Tre steg: Hög kvalitet; Ifrågasatt kvalitet (uppföljning efter 1 år); Indraget examenstillstånd.

⁶⁸ Två steg: Väl utvecklad process; Process i behov av utveckling.

⁶⁹ Sophiahemmet Högskola, *Tradition*, 2020. <https://www.shh.se/sv/om-shh/>, (Hämtad 2020-11-13).

⁷⁰ Sophiahemmet Högskola, *Historia*, 2020. <https://www.shh.se/sv/om-shh/historia/>, (Hämtad 2020-11-13).

Högskolan består av en vårdvetenskaplig fakultet. Fakulteten är i sin tur uppdelad i två institutioner som bär det operativa ansvaret för utbildning på samtliga nivåer. Ansvaret för den akademiska verksamheten bärs istället av en utbildningsnämnd och en forskningsnämnd.⁷¹

Sophiahemmets totala intäkter under 2019 var SEK 120 miljoner, av dessa var drygt SEK 87 miljoner anslag från svenska staten. För närvarande rymmer högskolan runt 1300 studenter, 30 forskare och omkring 20 doktorander. Högskolan är en del av Sophiahemmet ideell förening, och ingår i en koncern som även omfattar sjukvårdsverksamhet. Ledningen är ansvariga för att högskolan följer de principer för kvalitetssäkring som finns inom Europa (ESG).⁷²

C.5.2. Lärosätets interna kvalitetssäkringssystem

Sophiahemmet har ett internt kvalitetssäkringssystem som syftar till att säkerställa att utbildningar håller hög kvalitet och utvecklas i linje med högskolans strategiska mål och visioner. Kvalitetssystemet är till för att säkerställa att krav från både studenter, intressenter och de regelverk som finns tas hand om. Systemet är uppbyggt av tre grundpelare; i) kulturen, ii) strukturen och iii) systematiken. i) Kulturen handlar om det kvalitetsarbete som genomsyrar hela organisationen. Alla nivåer, från studenter till kommittéer och institutioner arbetar aktivt med att kvalitetssäkra och förbättra den utbildning som ges. ii) Strukturen är de processer som styr kvalitetssäkringsarbetet. Sophiahemmet strävar efter att använda ändamålsenliga processer och rutiner som genomsyras av transparens. iii) Systematiken handlar om hur kvalitetssäkringsarbetet genomsyras. Sophiahemmet har identifierat 13 olika områden där granskning genomförs systematiskt antingen inom 1-årscykeln, 3-årscykeln eller 6 årscykeln.⁷³ Inom 1-årscykeln genomförs granskning inom bland annat likabehandling och jämställdhet, arbetsmiljö och digitalisering. Inom 3-årscykeln och 6-årscykeln genomförs både intern och extern kollegial granskning, alumnuundersökning och samverkan. Tillsammans bidrar cyklerna till att planera, genomföra, följa upp och förbättra kvalitetsarbetet i en ständigt pågående process.⁷⁴

Tabell 6 visar en översikt över UKÄ:s utvärderingar av lärosätets kvalitetssäkringsarbete.

⁷¹ Sophiahemmet Högskola, *Styrning och organisation*, 2020, <https://www.shh.se/sv/om-shh/styrning-och-organisation/>, (Hämtad 2020-11-13).

⁷² UKÄ, *Statistik och analys*, 2020, <https://www.uka.se/statistik--analys/statistikdatabas-hogskolan-i-siffror/statistikomrade.html?statq=https%3A%2F%2Fstatistik-api.uka.se%2Fapi%2Ftotals%2F14%3FUniversity%3D38%26year%3D2019>, (Hämtad 2020-11-13).

⁷³ Sophiahemmet Högskola, *Kvalitetssäkringsarbete*, 2020, <https://www.shh.se/sv/om-shh/kvalitetssakringsarbete/>, (Hämtad 2020-11-13).

⁷⁴ Ibid.

Tabell 6 UKÄ:s utvärderingar av Sophiahemmet Högskolas kvalitetssäkringsarbete

Översikt genomförda utvärderingar
Granskning av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete (lärosätetsgranskning): <i>Utfall⁷⁵ (År beslut om utfall fattades)</i> – Godkänt med förbehåll (2019) Examenstillståndsprövning: <i>Utbildning; Nivå; Utfall⁷⁶ (År beslut om utfall fattades)</i> – Reproductiv, perinatal och sexuell hälsa; Magister; Tillfredsställande (2019) – Klinisk hälsopromotion; Magister; Ansökan avslås (2018) – Klinisk hälsopromotion; Master; Ansökan avslås (2018) Tematisk utvärdering: <i>Tema; Utfall⁷⁷ (År beslut om utfall fattades)</i> – Hållbar utveckling; Process i behov av utveckling (2017)

Källa: Högskolekollen, UKÄ.

C.6. Fördjupningsstudie: Stockholms universitet

C.6.1. Övergripande om Stockholms universitet

Stockholm universitets (SU) historia sträcker sig 60 år tillbaka till 1960 då lärosätet förstatligades och erhöles universitetsstatus. Innan detta var lärosätet en högskola, grundad 1878.⁷⁸ Sen dess har SU utvecklats till en studiemiljö för 33 147 studenter, drygt 1400 forskarstudenter och ca 5600 anställda. SU:s totala intäkter 2019 var SEK 5,3 miljarder.⁷⁹

Universitetet delar in sin utbildning i två huvudområden, det humanvetenskapliga området och det naturvetenskapliga området, som tillsammans består av fyra fakulteter. Under 2019 tillhandahöll det humanvetenskapliga området och det naturvetenskapliga området utbildning för 23 863 respektive 3 193 helårsstudenter. År 2019 var de tre största programmen sett till antal förstahandssökande studenter juristprogrammet, psykologprogrammet och socionomprogrammet.⁸⁰

⁷⁵ Tre steg: Hög kvalitet; Ifrågasatt kvalitet (uppföljning efter 1 år); Indraget examenstillstånd.

⁷⁶ Två steg: Tillfredsställande; Inte tillfredsställande.

⁷⁷ Två steg: Väl utvecklad process; Process i behov av utveckling.

⁷⁸ Stockholms universitet, *Stockholms universitets historia*, 2019, <https://www.su.se/om-oss/fakta>, (Hämtad 2020-11-13).

⁷⁹ Stockholms universitet, *Sifferfakta 2019, 2020*, <https://www.su.se/om-oss/fakta/sifferfakta>, (Hämtad 2020-11-13).

⁸⁰ Ibid.

C.6.2. Lärosätets interna kvalitetssäkringssystem

SU benämner sitt interna kvalitetssäkringssystem som "Kvalitetssystem för utbildning". Sedan oktober 2019 följer lärosätet en universitetsövergripande policy som beskriver den interna processen för kvalitetssäkring av utbildningen. Vidare beslutade rektor Astrid Söderbergh Widding i juni 2019 att införa gemensamma regler för utbildningsgranskningar och mallar för dessa, vilka används vid skrivandet av SU:s självvärderingar inom utbildningsgranskningarna. SU:s rektor beslutade även i januari 2018 att införa tilläggsaktiviteter i form av kvalitetsdialoger, fokusutvärderingar och ett universitetsgemensamt system för kursvärderingar och kursrapporter. Dessa ska utgöra underlag för Kvalitetssystemet för utbildning.⁸¹

Kvalitetssystemet för utbildning är indelat i följande sex områden; *Organisation och styrning*; *Inrättande, revidering och avveckling*; *Planering, genomförande och uppföljning*; *Antagning och examen*; *Anställning och kompetensutveckling*; samt *Studentstöd och information*.⁸²

Organisation och styrning syftar till hur SU som organisation är uppbyggd för att säkra kvaliteten på lärosätet. Området är indelat i åtta delar: (i) Organisation (ii) Beslutande och beredande organ, såsom nämnder, styrelser och beredningar; (iii) Strategier och åtgärdsplaner, samt riskanalys; (iv) Kvalitetsrapporter, kvalitetsdialoger och fokusutvärderingar; (v) Studentinflytande; (vi) Jämställdhet och likabehandling; (vii) Samverkan med arbetslivet; (viii) Budgetprocess för myndighetsdialog.

Inrättande, revidering och avveckling utgår från komponenten "Examenstillståndsprövning" i UKÄ:s nationella kvalitetssäkringssystem. I detta område prövas bland annat utbildningars styrdokument som kurs- och utbildningsplaner och allmänna studieplaner.

Planering, genomförande och uppföljning avser processen då utbildningar planeras, genomförs och följs upp i det dagliga operativa arbetet, och innefattar allt från undervisning, examination och schemaläggning av kurser till uppföljning av exempelvis kursutvärderingar. Kort kan detta beskrivas som lärarnas, handledarnas och kursansvarigas dagliga arbete, vilket indirekt också påverkar studenters och doktoranders vardag.

Antagning och examen syftar till förordningar som avgör om studenter eller doktorander har rätt att bli antagna till ett program eller kurs, samt om de har rätt att ta ut en examen.

Anställning och kompetensutveckling är indelat i tre delar. (i) Rekrytering anställning av personal och befordran av lärare och forskare, (ii) Kompetensutveckling av lärare och annan personal, samt (iii) Arbetsmiljö för personal samt arbets- och studiemiljö för doktorander.

⁸¹ Stockholms universitet, *Kvalitetsarbete vid Stockholms universitet*, 2020, <https://www.su.se/om-universitetet/strategier/kvalitetsarbete-vid-stockholms-universitet>, (Hämtad 2020-11-13).

⁸² Ibid.

Studentstöd och information innefattar dels introduktionskurser, välkomstdagar, studenthälsovård, studie- och karriärvägledning och pedagogiskt stöd, dels ändamålsenliga lokaler och lärandemiljöer, samt en mängd kanaler för att nå ut med utbildningsinformation till studenterna.⁸³

I Tabell 7 finns en översikt över UKÄ:s utvärderingar av lärosätets kvalitetssäkringsarbete.

Tabell 7 UKÄ:s utvärderingar av Stockholms universitets kvalitetssäkringsarbete

Översikt genomförda utvärderingar
Utbildningsutvärdering: <i>Utvärderade utbildningar; Nivå⁸⁴; Utfall⁸⁵ (År beslut om utfall fattades)</i> – Konstvetenskap; Forskarnivå; Hög kvalitet (2017) – Religionshistoria; Forskarnivå; Hög kvalitet (2018) – Psykologi; Forskarnivå; Hög kvalitet (2018) – Nationalekonomi; Forskarnivå; Hög kvalitet (2018) – Historia; Forskarnivå; Hög kvalitet (2018) – Specialpedagogik; Forskarnivå; Hög kvalitet (2018) – Pedagogik; Forskarnivå; Hög kvalitet (2018) – Barn- och ungdomsvetenskap; Forskarnivå; Hög kvalitet (2018) – Datalogi; Forskarnivå; Ifrågasatt kvalitet (2018) – Litteraturvetenskap; Forskarnivå; Hög kvalitet (2019) – Grundlärarexamen förskoleklass och åk. 1–3; Yrkesexamen; Ifrågasatt kvalitet (2019) – Grundlärarexamen fritidshem; Yrkesexamen; Hög kvalitet (2019) – Grundlärarexamen åk. 4–6; Yrkesexamen; Ifrågasatt kvalitet (2019) – Förskollärarexamen; Yrkesexamen; Hög kvalitet (2019) Tematisk utvärdering: <i>Tema; Utfall⁸⁶ (År beslut om utfall fattades)</i> – Hållbar utveckling; Process i behov av utveckling (2017)

Källa: Högskolekollen, UKÄ.

⁸³ Stockholms universitet, *Kvalitetssystem för utbildning delas in i sex områden*, 2019, <https://www.su.se/om-oss/fakta/kvalitet/kvalitetssystem-f%C3%B6r-utbildning/kvalitetssystemet-f%C3%B6r-utbildning-delas-in-i-sex-omr%C3%A5den-1.360796#org>, (Hämtad 2020-11-13).

⁸⁴ Yrkesexamina, grund- och avancerad eller forskarnivå.

⁸⁵ Tre steg: Hög kvalitet; Ifrågasatt kvalitet (uppföljning efter 1 år); Indraget examenstillstånd.

⁸⁶ Två steg: Väl utvecklad process; Process i behov av utveckling.

C.7. Fördjupningsstudie: Umeå universitet

C.7.1. Övergripande om Umeå universitet

Umeå universitet (UmU) inrättades 1956, då var lärosätet en högskola som enbart bedrev tandläkarutbildning, 1958 tillkom även ett läkarprogram. Beslutet om att UmU skulle erhålla universitetsstatus togs 1963. Genom detta blev UmU år 1965 det femte universitetet i Sverige. Vid universitetets invigning gavs det enbart plats för omkring 2000 studenter⁸⁷, medan det idag studerar över 34 000 studenter från mer än 60 länder vid universitetet – både fysisk och på distans. Lärosätets totala intäkterna för år 2019 uppgick till SEK 4.9 miljarder.⁸⁸

Umeå universitet har fyra fakulteter: humanistisk, medicinsk, samhällsvetenskaplig och teknisk-naturvetenskaplig fakultet⁸⁹. Universitetet bedriver även utbildning och forskning vid åtta högskolor⁹⁰ och 16 centra. Inför hösten 2020 var de tre största programmen sett till antal förstahandssökande och totalt antal sökande läkarprogrammet, psykologprogrammet och socionomprogrammet.⁹¹

C.7.2. Lärosätets interna kvalitetssäkringssystem

UmU benämner sitt interna kvalitetssäkringssystem som "Kvalitetssystem för utbildning"⁹². Kvalitetssystemet är integrerat i lärosätets verksamhetscykel och är uppdelade i nio olika aktiviteter som ska stödja, utveckla och synliggöra det systematiska kvalitetsarbetet⁹³. Dessa olika aktiviteter är: 1) studentundersökningar, 2) studentkårsskrivelser, 3) kursutvärderingar, 4) programutvärderingar, 5) säkring av nationella examensmål, 6) verksamhetsberättelser och verksamhetsplaner för utbildningsprogram och forskarutbildningsämnen, 7) utbildningsutvärderingar genom kollegial extern granskning, 8) fakultetsaudits samt 9) uppföljningar och utvärderingar av kvalitetssystemet⁹⁴. *Studentundersökningar* inhämtar information om studenters och doktoranders synpunkter,

⁸⁷ UmU. *Fakta och historik*. <https://www.umu.se/om-umea-universitet/fakta-och-historik/>, (Hämtad 2020-11-13).

⁸⁸ UmU, *Siffror*, 2019 <https://www.umu.se/om-umea-universitet/fakta-och-historik/siffror/>, (Hämtad 2020-11-13).

⁸⁹ UmU, *Umeå universitet Organisation*. <https://www.umu.se/om-umea-universitet/>, (Hämtad 2020-11-13).

⁹⁰ Arkitektshögskolan, Designhögskolan, Idrottshögskolan vid Umeå universitet, Handelshögskolan vid Umeå universitet, Konsthögskolan och Lärarhögskolan vid Umeå universitet, samt fd. Restauranghögskolan (som från 1 januari 2020 är Institutionen för kost- och måltidsvetenskap).

⁹¹ UHR, *Antagningsstatistik Umeå universitet*, 2020. <https://statistik.uhr.se/>, (Hämtad 2020-11-13).

⁹² UmU. *Umeå universitet Kvalitetsarbete*. <https://www.umu.se/om-umea-universitet/kvalitetsarbete/>, (Hämtad 2020-11-13).

⁹³ Ibid.

⁹⁴ Ibid.

omdömen samt erfarenheter av deras studier. Syftet är att underlaget skall vara en del i utvecklingen av utbildningen. *Studentkårsskrivelsen* genomförs av studentkårerna vart tredje år. Syftet är att studentkårerna ska få möjlighet att framföra sina synpunkter på verksamheten som kan ha en betydande roll för att utveckla utbildningen. *Kursutvärderingarna* utgör grunden för den kontinuerliga utvecklingen av utbildningarna. Kursutvärderingar görs efter varje genomförd kurs för att samla in både studenters och lärares synpunkter. *Programvärderingarna* ämnar till att samla in synpunkter som studenter och lärare har på ett helt programs utbildning. Syftet är att programvärderingen ska samla in värdefulla synpunkter som kan ligga till grund för förbättring och utveckling av programmet. *Säkring av nationella examensmål* använder en examensmålsmatris som verktyg för att planera, utforma och analysera utbildning på grundnivå och avancerad nivå för att se till att utbildningen svarar mot de nationella examensmålen. På forskarnivå är den individuella studieplanen samt rutiner för disputation det som säkerställer att de nationella examensmålen säkras. *Verksamhetsberättelsen och verksamhetsplanen för utbildningsprogram och forskarutbildningsämnen* sammanställer och analyserar information och data som genereras i aktivitet 1–5 samt 7 i kvalitetssystemet. Syftet är att identifiera åtgärder för utveckling av universitetsprogram och forskarutbildningsämnen. *Utbildningsutvärderingen genom kollegial extern granskning* ska säkra kvaliteten i utbildningen samt ge stöd för kvalitetsutveckling. *Fakultetsaudits* syftar till att, genom kollegiala synpunkter och rekommendationer, utveckla verksamhetens kvalitetsarbete. *Uppföljning och utvärdering av kvalitetssystemet* görs genom intern uppföljning med hjälp av årliga dialoger mellan universitetsledning, fakulteter och studentkårer. Kvalitetsdialogerna är viktiga för att försäkra universitetsledningen om att verksamhetens kvalitetsarbete är ändamålsenlig.⁹⁵

I Tabell 7 Tabell 8 (på nästkommande sida) finns en översikt över UKÄ:s utvärderingar av lärosätets kvalitetssäkringsarbete.

⁹⁵ Umeå Universitet. Kvalitetssystem för utbildning. 2019.

Tabell 8 UKÄ:s utvärderingar av Umeå universitets kvalitetssäkringsarbete

Översikt genomförda utvärderingar
Utbildningsutvärdering: <i>Utvärderade utbildningar; Nivå⁹⁶; Utfall⁹⁷ (År beslut om utfall fattades)</i> – Försollärarexamen; Grundnivå; Ifrågasatt kvalitet; (2019) Hög Kvalitet (2020) – Grundlärarexamen, inriktning fritidshem; Grundnivå; Ifrågasatt kvalitet (2019/Hög kvalitet 2020) – Ämneslärarexamen, svenska i gymnasieskolan; Yrkesexamen; Hög kvalitet (2020) – Ämneslärarexamen, musik i gymnasieskolan; Yrkesexamen; Hög kvalitet (2020) – Ämneslärarexamen, matematik i gymnasieskolan; yrkesexamen; Ifrågasatt kvalitet (2020) – Ämneslärarexamen, idrott och hälsa i gymnasieskolan; Yrkesexamen; Hög kvalitet (2020) – Ämneslärarexamen, bild i grundskolans årskurs 7–9; Yrkesexamen; Hög kvalitet (2020) – Ämneslärarexamen, bild i gymnasieskolan; Yrkesexamen; Hög kvalitet (2020) – Ämneslärarexamen, samhällskunskap i gymnasieskolan; Yrkesexamen; Hög kvalitet (2020) – Datavetenskap - licentiat- och doktorsexamen; Forskarnivå; Ifrågasatt kvalitet (2018) Hög kvalitet (2019) – Industridesign - licentiat- och doktorsexamen; Forskarnivå; Hög kvalitet (2019) – Grundlärarexamen, inriktning förskoleklass och årskurs 1–3; Grundnivå; Hög kvalitet (2019) – Grundlärarexamen, inriktning årskurs 4–6; Grundnivå; Hög kvalitet (2019) – Arkitektur – doktorsexamen; Forskarnivå; Ifrågasatt kvalitet (2018) Utbildningen nedlagd (2019) – Litteraturvetenskap – licentiat- och doktorsexamen; Forskarnivå; Hög kvalitet (2019) – Pedagogik – licentiat- och doktorsexamen; Forskarnivå; Hög kvalitet (2018) – Historia – licentiat- och doktorsexamen; Forskarnivå; Ifrågasatt kvalitet (2018) – Nationalekonomi – licentiat- och doktorsexamen; Forskarnivå; Hög kvalitet (2018) – Psykologi – doktorsexamen; Forskarnivå; Hög kvalitet (2018) Examenstillståndsprovning: <i>Utbildning; Nivå; Utfall⁹⁸; (År beslut om utfall fattades)</i> – Tandhygienistexamen; Tillfredsställande (2019) Tematisk utvärdering: <i>Tema; Utfall⁹⁹; (År beslut om utfall fattades)</i> – Hållbar utveckling; Process i behov av utveckling (2017)

Källa: Högskolekollen, UKÄ.

⁹⁶ Yrkesexamina, grund- och avancerad eller forskarnivå.

⁹⁷ Tre steg: Hög kvalitet; Ifrågasatt kvalitet (uppföljning efter 1 år); Indraget examenstillstånd.

⁹⁸ Två steg: Tillfredsställande; Inte tillfredsställande.

⁹⁹ Två steg: Väl utvecklad process; Process i behov av utveckling.

Bilaga D Internationell fallstudie Flandern

D.1. Övergripande om kvalitetssäkringssystemet

Flanderns högre utbildningssystem kan delas in i två grupper: registrerade och oregistrerade lärosäten. De registrerade lärosätena kan i sin tur delas upp i offentliga och privata lärosäten. De publika finansieras offentligt och omfattar bland annat universitet, högskolor och vetenskapliga högskolor. Oregistrerade lärosäten omfattar de som ännu inte har genomgått eller uppfyllt registreringsprocessen. Både privata och oregistrerade lärosäten finansieras via andra medel än offentliga.

Flanderns kvalitetssäkringssystem har under det senaste decenniet genomgått flera förändringar för att öka transparensen, minska byråkratin och öka kvaliteten. Systemet fick så sent som den 1 september 2019 ett nytt inslag genom obligatoriska lärosätesgranskningar för universitet och högskolor.

Den organisation som kvalitetsgranskar högre utbildning i Flandern är The Accreditation Organisation of the Netherlands and Flanders (NVAO)¹⁰⁰. NVAO verkar alltså även i Nederländerna och etablerades 2005 genom ett avtal mellan Flandern och Nederländerna. Organisationen har som uttalat mål att kvalitetssäkra högre utbildning, uppmuntra utveckling och främja kvalitetskultur.

D.2. Kvalitetssäkringssystemets komponenter

Flanderns kvalitetssäkringssystem av högre utbildning består av två komponenter: granskning av lärosätenas kvalitetsarbete (motsvarande UKÄ:s lärosätesgranskning) och programackreditering.

Alla nya utbildningsprogram hos registrerade lärosäten måste genomgå en programackreditering¹⁰¹. Detsamma gäller för nya utbildningsprogram hos oregistrerade lärosäten som ämnar bli registrerade. Ackrediteringsprocessen för de olika lärosätesgrupperna är i huvudsak likartad men med några variationer. Nedan presenteras främst den ackrediteringsprocess som universitet och högskolor måste genomgå vid införandet av nya utbildningsprogram.

Ackrediteringen genomförs av en oberoende bedömargrupp som utför granskningen utifrån åtta kvalitetskriterier¹⁰². Därutöver ska bedömargruppen undersöka hur utbildningsprogrammet avser

¹⁰⁰ NVAO, <https://nvao.net/en>

¹⁰¹ NVAO, Initial Programme Accreditation, <https://www.nvao.net/en/procedures/flanders/initial-accreditation-tailored-to-the-control-exerted-by-institutions>

¹⁰² 1. Utbildningens läranderesultat utgör en tydlig och specifik tolkning av de internationella kraven utifrån nivå, innehåll och inriktning. 2. Utbildningens läroplan ligger i linje med den senaste utvecklingen på området, tar hänsyn till utvecklingen på arbetsområdet och är socialt relevant. 3. De lärare som används för utbildningen ger studenterna

att involvera både externa och interna nyckelaktörer samt experter inom ramen för programmet. Lärosätet måste även ta fram en s.k. information dossier som ska beskriva vilka mål lärosätet har för utbildningsprogrammet, hur dessa mål ska uppnås samt verifiera metoderna som ska användas för att uppnå målen. Bedömargruppen genomför platsbesök hos lärosätet och sammanställer sedan en rapport, utifrån vilken NVAO beslutar om huruvida utbildningsprogrammet är godkänt eller inte.

Förutom ackreditering vid införandet av nya utbildningsprogram måste alla utbildningsprogram genomgå minst en till ackreditering¹⁰³. Processen är likartad den som sker vid införandet av nya utbildningsprogram, med undantag för information dossier som ersätts av en självvärdering. Utbildningar som erbjuds av registrerade lärosäten (exkluderat universitet eller högskolor) måste genomgå programackreditering vart sjätte år. Dessa lärosäten granskas av ett externt kvalitetssäkringsorgan inom The European Quality Assurance Register for Higher Education (EQAR). Universitet och högskolor måste inte genomgå fler än två programackrediteringar (den obligatoriska vid införandet av utbildningen och den efterföljande) om de blir godkända på lärosätesgranskningen.

Sedan 2019 måste alla universitet och högskolor i Flandern genomgå en lärosätesgranskning vart sjätte år. Syftet med granskningen är att granska kvalitetskulturen på lärosätet och hur lärosätets egna utbildningsstrategier uppfyller NVAOs kvalitetskrav. Kvalitetskulturen omfattar de interna processer och aktiviteter som lärosätet genomför för att säkerställa löpande kvalitetssäkring samt kvalitetsutveckling för de utbildningar som lärosätet bedriver. Granskningen genomförs av en bedömargrupp med fem oberoende experter där panelen tillsammans måste ha kunskap om det flamländska högre utbildningssystemet, internationell expertis, pedagogisk expertis samt utvärderingsexpertis. Panelen väljs ut av NVAO och experterna väljs ut återkommande till olika lärosätesgranskningar för att säkerställa att en viss överlappning och kalibrering mellan granskningarna sker. Däremot är systemet inte utformat för att kunna jämföra granskningar mellan lärosäten, utan har ett mycket holistiskt angreppssätt. Till exempel utgår bedömargruppen från egna bedömningskriterier snarare än förutbestämda standarder och mallar såsom i Sveriges

möjligheten att på bästa möjliga sätt uppnå läranderesultaten. 4. Utbildningen ger studenterna lämpliga och lättillgängliga faciliteter och studievägledning. 5. Inlärningsmiljön uppmuntrar studenterna att spela en aktiv roll i inlärningsprocessen och bidrar till studieframsteg. 6. Bedömningen av studenterna återspeglar inlärningsprocessen och konkretiserar de avsedda läranderesultaten. 7. Utbildningen ska ge fullständig och lättläst information om alla faser av studiekarriären. 8. Information om utbildningens kvalitet skall vara öppen för allmänheten.

¹⁰³ NVAO, Programme Accreditation, <https://www.nvao.net/en/procedures/flanders/programme-accreditation-tailored-to-the-control-exerted-by-institutions>

kvalitetssäkringssystem.¹⁰⁴ Bedömagruppen ska därför undersöka om utbildningsstrategin är i linje med den utbildningsvision och de samhällsutmaningar som lärosätet står inför inom ramen för sin verksamhet.¹⁰⁵

Bedömagruppen genomför granskningen i form av platsbesök och granskning av dokument som vid förfrågan tillhandahålls av lärosätet. Lärosätet ska inom ramen för lärosätesgranskningen förbereda och skriva en självvärdering. Däremot finns det ingen mall eller struktur för hur självvärderingen ska utformas, utan det är upp till lärosätet att utforma den utifrån sina egna förutsättningar.

Vid avslutad lärosätesgranskning och baserat på bedömagruppens rapport tar NVAOs styrelse beslut om lärosätet har blivit godkänt, godkänt med förbehåll eller underkänt. Om ett lärosäte blir godkänt i lärosätesgranskningen förlängs ackrediteringsperioden för dess utbildningsprogram med sex år (dock enbart för utbildningsprogram som genomgått en andra ackreditering). Om lärosätet blir godkänt med förbehåll måste det genomgå en ny lärosätesgranskning inom tre år. Slutligen, om lärosätet blir underkänt får dess samtliga utbildningar genomgå separata programackrediteringar under de nästföljande sex åren.

D.3. Unika aspekter av kvalitetssäkringssystemet

Det flamländska kvalitetssäkringssystemet har ett tydligt holistiskt angreppssätt, vilket innebär att granskning sker utifrån vissa mjuka riktlinjer och inte standardkriterier som av det slag som används i till exempel Sverige. Avsikten är att kunna anpassa varje granskning till varje lärosätes förutsättningar och uppsatta mål, och således motverka att kvalitetssäkringssystemet verkar normerande på lärosätenas kvalitetssystem. Ett argument för att inte använda standardkriterier är att granskningarna då riskerar att tappa infallsvinklar som kan vara intressanta ur ett kvalitetssäkringsperspektiv, men som inte omfattas av kriterierna. Vidare kan standardkriterier omfatta sådant som inte är relevant för vissa lärosäten eller kvalitetssystem, vilket leder till onödigt arbete för lärosätena. Viss oro finns dock för att använda mjuka riktlinjer snarare än standardkriterier. Till exempel kan det vara svårt att följa ett lärosätes kvalitetsutveckling över tid, eller att specifika kvalitetsbrister inte uppmärksammas beroende på bedömagruppens fokus för den specifika granskningen.

¹⁰⁴ Bedömagruppen ska dock utgå från följande frågor: Passar lärosätets utbildningspolicy in i dess utbildningsvision och de samhällsutmaningar som lärosätet står inför? Ser lärosätet till att utbildningspolicyn arbetar mot de angivna målen? Garanteras denna policy på ett internationellt accepterat sätt kvaliteten på varje ackrediterad kurs? Visar lärosätet på en kvalitetskultur på alla nivåer?

¹⁰⁵ NVAO, Institutional review, <https://www.nvao.net/en/procedures/flanders/institutional-review>

Systemet har på flera sätt anpassats för att minska arbetsbördan för lärosätena. Avsaknaden av standardmallar och standardkriterier anses minska risken för dubbelarbete för lärosätena, samt tillåter dem att utforma dokumentation på det sätt som passar dem bäst. På så sätt antas resurskravet för lärosätena minska. Flera andra åtgärder har även vidtagits för att effektivisera arbetet och minska arbetsbördan för enskild personal på lärosätena. Till exempel får självvärderingen inte överstiga 50 sidor och länkar till andra dokument kan göras i självvärderingen. Systemet är dock nytt och därför är det ännu svårt att avgöra om effektiviseringen är tillräcklig för att minska arbetsbördan i den grad som önskas.

NVAO har i det nya kvalitetssäkringssystemet infört en så kallad Appreciative Approach. Angreppssättet har som syfte att fokusera på lärosätets styrkor och framgångsfaktorer snarare än kritiska punkter. Således kommer bedömargruppen exempelvis inte ifrågasätta lärosätets organisationsstruktur. Bedömargruppen kommer snarare fråga lärosätet om den valda kvalitetsmodellen fungerar i praktiken än fråga om den är bra. På så vis önskar man kunna lyfta goda exempel, skapa dialog och få en gemensam bild av begreppet kvalitet. Angreppssättet liknar det som UKÄ använder genom att skapa dialog och i viss mån ta fram goda exempel, dock finns det en tydlig skillnad där UKÄ har i högre grad än granskande roll än NVAO.

Bilaga E Internationell fallstudie Frankrike

E.1. Övergripande om systemet

Frankrikes system för högre utbildning består av en mängd olika lärosätesgrupper. Av dessa är merparten offentliga och utgörs av offentliga universitet. Utöver offentliga universitet ingår även Grand Écoles och konstnärliga högskolor i det franska högre utbildningssystemet. Grand Écoles kan antingen vara privata eller offentliga och består bland annat av handelshögskolor, tekniska högskolor och veterinärskolor. The Ministry of Higher Education, Research and Innovation övervakar främst universitet, tekniska högskolor och medicinska högskolor, medan övriga lärosäten står under andra myndigheters ansvar.

Den franska motsvarigheten till UKÄ är High Council for Evaluation of Research and Higher Education (HCERES) som 2013 ersatte den dåvarande myndigheten the Evaluation Agency for Research and Higher Education (AERES). Förutom HCERES finns det ytterligare tre organ, the Commission for Engineering qualifications (CTI), Commission for qualifications issued by Business Schools (CEFDG) och the National Advisory Commission of the University Technology Institutes (CCN-IUT), som genomför kvalitetssäkrande aktiviteter. CTI utför granskning i samband med ackreditering av ingenjörsutbildningar på avancerad nivå och är medlem i ENQA. CTI kan inte *besluta* om ackreditering ska ges till offentliga lärosäten, utan beslutet tas av den ansvariga myndigheten för lärosätet. Däremot beslutar CTI om ackreditering ska ges till privata lärosäten. CEFDG ansvarar för att kvalitetssäkra utbildningsprogram på handelshögskolor och CCN-IUT är rådgivande gentemot the Ministry for Higher Education, Research and Innovation i frågor gällande de tekniska universiteten. I HCERES uppdrag ingår även att validera och kvalitetssäkra CTIs samt CEFDGs utvärderingsprocesser.¹⁰⁶

E.2. Kvalitetssäkringssystemets komponenter

HCERES genomför i huvudsak tre typer av kvalitetssäkringsaktiviteter vilka även utgör huvudkomponenterna av det nationella kvalitetssäkringssystemet. Dessa komponenter är lärosätesgranskningar, programutvärderingar inkl. granskning av doktorandskolor, samt utvärderingar av så kallade *research units*. Denna studie beskriver de två förstnämnda.

Lärosätesgranskningen¹⁰⁷ har som syfte att analysera lärosätets styrning och strategier gällande forskning, kommersiell utveckling, studentliv och externa relationer, med särskilt fokus på lärosätets kvalitetsstrategier, och genomförs i femårscykler. Bedömningskriterierna utgår från dessa syften

¹⁰⁶ HCERES, Higher Education and Research in France overview and external evaluation, <https://www.hceres.fr/en/higher-education-and-research-france-overview-and-external-evaluation>

¹⁰⁷ HCERES, Evaluations of institutions, <https://www.hceres.fr/en/evaluation-institutions>

och är kvalitativa och generiska i sin utformning, och omfattar bland annat ämnen som hållbarhet, effektivitet, förståelighet och relevans. Granskningen genomförs av en bedömagrupp som har erfarenhet av styrning och lärosätesledning, och kan variera i storlek beroende på vilket lärosäte som granskas. En studentrepresentant brukar även inkluderas i bedömagruppen vid lärosätesgranskningar. Lärosätet ska sammanställa en självvärdering samt förbereda ett fysiskt platsbesök av experterna. Bedömagruppen sammanställer sedan sina erfarenheter i en rapport. Liksom i flera andra kvalitetssäkringssystem får lärosätena möjlighet att kommentera faktafel i bedömagruppens rapport innan den färdigställs. Yttrandena använder sedan 2014 ingen form av betygsskala men systemet är likväl tänkt att påpeka brister.

Det franska kvalitetssäkringssystemet utgörs även av programutvärderingar¹⁰⁸. Programutvärderingarna har flera syften¹⁰⁹ vilka bland annat omfattar att utvärdera utbildningsprogram utifrån utbildningsområden. Det innebär att underlag samlas in för varje enskilt utbildningsprogram, men analysen av underlagen sker utifrån lärosätets utbildningsområden. Insamlingen av underlag sker på liknande sätt som i lärosätesgranskningen genom att lärosätena tillhandahåller information om sina utbildningsprogram, sammanställer en självvärdering samt förbereder platsbesök. Bedömagruppens storlek och komposition varierar beroende på utbildningsprogrammets nivå samt hur många utbildningsprogram lärosätet har inom det studieområde som ska analyseras. Bedömningen sker utifrån flera kriterier som bland annat omfattar utbildningsprogrammets utfall, hur utbildningsprogrammet har positionerat sig i lokala, regionala, nationella och internationella kontexter, pedagogisk organisation av programmet samt ledning av utbildningsprogrammet. Utvärderingen utmynnar sedan i en syntesrapport.

Vart femte år utför även HCERES en större granskning av s.k. kluster av lärosäten.¹¹⁰ Klustren utgår från administrativa "områden", vilket är en både geografisk och ämnesmässigt uppdelad enhet. Ett kluster innehåller vanligtvis fem till sju lärosäten, tio doktorandskolor, 120 forskningsenheter och 200 examensprogram, till exempel kandidat- och mastersprogram. Dessa "klustergranskningar" utgår från alla granskningar (programutvärderingar, lärosätesgranskningar, granskning av doktorandskolor och *research units*) som utförts inom klustret under de senaste fem åren.

¹⁰⁸ HCERES, Evaluation of study programmes, doctoral schools and doctoral colleges, <https://www.hceres.fr/en/evaluation-study-programmes-doctoral-schools-and-doctoral-colleges>

¹⁰⁹ Syftena beskrivs i sin helhet som: A process revolving around an honest self-evaluation carried out by the institution; evaluation activities carried out by experts and based on evaluation standards for study programmes, fields of study and doctoral schools; publication of all methodological documents and of the evaluation reports.

¹¹⁰ HCERES, Evaluation of universities and clusters of higher education and research institutions, <https://www.hceres.fr/en/evaluation-universities-and-clusters-higher-education-and-research-institutions-0>

E.3. Utveckling av kvalitetssäkringssystemet

Arbetet med kvalitetssäkring enligt en nationellt sammanhållen metod och gemensamma indikatorer är relativt nytt i Frankrike. Efter systemets första cykel riktades kritik mot att processen innebar en stor arbetsbelastning från lärosätena, vilket även är fallet i Sverige. Det rådde dessutom en osäkerhet från både HCERES och lärosätenas sida om vilka indikatorer som skulle samlas in till bedömningsunderlaget. Efterföljande år har HCERES inte gjort en total och fullständig granskning, utan har i högre grad förlitat sig på att säkerställa att de system som lärosätena har satt upp fungerar som planerat.

HCERES granskningar är inte menade att vara normativa utan ska vara kvalitetsutvecklande genom att de ska underlätta lärosätenas förmåga att fatta informerande beslut i sitt interna arbete samt påpeka potentiella förbättringsområden. Eftersom standardmallar, i likhet med det svenska kvalitetssäkringssystemet, används för granskningarna finns det ändå en risk för att systemet de facto verkar normerande på lärosätenas interna kvalitetssystem.

Systemet beskrivs som internt, komplext och svårt att få en inblick i. Dock verkar den generella uppfattningen vara att det fungerar väl. HCERES har i sin uppföljning av ENQAs utvärdering av organisationen påvisat flera förändringar som har gjorts enligt ENQAs rekommendationer, samt en större förändring av systemet för programutvärderingar (samma som beskrivs i föregående avsnitt). Det visar på en vilja att förenkla samt öppna upp systemet i den mån det är möjligt inom ramen för det högre utbildningssystemet i Frankrike.

Bilaga F Internationell fallstudie Norge

F.1. Övergripande om kvalitetssäkringssystemet

Norges högre utbildningssystem består av universitet, fackinriktade universitet, högskolor och ett antal privata utbildningsinstitutioner. Det finns idag nio universitet, åtta högskolor och fem vetenskapliga högskolor som Kunnskapsdepartementet ansvarar för.

Alla lärosäten är enligt lag skyldiga att inrätta ett internt kvalitetssäkringssystem, vilket även måste godkännas av kvalitetssäkringsorganet för högre utbildning, Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen (NOKUT)¹¹¹. Liksom i flera europeiska länder har lärosätena det huvudsakliga ansvaret för att upprätthålla god kvalitet i sina utbildningsaktiviteter och ska systematiskt följa upp kvalitetsarbetet. Det finns dock inga formella riktlinjer för hur det interna kvalitetssäkringssystemet ska se ut. Den externa granskningen ska däremot ske likartat för alla lärosäten där bland annat dokumentstudier och expertbedömningar genomförs.

F.2. Kvalitetssäkringssystemets komponenter

NOKUTs system för att kvalitetssäkra högre utbildning omfattar fyra komponenter: lärosätesgranskning, lärosätesackreditering, programackreditering och tillsyn av utbildningsprogram. Gransknings- och ackrediteringsprocesserna har flera likheter med varandra såsom att de bygger på samma juridiska ramverk; processerna kräver att lärosätet sammanställer en självvärdering; experter används i alla processer; alla processer utmynnar i en rapport samt att huvudparten av processerna kan leda till sanktioner. Nedan ges en kort beskrivning av varje komponent.¹¹²

Lärosätesgranskningen¹¹³ är en extern granskning som genomförs i cykler om sex år och som granskar lärosätets interna kvalitetssäkringssystem. NOKUT genomför utvärderingen som utgår från de kriterier som specificeras i "Forskrift om kvalitetssikring og kvalitetsutvikling i høyere utdanning og fagskoleutdanning" och European Standards and Guidelines (ESG), samt de bedömningskriterier som NOKUT själva har tagit fram i "Studietilsynsforskriften". En bedömargrupp bestående av experter med bakgrund och erfarenhet av kvalitetssystem och akademi genomför en *peer-review* av lärosätet. Bedömargruppen måste även ha anknytning till utländskt lärosäte samt en studentrepresentant måste ingå i panelen. Det underlag som bedömargruppen baserar sin *peer-review* på består av styrdokument, material från en förvald grupp om 20 procent av

¹¹¹ NOKUT, <https://nokut.no>

¹¹² Froestad, W. (2014) Norwegian Agency for Quality Assurance in Education (NOKUT), AQ Austria.

¹¹³ NOKUT, Quality Assurance, <https://www.nokut.no/en/utdanningskvalitet/quality-assurance/>

utbildningsprogrammen, lärosätets självvärdering samt material som inkommer genom platsbesök och intervjuer. Baserat på dessa underlag sammanställer bedömargruppen en rapport på vilken lärosätet ges möjlighet att kommentera faktafel. NOKUTs styrelse beslutar sedan om lärosätets kvalitetssäkringssystem är godkänt, har några brister, eller betydande brister. Om lärosätets kvalitetssäkringssystem visar sig ha några eller betydande brister, genomgår lärosätet en ny utvärdering inom tre till tolv månader. Om lärosätets kvalitetssäkringssystem inte blir godkänt i den andra utvärderingsomgången förlorar det sin självackreditering vilket innebär att de inte längre fritt kan upprätta nya utbildningar.

NOKUT genomför även program- och lärosätesackrediteringar¹¹⁴. Lärosäten som erbjuder högre utbildning har olika grad av ackreditering beroende på vad de är för typ av lärosäte. De lärosäten som har universitetsstatus är självackrediterande. Det innebär att de har rätt att upprätta nya utbildningar, på alla nivåer, utan vidare prövning. Fackinriktade universitet och ackrediterade högskolor har också självackrediteringsrätt för utbildningar på alla nivåer, men under förutsättning att utbildningen ligger inom ett ämnesområde för vilket lärosätet har rätt att utfärda doktorsexamen. De kan också erbjuda kandidatutbildning utanför det ämnesområde för vilket de har självackrediteringsrätt. Vill de däremot bedriva masterutbildning eller forskarutbildning utanför sin självackrediteringsrätt, måste detta först ackrediteras av NOKUT utifrån de kriterier som ställs i "Forskrift om kvalitetssikring og kvalitetsutvikling i høyere utdanning og fagskoleutdanning" och "Studietilsynsforskriften".

NOKUT ackrediterar därmed enbart program på alla nivåer hos icke-ackrediterade högskolor, samt forskar- och masterutbildningar hos högskolor och fackinriktade universitet som ligger utanför deras forskningsområden. Icke-ackrediterade högskolor kan ansöka om att få befogenhet för självackreditering hos NOKUT och får då genomgå en lärosätesackreditering.

Liksom lärosätesgranskningen genomförs program- och lärosätesackreditering av en bedömargrupp. Till skillnad från lärosätesgranskningen ska dock även en representant från näringsliv eller samhälle finnas med i panelen vid lärosätesackreditering. Vid programackreditering behöver bedömargruppen istället ha relevant akademisk erfarenhet från en högre utbildningsnivå än det program som ska ackrediteras samt internationell erfarenhet från ansökningar på master- och doktorandnivå. I panelen ska det även ingå en studentrepresentant. Vid ackreditering av forskarutbildningar måste bedömargruppen utöver ovan nämnda kriterier även inkludera en professor, och vid dessa typer av ackrediteringar ingår både platsbesök samt intervjuer.

¹¹⁴ NOKUT, Accreditation and Recognition, <https://www.nokut.no/en/utdanningskvalitet/accreditation-and-recognition/>

Bedömargruppens yttrande sammanställs i en rapport vilken NOKUTs styrelse använder som underlag vid beslut om ackreditering av programmet eller lärosätet.

I de fall det framkommer brister i lärosätesgranskningen, kan NOKUT besluta om att genomföra tillsyn¹¹⁵ av program eller lärosäten. Tillsynen utgår från samma kriterier som vid en ackreditering och kan genomföras på ett eller flera program inom ett område, eller för ett specifikt tema inom alla program i hela sektorn. Tillsyn kan även ske av lärosäten och då utifrån några eller alla de kriterier som ställs i lärosätesackrediteringen.

Tillsynen sker i flera steg där inledande steg omfattar sonderande aktiviteter. NOKUT kan i dessa steg bistå lärosätet för att korrigera de kvalitetsbrister som finns. I slutfasen av tillsynen används en bedömargrupp, vilken i vissa fall genomför platsbesök. Genom tillsynen kan NOKUT kräva korrigering av program och lärosätenas kvalitetssäkringssystem, oavsett vilken typ av ackreditering programmen eller lärosätena har för att de ska nå upp till uppställda krav. Tillsynen kan ske när som helst och utan särskild grund.

F.3. Karakteristiska aspekter av kvalitetssäkringssystemet

NOKUT har som granskande organ ett tydligt fokus på att både kvalitetssäkra och kvalitetsutveckla den högre utbildningen i Norge. Den kvalitetssäkrande uppgiften består av de tidigare beskrivna granskningsprocesserna som organisationen genomför för att säkerställa att lärosätenas aktiviteter håller en viss kvalitet. Det kvalitetsutvecklande inslaget består främst av de utvärderingar, undersökningar, seminarier och konferenser som NOKUT genomför för att bland annat sprida goda exempel och information om olika teman till lärosätena och andra berörda aktörer. En sådan kvalitetsutvecklande uppgift är Studiebarometern där bland annat studenter på andra året i kandidat- och mastersprogram får svara på frågor om utbildningens kvalitet. Enkäten har relativt hög svarsfrekvens och anses ha påverkat sektorns sätt att arbeta med kvalitetssäkringsarbete. Till exempel kan Studiebarometerens resultat användas som ett verktyg för att kvalitetssäkra utbildningar och för att förbättra lärosätenas interna kvalitetssäkringssystem.

När ENQA senast utvärderade det norska kvalitetssäkringssystemet 2018, fick NOKUT positiv kritik för den norska organisationen och dess kvalitetssäkringsmodell, samt för att den inte ansågs överbelasta lärosätena. Liksom i Sverige finns det däremot en uppfattning bland vissa av lärosätena att systemet är resurskrävande. I Norge gäller det särskilt i kombination med hur styrningen av sektorn.

Kopplingen till arbetslivet är något mindre framträdande i det norska kvalitetssäkringssystemet än i det svenska kvalitetssäkringssystemet, även om arbetslivet finns representerat på olika sätt. Det

¹¹⁵ NOKUT, Supervision, <https://www.nokut.no/en/utdanningskvalitet/supervision/>

finns dock ingen bedömningsgrund som berör arbetsliv på det sätt som finns i det svenska systemet, utan kopplingen till arbetslivet anses mer vara en diskussion om organiseringen av studieprogram än en kvalitetssäkringsfråga. Denna inställning kan även ses i andra europeiska länder, som till exempel Österrike. Däremot ska arbetslivet representeras i form av en arbetslivsrepresentant i bedömargruppen och NOKUT säger sig aktivt samarbeta med arbetstagarorganisationer.

Den norska högre utbildningssektorn har hög tillit till kvalitetssäkringssystemet, som har vuxit fram sedan det infördes tidigt 2000-tal. Därefter har mindre justeringar gjorts längs vägen för att förbättra systemet. ENQA har utvärderat NOKUT två gånger sedan deras inträde i ENQA, och har i båda utvärderingarna fått mycket positiv kritik gällande organisationens uppfyllande av ESG-kriterierna. Det anses vara ett fungerande och flexibelt system där styrningen är inkrementell, dvs. det finns ett stort fokus på dialog mellan högre utbildningssektorn och kontrollerande organ.

Bilaga G Internationell fallstudie Österrike

G.1. Övergripande om kvalitetssäkringssystemet

Österrikes högre utbildningssystem består av fyra lärosätesgrupper där samtliga sorterar under Federal Ministry of Education, Science and Research: offentliga universitet, privata universitet, yrkeshögskolor och lärarhögskolor. Offentliga universitet är idag den största lärosätesgruppen med 22 lärosäten i landet medan privata universitet och yrkeshögskolor som är ackrediterade uppgår till 37.¹¹⁶

Kvalitetssäkring och kvalitetsutveckling av de olika lärosätesgrupperna sker både genom interna och externa processer. Den externa processen består utav två huvuddelar, ackreditering och granskning, vilka har olika mål och metoder för att uppnå kvalitetssäkring. Ackrediteringens huvudsyfte är avgöra om ett lärosäte eller program uppfyller minimumkraven för att bedriva (viss) utbildning och för att tilldela ett lärosäte rätten att bedriva utbildning. Den externa granskningens huvudsyfte är att granska det interna kvalitetssäkringssystemet som lärosätena tagit fram utifrån sina egna förutsättningar. Därför varierar det interna kvalitetssäkringssystemet i form och utförande mellan de olika lärosätena. Lärosätena står själva för den interna granskningsprocessen medan Agency for Quality Assurance and Accreditation Austria (AQ Austria)¹¹⁷ är det nationella organ som genomför den externa granskningen, vilken ska verka som komplement till lärosätenas interna granskning av det egna kvalitetssäkringssystemet. AQ Austria verkar oberoende av Federal Ministry of Education, Science and Research och lärosätena, samt lyder under Act on Quality Assurance in Higher Education (HS-QSG).

G.2. Kvalitetssäkringssystemets komponenter

Det österrikiska nationella kvalitetssäkringssystemet omfattar flera komponenter såsom lärosätesgranskningar (s.k. audits), lärosätesackreditering och programackreditering. Komponenterna regleras olika beroende på vilken typ av lärosäte som granskas och därför finns variationer inom det nationella kvalitetssäkringssystemet. Den generella processen beskrivs nedan.

Lärosätesgranskningen¹¹⁸ är den främsta komponenten i det nationella kvalitetssäkringssystemet och genomförs på offentliga universitet och yrkeshögskolor. AQ Austria eller ett annat externt kvalitetssäkringsorgan som är registrerat hos The European Quality Assurance Register for Higher Education (EQAR) utför granskningen. Lärosätesgranskningen sker i cykler om som mest sju år och

¹¹⁶ Federal Ministry Republic of Austria in Education, Science and Research. 2020. Austrias higher education system has four sectors. <https://www.bmbwf.gv.at/en/Topics/Higher-education---universities/Higher-education-system.html>

¹¹⁷ AQ Austria, <https://www.aq.ac.at/en/index.php>

¹¹⁸ AQ Austria, Audit Procedure, <https://www.aq.ac.at/en/audit/audit-procedure.php>

har som syfte att utvärdera organiseringen och effektiviteten hos lärosätets interna kvalitetssäkringssystem, samt stödja kvalitetsprocessen på alla nivåer inom lärosätet. Granskningen ska omfatta alla delar av lärosätets interna kvalitetssäkringssystem och sker genom *peer-review* av en bedömargrupp. Bedömargruppen ser olika ut beroende på vilket kvalitetssäkringsorgan som utför granskningen. Dock måste bedömargruppen uppfylla det nationella regelverket som fastslår att den måste bestå av minst fyra experter varav en ska vara studentrepresentant. Bedömargruppen ska även ha erfarenhet av kvalitetshantering, högre utbildningsinstitutioner samt ha kunskap om Österrikes högre utbildningssystem. Utöver ovanstående kriterier måste även internationella experter ingå i panelen.

Bedömargruppens bedömning utgår från lärosätets självvärdering samt platsbesök på lärosätet. Utformningen och strukturen av självvärderingen är fri för lärosätet att bestämma. Självvärderingen ska dock omfatta som minst de bedömningskriterier som beskrivs i kap. 4 § 22 HS-QSG¹¹⁹. Bedömargruppen sammanställer sin granskning i en preliminär rapport vilken lärosätet kan ge sina kommentarer på. Det är slutligen AQ Austria eller det kvalitetssäkringsorgan som har utfört granskningen som fastställer om lärosätets kvalitetssäkringssystem godkänns, godkänns med förbehåll eller får ej godkännas. Lärosätet kan få bedömningen godkänt med förbehåll om brister i systemet har identifierats men som kvalitetssäkringsorganet bedömer att lärosätet kommer att kunna åtgärda inom två år. Om lärosätet inte blir godkänt genomförs en ny granskning efter två år.

Till skillnad mot offentliga universitet, måste privata universitet och yrkeshögskolor genomgå lärosätesackreditering¹²⁰ för att få bedriva utbildning. Ackrediteringen gäller högst sex år och därefter måste lärosätet ansöka om ackreditering igen. En yrkeshögskola som fått ackrediteringen förlängd en gång behöver inte genomgå lärosätesackreditering fler gånger. För ett privat universitet måste ackreditering ske även efter den första förlängningen, dock i perioder om 12 år.

Ackrediteringsprocessen inleds av att lärosätet ansöker om ackreditering till AQ Austria. AQ Austria utser därefter en bedömargrupp som i regel gör ett platsbesök för att utvärdera institutionen och

¹¹⁹ Dessa omfattar: 1. Quality strategy and its integration into the management tools of the higher education institution; 2. quality-assurance structures and procedures in the areas of degree programmes and teaching, research or advancement and appreciation of the arts or applied research and development, organisation and administration and staff; 3. integration of internationalisation and societal objectives into the quality management system; 4. information systems and involvement of stakeholder groups; 5. quality-assurance structures and procedures for certificate programmes for further education offered by providers of University of Applied Sciences degree programmes according to § 9 University of Applied Sciences Studies Act as well as certificate programmes for further education that are run jointly in the meaning of § 3 para 2 subpara 11 of the University of Applied Sciences Studies Act; 6. quality-assurance structures and procedures for degree programmes for teacher training for schools or elementary educational institutions, in particular for the evaluation of the academic and professional requirements for the provision of degree programmes.

¹²⁰ AQ Austria, Accreditation, <https://www.aq.ac.at/en/accreditation/>

säkerställa att grundkraven för ackreditering är uppfyllda. Därefter tas ett beslut om lärosätet uppfyller kraven för ackreditering.

Utöver lärosätesackreditering kan lärosätet även ansöka om programackreditering. Programackreditering måste ansökas om av privata universitet och yrkeshögskolor som vill erbjuda ett nytt utbildningsprogram som leder till examen, och genomförs på samma sätt som lärosätesackrediteringen. En programackreditering kan även genomföras inom ramen för en lärosätesackreditering. Utöver den obligatoriska ackrediteringen kan lärosäten ansöka om frivillig programackreditering för att, om denna blir godkänd, kunna sätta AQ Austrias kvalitetsstämpel på programmet.

G.3. Nyanser av kvalitetssäkringssystemet

Det österrikiska kvalitetssäkringssystemet bygger till stor del på autonomi. Däremot skiljer sig graden av autonomi mellan de olika lärosätesgrupperna, till skillnad mot det svenska systemet där alla lärosätesgrupper står lika inför kvalitetssäkringssystemet. De offentliga universiteten och yrkeshögskolorna har störst frihet inom ramen för kvalitetssäkringssystemet medan autonomin hos privata lärosäten är nästan obefintlig. I teorin innebär det att offentliga universitet har färre åtaganden som har med kvalitetssäkringssystemet att göra, medan privata lärosäten istället är i hög grad detaljstyrda av systemet. Däremot har nationella reformer av finansieringssystemet av det högre utbildningssystemet lett till mer strikta återrapporteringskrav från offentliga universitet till myndigheter, en återrapportering som även inkluderar kvalitetsparametrar. Som en följd av de striktare återrapporteringskraven har överlappningen mellan finansierings- och kvalitetssäkringssystemet blivit mer påtaglig och större kalibrering mellan systemen efterfrågas.

Eftersom de olika lärosätesgrupperna lyder under olika kvalitetssäkringskrav ser bedömningskriterierna till viss del olika ut. För offentliga universitet är bedömningskriterierna mycket generiska vilket kan vara en fördel om syftet är att de ska användas i systemet över flera cykler. Breda och generiska bedömningsområden ger även lärosätena utrymme att anpassa sina interna kvalitetssäkringssystem till sina förutsättningar i högre grad än om bedömningsområdena hade varit mer specifika. På så vis minimeras risken att bedömningsområdena verkar normerande på lärosätenas interna kvalitetssäkringssystem. Däremot riktas viss kritik mot bedömningsområdena då den generiska formen kan leda till att utvecklingstakten av kvalitet avstannar. När lärosäten bedöms på generella grunder kan det bidra till en ökad risk för att lärosätenas incitament för kvalitetsutveckling minskar, vilket är motsatsen till vad systemet säger sig vilja uppnå.

Till skillnad mot det svenska systemet är jämställdhet inte en bedömningsparameter i det österrikiska kvalitetssäkringssystemet eller ett specifikt kvalitetskrav i HS-QSG. Däremot är det ett övergripande krav att sektorn ska arbeta med jämställdhet. Inte heller är arbetsliv en parameter

som tas i beaktande i det nationella kvalitetssäkringssystemet. Argumentet för det är bland annat att det är en nödvändighet för lärosätet att arbeta mot arbetslivet, eftersom utbildningen och framförallt lärosätet annars tappar konkurrenskraft gentemot andra lärosäten.

Bilaga H Källförteckning

ENQA, *Swedish National Agency for Higher Education: Review of ENQA Membership*, 2012, The European Association for Quality Assurance in Higher Education.

Proposition 2009/10:139. *Fokus på kunskap - kvalitet i den högre utbildningen*.

Riksdagsskrivelse 2015/16:155.

Riksdagsskrivelse 2015/16:76.

Sandberg B, Faugert S (2020): *Perspektiv på utvärdering*. Studentlitteratur.

UKÄ, *Nationellt system för kvalitetssäkring av högre utbildning – Redovisning av ett regeringsuppdrag* Rapport 2016:15, 2016. Stockholm: Universitetskanslersämbetet.

UKÄ, *Vägledning för ansökan om tillstånd att utfärda examen Allmänna utgångspunkter och riktlinjer*, 2018. Stockholm: Universitetskanslersämbetet.

UKÄ, *Vägledning för granskning av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete*, 2018. Stockholm: Universitetskanslersämbetet.

UKÄ, *Vägledning för granskning av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete*, 2019. Stockholm: Universitetskanslersämbetet.

UKÄ, *Vägledning för tematisk utvärdering av hållbar utveckling*, 2016. Stockholm: Universitetskanslersämbetet.

UKÄ, *Vägledning för uppföljning av utbildningar med ifrågasatt kvalitet*. 2020. Stockholm: Universitetskanslersämbetet.

Utbildningsdepartementet, *Kvalitetssäkring av högre utbildning*, PM U2015/1626/UH, 2015. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Utbildningsutskottets betänkande 2015/16:UbU9. *Kvalitetssäkring av högre utbildning*.

Bilaga I Kodningsschema för kvalitativ empirianalys

Kategori	Koder
Bedömningsområde	Bedömningsområde
Bedömningsområde	Bedömningsområden (1–3)
Bedömningsområde	Bedömningsområden (4–6)
Komponent	Examenstillståndsprövning
Komponent	Lärosätesgranskning
Komponent	Tematisk granskning
Komponent	Utbildningsgranskning
Komponent	Övergripande system
Metaanalys	Intressant kommentar
Metaanalys	Missförstånd/oklar formulering
Metod	Bedömagrupp
Metod	Pilot
Metod	Platsbesök
Metod	Självvärdering
Metod	Vägledning
Metod	Återföring
Resultat	Kvalitetsdrivande
Resultat	Lärande
Resultat	Medvetenhet/samtal
Resultat	Samarbete
Resultat	Stöd
Resultat	Synliggörande/identifiering
Resultat	Systematik
Resultat	Utfall
Systemdesign	Arbetsbelastning/resurskrav
Systemdesign	Borttagande
Systemdesign	Brist
Systemdesign	Detaljstyrning/tillit
Systemdesign	Externt öga/incitament
Systemdesign	Goda exempel
Systemdesign	Kalibrering
Systemdesign	Komplettering
Systemdesign	Normering
Systemdesign	Omfattning/komplexitet

Systemdesign	Politisk agenda
Systemdesign	Styrka
Systemdesign	Tidsaspekt
Systemdesign	UKÄ administration
Systemdesign	Utvecklingsbehov/möjligheter
Systemdesign	Utvärderingströtthet
Systemdesign	Överlappning
Åsikt	Negativ
Åsikt	Positiv